

Varsinais-Suomen sopimuskunnat

Sijaishuoltoyksikkö Tammi

**TOIMEKSIANTOSUHTEISEN
PERHEHOIDON TOIMINTAOHJE
VUODELLE 2019**

Sisällys

1. Perhehoidon toimintaympäristö	5
1.1 Perhehoidon lainsäädäntö	5
1.2 Perhehoidon tarkoitus ja tavoite	5
1.3 Perhehoidon organisaatio	6
1.4 Perhehoitomuodot	7
1.4.1 Lyhytaikainen perhehoito	7
1.4.1.1 Kriisi/vastaanottoperhehoito	8
1.4.1.2 Tuki- ja lomaperhehoito sekä perhehoito sijaisvanhemman vapaan aikana	8
1.4.1.3 Osavuorokautinen perhehoito	9
1.4.2 Sukulais- ja läheisverkostosijoitus	9
1.4.3 Pitkäaikainen perhehoito	10
1.4.4 Jälkihuolto perhehoitona	10
2. Perhehoidon pääprosessit	10
3. Perhehoitajien rekrytointi	14
4. Ennakovalmennus ja perhehoitajaksi hyväksymisen edellytykset	14
4.1 Läheisverkostaselvitys ja arviointityöskentely	16
4.2 PRIDE-ennakovalmennus	18
4.3 Perhehoitajan valmiudet	20
4.4 Rikostaustan selvittäminen	20
4.5 Ehdottomat esteet perhehoitoon ryhtymiselle	20
5. Perhekoti	21
5.1 Perhekodin koko	21
5.2 Perhehoidon valvonta	21
5.2.1 Yksityinen sijoitus	22
6. Lapsen sijoitus perhehoitoon	23
6.1 Sijoitus avohuollon tukitoimena	23
6.2 Kiireellinen sijoitus	25
6.3 Huostaanotto ja sijaishuolto	25
6.4 Sijoituspaikan valinta	26
6.4.1 Lapsen tarpeiden huomiointi	28
6.4.2 Sijoituksen tarkoitus ja tavoitteet	28
6.4.3 Yhteydenpito läheisiin ihmisiin	29
6.4.4 Lapsen mielipide ja toiveet sekä kielellisen, kulttuurisen ja uskonnollisen taustan huomioiminen	29
6.4.5 Terveystilan tutkiminen	30
6.5 Tutustumis- ja sopimisvaihe	30
6.6 Avohuollon tukitoimien alkaminen / muutto sijaisperheeseen	31
6.7 Hoito- ja kasvatustarpeiden prosessi	31
6.8 Jälkihuoltoproessi	33
7. Perhehoitoa määrittävät suunnitelmat ja sopimukset	33
7.1 Asiakassuunnitelma	33

7.2 Toimeksiantosopimus	35
7.2.1 Toimeksiantosopimuksen sisältö	35
7.2.2 Toimeksiantosopimuksen irtisanominen ja purkaminen	36
8. Perhehoidon korvaukset	36
8.1 Hoitopalkkio	37
8.1.1 Määräytymisen perusteet	37
8.1.2 Vähimmäismäärän mukainen hoitopalkkio	38
8.1.3 Perushoitopalkkio	38
8.1.4 Korotettu hoitopalkkio	39
8.1.5 Erityishoitopalkkio	39
8.2 Kulukorvaus	40
8.3 Erityisten kustannusten korvaus	42
8.3.1 Terapia ja terveydenhuolto	42
8.3.2 Opiskelukulut	43
8.3.3 Harrastus, harrastusvälineet ja lomavietto	43
8.3.4 Muut jatkuvaluonteiset tai kertakaikkiset erityiset kustannukset	43
8.4 Matkakustannusten korvaus	43
8.5 Käynnistämiskorvaus	44
8.6 Perhehoidon keskeytyminen	45
8.6.1 Perhehoitajasta johtuva syy	45
8.6.2 Perhehoitajasta riippumaton syy	45
9. Perhehoitoon sijoitetun lapsen asema ja oikeudet	45
9.1 Käyttövarat	47
9.2 Itsenäistymisvarat	48
9.3 Edunvalvonta	49
10. Lapsen huoltajien asema ja oikeudet	49
11. Perhehoitajan oikeudet, velvollisuudet ja tuki	51
11.1 Vastuutyöntekijä	52
11.2 Perhehoitajan ilmoitusvelvollisuus	52
11.3 Sijaishuoltoyksikön työntekijät	52
11.4 Oikeus vapaaseen	53
11.5 Perhehoitajan täydennyskoulutus	54
11.6 Mentorointi	54
11.7 Työnohjaus	54
11.8 Vertaisryhmätoiminta	55
11.9 Ihan iholla – kasvuryhmä	55
11.10 Sijaishoitaja	55
11.11 Hyvinvointi- ja terveystarkastukset	56
11.12 Eläketurva	56
11.13 Sosiaaliturva	57
11.14 Verotus	58
11.15 Perhehoitoliitto	58
12. Perhehoidon vakuutukset	59

13. Perheen jälleenyhdistäminen	60
14. Perhehoidon päättymisen	61
14.1 Jälkihuolto	61

LIITTEET

Perhehoidon korvaukset v. 2019	62
Perhehoidon asiakasmaksut, lapsen itsenäistymisvarat ja käyttövarat	68

Perhehoidon toimintaohje

Perhehoidon toimintaohje on hallinnollinen ohje siitä, miten lastensuojelun toimeksianto-sopimussuhteista perhehoitoa toteutetaan kunnassa. Asiakirja sisältää tietoa perhehoidon käytännöistä, menettelytavoista ja mm. tuen muodoista, joten se palvelee molempia perhehoidon sopijaosapuolia. Toimintaohje lisää perhehoidon suunnitelmallisuutta ja ennakoitavuutta. Tavoitteena on luoda onnistuneelle perhehoidolle riittävät toimintaedellytykset.

Perhehoidon toimintaohje on tehty Varsinais-Suomen sijaishuoltoyksikön perustaneitten kuntien toiveen ja tarpeen pohjalta poistamaan alueellista kirjavuutta toimintakäytännöissä.

Parhaimmillaan toimintaohje luo perhehoidon järjestämiselle yhtenäisen linjan, antaa mahdollisuudet huomioida lasten ja perheiden yksilölliset tarpeet joustavasti ja lisää perhehoidon suunnitelmallisuutta ja ennakoitavuutta.

1. Perhehoidon toimintaympäristö

1.1. Perhehoidon lainsäädäntö

Varsinais-Suomen kunnat noudattavat perhehoidon toteutuksessa mm. seuraavia perhehoitoa määrittäviä lakeja ja asetuksia niihin myöhemmin tehtyine muutoksineen:

- Perhehoitolaki (263/2015)
- Lastensuojelulaki (417/2007)
- Laki lastensuojelulain muuttamisesta (88/2010), (1302/2014), (297/2016)
- Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta (361/83), (619/96)
- Sosiaalihuoltolaki (1301/2014), (269/2015)
- Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (812/2000)
- Laki sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista (734/1992)
- Laki lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisestä (504/2002)
- Työtaturma- ja ammattitautilaki (459/2015)
- Hallintolaki (434/2003)
- Hallintolainkäyttölaki (586/1996)

1.2. Perhehoidon tarkoitus ja tavoite

Perhehoito on hoidon tai muun osa- tai ympärivuorokautisen huolenpidon järjestämistä perhehoitajan yksityiskodissa tai hoidettavan kotona. Perhehoitoa voidaan käyttää huostaanotettujen ja kiireellisesti sijoitettujen lasten hoidon ja huolenpidon järjestämiseksi tai kun lapsi sijoitetaan avohuollon tukitoimena. Perhehoitoa toteutetaan myös lastensuojelulain mukaisena jälkihuoltona.

Perhehoidon tavoitteena on antaa perhehoidossa olevalle lapselle mahdollisuus kodinomaiseen hoitoon ja läheisiin ihmissuhteisiin sekä edistää hänen perusturvallisuuttaan ja sosiaalisia suhteitaan. (Perhehoitolaki 1§)

Perhehoito mahdollistaa lapselle lämpimän kiintymyssuhteen syntymisen, luo mallin perhe-elämästä, mahdollistaa yksilöllisen hoidon ja hoivan sekä kiinnittää sijoitetut lapset par-

haiten kaikista sijaishuoltomuodoista elämänmittaisiin ihmissuhteisiin. Perhehoito tarjoaa lapselle korjaavia kokemuksia lapsi-vanhempi -suhteesta, kiintymyssuhteen muodostamisesta ja perhe-elämästä.

Varsinais-Suomen kunnat ovat sijaishuollon kehittämistyön aikana asettaneet tavoitteeksi kehittää perhehoitoa ja luoda riittävät toimintaedellytykset onnistuneelle perhehoidolle. Vuoden 2012 alusta voimaan tulleen Lastensuojelulain uudistuksen myötä lapsen sijaishuolto tulee järjestää ensisijaisesti perhehoitona. Sijaishuolto voidaan järjestää laitoshoidon vain, jos sitä ei voida järjestää lapsen edun mukaisesti riittävien tukitoimien avulla perhehoidossa tai muualla. Sijaisperheisiin pyritään sijoittamaan etenkin pieniä lapsia, mutta myös nuorten mahdollisuuksiin päästä perhesijoituksiin on kiinnitetty aikaisempaa enemmän huomiota.

Perhehoidon tavoitetila

- Lapsille taataan tasavertainen mahdollisuus päästä perhehoitoon kunnasta riippumatta.
- Perhehoitajia rekrytoidaan ja ennakovalmennetaan sijoitustarpeeseen nähden riittävästi.
- Perhehoidon kaikki eri muodot ovat tarjolla ja käytössä: sijaisperheitä lyhyt- ja pitkäaikaisiin sijoituksiin, kriisiperheitä, tukiperheitä, lomitus- ja lomaperheitä.
- Perhehoidon laatu turvataan maakunnallisesti, kuntien yhteistyönä hoidettavalla rekrytoinnilla, ennakovalmennuksella ja tukipalveluilla, jotka tukevat perhehoitajan jaksamista ja ammatillisuutta. Perhehoidossa noudatetaan valtakunnallisia sijaishuollon laatuksia ja lastensuojelun laatusuosituksia.

1.3. Perhehoidon organisaatio

Varsinais-Suomen kunnat ovat perustaneet hankkeiden kautta tapahtuneen kehittämistyön jälkeen sijaishuoltoyksikön vastaamaan maakunnallisesti mm. alla mainituista toimeksiantosuhteiseen perhehoitoon liittyvistä palveluista:

- lastensuojelusta ja perhehoidosta tiedottaminen
- erilaisiin tarpeisiin vastaavien perhehoitajien rekrytointi, ennakovalmennus, jatkokoulutus ja tukipalveluiden järjestäminen
- perhehoitajista koostuvan tietopankin ylläpito
- perhehoidon toimintaohjeen ylläpito
- konsultaatio lastensuojelua ja sijaishuoltoa koskevissa kysymyksissä, yhteistyö kunnan työntekijän kanssa sijoituspaikan valinnassa
- sijaishuollon kehittäminen.

Edellä luetellut palvelut ovat olennaisia kokonaisuuksia suunnitelmallista perhehoitoa toteutettaessa.

Sijaishuoltoyksikön toimintaan liittyy oleellisesti yhteistyö seudullisten toimijoiden kanssa ja jokaisessa yksittäisessä asiakastapauksessa kunnan sosiaalityöntekijän kanssa. Kunnan lastensuojelun sosiaalityöntekijä valmistelee perhehoidon sijoituksen ja asiakassuunnitelman, tekee kunnan edustajana toimeksiantosopimuksen perhehoitajan kanssa, seuraa ja arvioi hoitajaksoa, ohjaa ja valvoo perhehoitoa. Kaikkiin työvaiheisiin on mahdollista saada apua sijaishuoltoyksiköstä.

Sijaishuoltoyksikkö Tammeen kuuluu 23 Varsinais-Suomen kuntaa. Sopimuskunnat ovat Aura, Kaarina, Kemiönsaari, Koski Tl., Laitila, Lieto, Loimaa, Marttila, Masku, Mynämäki, Naantali, Nousiainen, Oripää, Paimio, Parainen, Pöytyä, Raisio, Rusko, Salo, Sauvo, Somero, Uusikaupunki ja Vehmaa.

Sijaishuoltoyksikkö Tammi toimii isäntäkuntamallilla. Kaarina toimii isäntäkuntana. Sijaishuoltoyksikössä työskentelee kaksi sosiaalityöntekijää ja kaksi perheohjaajaa. Esimiehenä toimii Kaarinan kaupungin perhe- ja sosiaalipalvelujohtaja. Yksikön toiminnan ja kuntien välisen yhteistyön kehittämistä varten on sopimuskuntien edustajista koottu tukiryhmä, joka kokoontuu 3-4 kertaa vuodessa.

1.4. Perhehoitomuodot

Lapsi voidaan sijoittaa kodin ulkopuolelle avohuollon tukitoimena, sijais- tai jälkihuoltona. Sijaishuoltoon voidaan sijoittaa vain sosiaalihuollon johtavan viranhaltijan ja tahdonvastaisissa huostaanotoissa hallinto-oikeuden huostaanottama lapsi. Perhehoito on laitoshuoltoon nähden ensisijainen lapsen sijaishuollon muoto. Laitoshuoltoa järjestetään, jos lapsen sijaishuoltoa ei voida järjestää lapsen edun mukaisesti riittävien tukitoimien avulla perhehoitossa.

Perhehoito voi olla määräaikaista tai toistaiseksi voimassaolevaa perustuen yksilöllisiin asiakas-, hoito- ja palvelusuunnitelmiin. Määräaikainen perhehoito sisältää lastensuojelun avohuollon perhehoidon sekä kriisi- ja tukiperhehoidon. Lasta tai nuorta ja hänen perhettään tuetaan ensisijaisesti siten, että lapsi voi kasvaa ja asua omassa kodissaan. Mikäli lapsen tilanne ei riittävästi korjaannu yhdessä sovittujen tukitoimien avulla, viimesijaisena toimenpiteenä on lapsen huostaanotto ja sijoitus kodin ulkopuolelle perhehoitoon. Huostaanotettujen lasten sijoitukset ovat usein pitkäaikaisia sijoituksia, vaikka huostaanotto on voimassa lain mukaan toistaiseksi. Tästä johtuen sijaishuollon sijoitusten kohdalla puhutaan pitkäaikaisesta sijoituksesta. Perhehoidon tehtävänä on auttaa lasta palaamaan takaisin syntymäperheeseen, silloin kun se on mahdollista ja lapsen edun mukaista.

Perhehoidon moninaisia tarpeita varten tarvitaan riittävän kattava valikoima erilaisia valmiuksia omaavia perheitä vastaamaan erilaisiin sijoitettavien lasten ja nuorten tarpeisiin. Suunnitelmallisen rekrytoinnin ja ennakkovalmennuksen kautta voidaan turvata erilaisten vaihtoehtojen saatavuus.

1.4.1. Lyhytaikainen perhehoito

Avohuollon tukitoimena tapahtuva sijoitus on rajattu, tuen tarvetta arvioiva tai kuntouttava jakso. Se on suunnitelmallinen tukitoimi, joka järjestetään asiakassuunnitelmassa tarkoitetulla tavalla. Avohuollon tukitoimena järjestettävän sijoituksen lähtökohtana on lapsen ja perheen kuntoutuminen, ei pitkäaikainen sijoitus kodin ulkopuolelle.

Lapsi voidaan sijoittaa lyhytaikaisesti avohuollon tukitoimena perhehoitoon maksimissaan kolmeksi kuukaudeksi, mikäli sijoitus on tarpeen:

1. lapsen tuen tarpeen arvioimiseksi
2. lapsen kuntouttamiseksi; tai

3. lapsen huolenpidon järjestämiseksi väliaikaisesti huoltajan tai muun lapsen hoidosta ja kasvatuksesta tällöin vastaavan henkilön sairauden tai muun vastaavan syyn vuoksi. (LsL 37§)

Sijoituksen aikana tulee perhettä kuntouttaa ja tarjota ratkaisuja siten, että lapsi voi palata mahdollisimman nopeasti takaisin kotiin. Sijoitusta voidaan käyttää perheen lyhytaikaisissa kriiseissä (avioero, murrosiän vaikeudet tms.) tai yhtälailla pitempiaikaisten ongelmien selvittelyssä (mielenterveysongelmat, vanhemmuuteen liittyvät kysymykset, päihteiden väärinkäyttö). Joissakin tilanteissa erityisesti täysi-ikäisyyttä lähestyvien lasten osalta avohuollon sijoitus voi olla onnistunein ratkaisu. Tällöin lapseen yksin kohdistunut sijoitus voi kestoltaan olla pitempiaikainenkin. Myös adoptiota odottavat lapset voidaan sijoittaa avohuollon tukitoimena äidin 8 viikon harkinta-ajaksi perhehoitoon.

Lapsen sijoittamista yksin avohuollon tukitoimena ei tule käyttää pitkäaikaisesti lapsen hoidon järjestämiseen esimerkiksi tilanteissa, joissa lapsi ei vanhemmista tai huoltajista johtuvista syistä voi palata kotiin. Jos kodin ulkopuolista sijoitusta harkittaessa on todennäköistä lapsen ja perheen olosuhteet huomioonottaen, että lapsi ei voi pitkään aikaan (esimerkiksi puoleen vuoteen) palata kotiinsa, tulee selvittää täytyvätkö tilanteessa huostaanoton edellytykset ja järjestää tarvittaessa lapselle sijaishuolto. Sijoitusta avohuollon tukitoimena ei saa käyttää huostaanoton korvikkeena. Jos avohuollon sijoitusta jatketaan, kokonaistilanne ja huostaanoton edellytysten täytyminen tulee arvioida uudelleen jälleen kolmen kuukauden kuluttua.

Lapselle tulee turvata ihmissuhteiden pysyvyys eikä häntä tule siirrellä epätarkoituksenmukaisesti kodin ja sijoituspaikan välillä. Tavoitteena on, että lapsen ei tarvitse muuttaa toiseen perhekotiin, vaikka hän tarvitsisi lyhytaikaisen, tuki- tai kriisiperhehoidon sijasta jatkuvaa perhehoitoa.

1.4.1.1. Kriisi/vastaanottoperhehoito

Jos lapsi on välittömässä vaarassa tai muutoin kiireellisen sijoituksen ja sijaishuollon tarpeessa, voidaan hänet sijoittaa kiireellisesti perhehoitoon. Erityisesti pienille lapsille perhehoito on laitosta kodinomaisempi vaihtoehto kriisitilanteessa.

Kriisi/vastaanottoperheet pystyvät ottamaan lapsen vastaan lyhyelläkin varotusajalla tarvittavaksi ajaksi. Lapsi tai nuori voi palata kriisi/vastaanottoperheestä kotiin, jatkaa perheessä asumista avohuollon sijoituksen päätöksellä tai jäädä perheeseen odottamaan pitkäaikaisen perheeseen siirtymistä. Myös kriisi/vastaanottoperhe voi muuttua pitkäaikaiseksi sijaisperheeksi, jolloin kiireellisen sijoituksen päättymisen jälkeen perhehoitajan kanssa tehdään uusi toimeksiantosopimus avo- tai sijaishuollon päätöksen sekä asiakassuunnitelman pohjalta.

1.4.1.2. Tuki- ja lomaperhehoito sekä perhehoito sijaisvanhemman lakisääteisen vapaan aikana

Tukiperhetoiminnalla tuetaan ja vahvistetaan vanhempien jaksamista ja kasvatustaitoja. Tarkoituksena on edistää ja tukea lapsen myönteistä kehitystä. Tukiperhetoiminnan tavoitteena on tukea perhettä niin, että vanhemmat jatkossa selviytyvät omin voimavaroin.

Hoito tukiperheessä kestää yleisimmin yhden viikonlopun kuukaudessa sekä tarvittaessa pidempään esim. koululaisten lomien aikana, mutta lasten tarpeiden mukaan myös tiheämmät hoitoajat ovat mahdollisia.

Lomaperhehoito toteutetaan lapsen loma-aikana sovitun pituisena jaksena, joka voi vaihdella tarpeen mukaan 1-4 viikon välillä. Lomaperhe voi olla lapsen tukena vain loma-aikoina toteutettavien tapaamisten aikana tai yhdistettynä tukiperhetoimintaan.

Toiminnassa olevien perhehoitajien lakisääteisen vapaan pitäminen voidaan mahdollistaa siten, että kunta järjestää lasten hoidon ennakoivaltuutuksessa ja perhehoitoon hyväksytyssä perhekodissa vapaan aikana.

1.4.1.3. Osavuorokautinen hoito

Huhtikuun alusta 2015 voimaan tullut Perhehoitolaki määrittelee, että perhehoitoa voidaan järjestää myös osavuorokautisesti. Tuolloin hoito kestää vuorokauden aikana vähemmän kuin 24h.

Koulussa tai päivähoitossa olevan pitkäaikaiseen perhehoitoon sijoitetun lapsen perhehoito ei ole osavuorokautista.

1.4.2. Sukulais- ja läheisverkostosijoitus

Ennen lapsen sijoittamista kodin ulkopuolelle on selvitettävä lapsen sukulaisten tai muun läheisverkostoon kuuluvan henkilön mahdollisuus ottaa lapsi luokseen asumaan tai muuten osallistua lapsen tukemiseen sijoituksen aikana. Selvittäminen voidaan jättää tekemättä, jos sitä ei asian kiireellisyyden tai muun perustellun syyn vuoksi ole tarpeen tehdä. Lapsen asumista ja sijoituspaikkaa koskeva asia on ratkaistava aina lapsen edun mukaisella tavalla. Sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen tulee ryhtyä toimenpiteisiin lapsen huollon järjestämiseksi vanhempien välisellä sopimuksella tai tuomioistuimen päätöksellä, jos tätä on lapsen edun kannalta pidettävä aiheellisena (Lsl 32 §).

Jos lapsen tilanne voidaan turvata siten, että hänen läheisverkostostaan löytyy lapsen kannalta sopiva henkilö tai perhe huolehtimaan hänen hoidostaan ja huollostaan, on selvitettävä edellytykset lapsen huoltoon ja asumista koskevalle sopimukselle tai tuomioistuimen määräyksen hakemiselle. Tällöin ei ole kyse huostaanottoon liittyvästä sijoituksesta. Vaikka huostaanottoon ja sen perusteella tapahtuvaan sijoitukseen ei ryhdytäkään ja lapsi päätyy asumaan läheisen luona huoltajuusjärjestelyjen kautta, tulee oheishuoltajalle maksaa Perhehoitolain mukaiset korvaukset. Lapsen ensisijaiset etuudet voidaan huomioida korvaustason määrittelyssä.

Perhehoitajana toimivan sukulaisten, läheisen ja/tai oheishuoltajan on suoritettava tehtävänsä edellyttämä ennakoivaltuutus. Mikäli lapsen asuminen ja huolenpito järjestetään sukulaisten tai muun läheisen luona huoltajuusjärjestelyin, on kunnan varmistettava tulevalle hoitajalle riittävä perehdytys, valmennus ja tuki lapsen asumista järjestettäessä ja sen aikana. (Kuntaliitto, 2012).

1.4.3. Pitkäaikainen perhehoito

Lasta ei voida sijoittaa avohuollon tukitoimena, jos huostaanoton edellytykset täyttyvät. Lasta ei myöskään saa sijoittaa toistuvasti avohuollon tukitoimena, ellei lapsen etu välttämättä vaadi uutta lyhytaikaista sijoitusta. Lapsen sijaishuollolla tarkoitetaan huostaan otetun, kiireellisesti sijoitetun tai Lastensuojelulain 83 §:ssä tarkoitetun väliaikais määräyksen nojalla sijoitetun lapsen hoidon ja kasvatuksen järjestämistä kodin ulkopuolella.

Lapsen sijaishuolto on Lastensuojelulain 50§:n mukaan järjestettävä ensisijaisesti perhehoitona, jolloin lasten hoitajaksi valitut perhehoitajat ovat valmistautuneet huolehtimaan lapsesta pitkäaikaisesti. Toistaiseksi voimassa oleva perhehoito on kodinomainen tapa järjestää huostaan otetun lapsen tai nuoren hoito ja kasvatusta. Perhehoito mahdollistaa kiintymyssuhteen syntymisen ja korjaavan kokemuksen saamisen kiintymyssuhdevaurioissa, luo mallin perhe-elämästä, mahdollistaa yksilöllisen hoidon ja hoivan sekä tutkimusten mukaan kiinnittää sijoitetut lapset parhaiten kaikista hoitomuodoista elämänmittaisiin ihmissuhteisiin.

1.4.4. Jälkihuolto perhehoitona

Sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen on järjestettävä lapselle tai nuorelle jälkihuolto Lastensuojelulain 40§:ssä tarkoitetun sijaishuollon päättymisen jälkeen sekä Lastensuojelulain 37 §:ssä tarkoitetun avohuollon tukitoimena tapahtuneen sijoituksen päättymisen jälkeen, jos avohuollon sijoitus on kestänyt yhtäjaksoisesti vähintään puoli vuotta ja kohdistunut yksin lapseen. Jälkihuoltoa voidaan järjestää myös muulle kuin em. lastensuojelun asiakkaana olleelle nuorelle. (LsL 75§).

Jälkihuollon palvelut rakennetaan yksilöllisen tarpeen mukaan ja suunnitelmallisesti yhteistyössä viranomaisten kanssa. Itsenäistymistä varten laaditaan yksilöllinen jälkihuoltosuunnitelma, johon kirjataan tarkoitus ja tavoitteet. Nuorella on käytettävissään sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut, joita on järjestettävä yksilöllisen jälkihuoltotarpeen perusteella. Jälkihuoltovelvoitteen kuuluu myös vanhempien tai perhehoitajien tukeminen perheen jälleenyhdistämistilanteissa. Jälkihuolto voi olla perhehoitoa, joka jatkuu sijoituksen jälkeen lapsen täytettyä 18 vuotta. Jälkihuoltoon kuuluu mm. sijaisperheessä asumiseen, toimeentuloon, työhön ja opiskeluun liittyvä tukitoiminta.

Kunnan velvollisuus jälkihuollon järjestämiseen päättyy viiden vuoden kuluttua siitä, kun lapsi on ollut kodin ulkopuolisen sijoituksen päättymisen jälkeen viimeksi lastensuojelun asiakkaana. Velvollisuus jälkihuollon järjestämiseen päättyy viimeistään, kun nuori täyttää 21 vuotta. (LsL 75§). Jälkihuollon päättyessä sosiaalityöntekijän on tarvittaessa laadittava yhdessä nuoren kanssa suunnitelma, johon kirjataan jälkihuollon päättymisen jälkeen nuoren käytettävissä olevat palvelut ja tukitoimet.

2. Perhehoidon pääprosessit

Lastensuojelulain tarkoituksena on turvata lapsen oikeus turvalliseen kasvu-ympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun. Lastensuojelun on edistettävä lapsen suotuisaa kehitystä ja hyvinvointia. Sen tehtävänä on tukea vanhempia, huoltajia ja muita lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavia henkilöitä lapsen

kasvatuksessa ja huolenpidossa järjestämällä tarvittavia palveluja ja tukitoimia. Lastensuojelun on pyrittävä ehkäisemään lapsen ja perheen ongelmia sekä puuttumaan riittävän varhain havaittuihin ongelmiin. Lastensuojelun tarvetta arvioitaessa ja lastensuojelua toteutettaessa on ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu.

Perhehoidon onnistumisen kannalta on erittäin tärkeää, että perhehoitaja on saanut tehtävänsä ennakkovalmennuksen ja määritellyt valmiuksiensa pohjalta kykynsä ja resurssinsa suhteessa lasten tarpeisiin sekä biologisten vanhempien ja viranomaisten kanssa tehtävään yhteistyöhön. Tärkeää on myös se, että sijoitusprosessi tehdään huolellisesti ja että perhehoitoa tarvitseva sijoitetaan juuri hänelle sopivaan perheeseen. Perhehoitoa ohjaa toimiva asiakassuunnitelma, jossa määritellään lapsen/nuoren yksilölliset sijoitus-, kasvatus- ja hoito sekä jälkihuollon prosessit ja niiden edellyttämät tukipalvelut.

Perhehoito nähdään suunnitelmallisena prosessina, jota myös arvioidaan ja kehitetään. Arvioinnin tarkoituksena on kuvata lapsen/nuoren kasvua, hyvinvointia ja elämää suhteessa sijoituksen tavoitteisiin. Jatkuvan ja systemaattisen arvioinnin avulla eri osapuolet suuntaavat toimintaansa yhteisesti hyväksytyjen tavoitteiden saavuttamiseksi. Prosessin kaikissa vaiheissa tulee olla määriteltyinä:

- päämäärät ja keinot niiden saavuttamiseksi,
- vastuuhenkilöt ja päätöksentekojärjestelmät,
- dokumentoitavat ja arviointimenetelmät.

Perhehoidon pääprosessit ovat

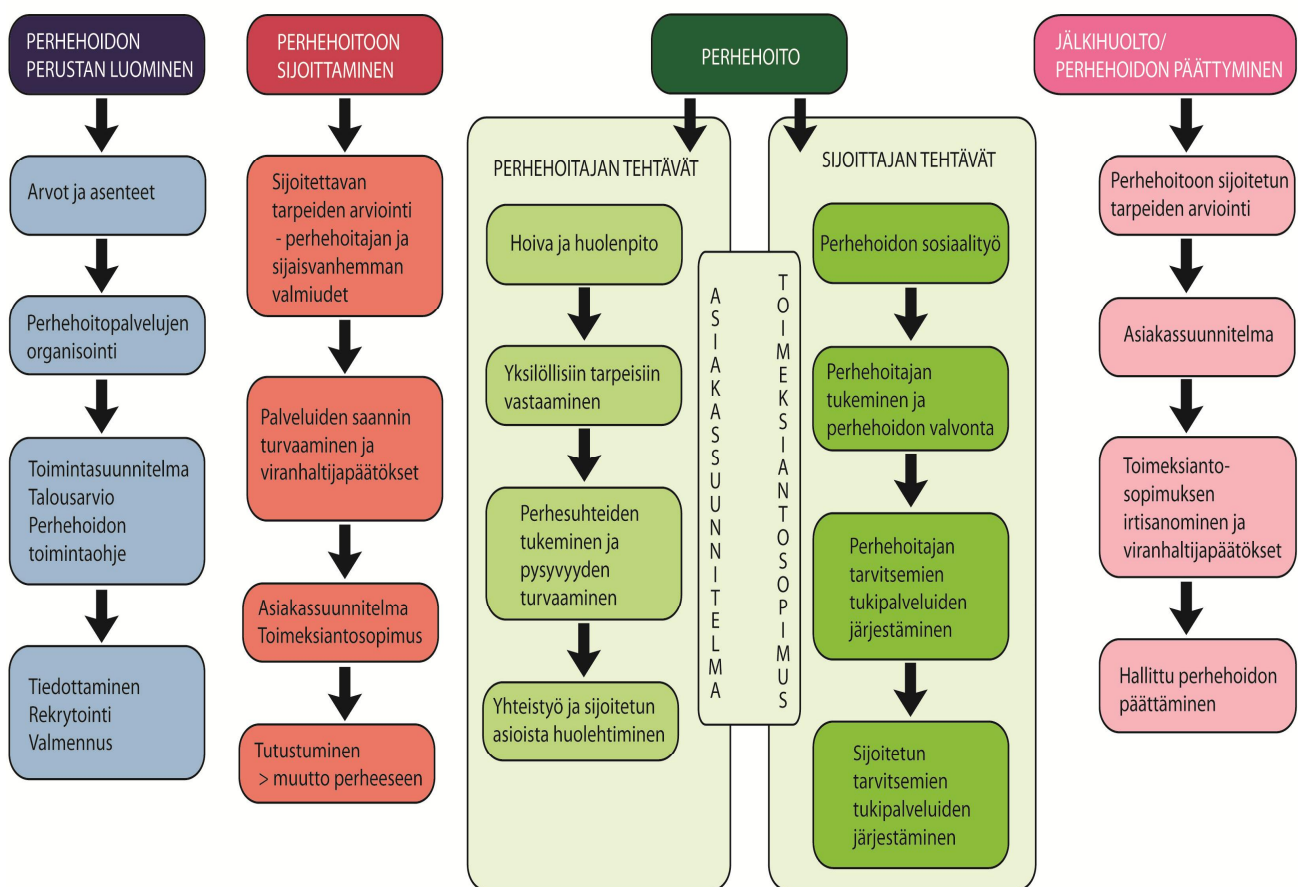
- Perhehoidosta kiinnostuneen perheen yhteydenotto kuntaan tai sijaishuoltoyksikköön, josta saa neuvontaa, ohjausta ja tietoa perhehoidosta sekä ennakkovalmennusryhmistä. Kunnan työntekijät ohjaavat kiinnostuneiden perheiden yhteydenotot sijaishuoltoyksikköön jatkotyöskentelyä varten. Perheille lähetetään sijaishuoltoyksikön kautta info-paketti PRIDE-ennakkovalmennuksesta. Perheet palauttavat sijaishuoltoyksikköön taustatietolomakkeen. Jo toiminnassa olevat perheet täyttävät perustietolomakkeen.
- Sijaishuoltoyksikön sosiaalityöntekijän ja perheen tutustumistapaaminen ja/tai alkuhaastattelu sekä lisätiedon antaminen valmennuksesta ja perhehoidosta. Perheen ja sosiaalityöntekijän työntekijän arvio perheen soveltuvuudesta ennakkovalmennukseen ja/tai perhehoitoon.
- Ennakkovalmennukseen osallistuminen, valmiuksien arviointi ja päätös jatkosta. Toimintaan halukkaat ja hyväksytyt perheet siirtyvät osaksi ”perhepankkia” sijaishuoltoyksikön sopimuskuntien käyttöön.
- Sijoitusprosessi käynnistyy kunnan sosiaalityöntekijöiden arvioinnilla sijoitettavan lapsen tarpeista. Ennen lapsen sijoittamista kodin ulkopuolelle on selvitettävä sen vanhemman, jonka luona lapsi ei pääasiallisesti asu, sukulaisten tai muiden lapselle läheisten henkilöiden mahdollisuudet ottaa lapsi luokseen asumaan tai muutoin osallistua lapsen tukemiseen. Sosiaalityöntekijä selvittää lapsen/nuoren ja hänen vanhempiansa sekä mahdollisesti läheistensä mielipiteen sijoituksesta. Mikäli lapsen läheinen haluaa ryhtyä sijaisvanhemmaksi, käynnistetään läheisperheen kanssa sukulaissijaisvanhemmuuden arviotyöskentely. Sijaishuoltoyksikön sosiaalityöntekijä voi osallistua työskentelyyn kunnan sosiaalityöntekijän työparina tai osana tiimiä.
- Kun lapselle tarvitaan perhehoitopaikkaa, sosiaalityöntekijä ottaa yhteyttä sijaishuoltoyksikköön kertomalla lapsen tarpeista ja asianosaisten toiveista. Hän täyttää pe-

rustietolomakkeen, jonka tietojen avulla lapselle etsitään sopivaa perhettä. Lomakkeeseen on tärkeä laittaa perheen valintaan vaikuttavia tietoja, esim. olennaiset tiedot lapsesta (allergiat!), erityiset hoidon ja tuen tarpeet, arvio maksimipituisesta välimatkasta yhteydenpidon kannalta, vanhempien yhteistyövalmiudet jne. Lomake löytyy sijaishuoltoyksikön nettisivuilta kohdasta "Kunnat" → "Lomakkeet" → "Perustiedot ja arvio lapsen sijoituksen tarpeesta".

- Sijaishuoltoyksikön sosiaalityöntekijä arvioi toiveisiin sopivien perhehoitajien valmiuksia vastata ko. lapsen tarpeisiin ja ottaa yhteyttä perheisiin. Perhe-ehdokas arvioi saamiensa tietojen pohjalta omia valmiuksiaan ja sopivuuttaan ko. lapsen osalta yhdessä sijaishuoltoyksikön sosiaalityöntekijän kanssa.
- Perhe miettii itsenäisesti mahdollisuuksiaan toimintaan ja ilmoittaa sijaishuoltoyksikön sosiaalityöntekijälle päätöksestään. Jos päätös on myönteinen, sosiaalityöntekijä ottaa yhteyttä kunnan sosiaalityöntekijään ja molemmat sosiaalityöntekijät arvioivat vielä yhdessä perheen soveltuvuutta lapselle/nuorelle sekä keskinäisen keskusteluiden että perhe-ehdokkaan kanssa käytävien keskusteluiden pohjalta.
- Kunnan sosiaalityöntekijä ilmoittaa lapsen vanhemmille perheen löytymisestä.
- Perhehoitajat ja sosiaalityöntekijät sekä lapsi vanhempien arvioivat halukkuuttaan toiminnan aloittamiseen tutustumistapaamisten merkeissä. Perhehoitajan on tärkeä saada kaikki se tieto, joka auttaa heitä huolehtimaan lapsesta parhaalla mahdollisella tavalla lapsen tarpeet ja mieltymykset huomioiden. Tällaisia tietoja ovat aikaisemmin annettujen tietojen lisäksi esim. päivärytmi, pelot/mieltymykset/tärkeät asiat.
- Perhehoitajan ja lapsen vanhempien kanssa sovitaan tutustumiskäyntien toteutuksesta ja arvioidaan tutustumisen kesto aika, sovitaan muuttoaikataulu, sovitaan lapsen ja vanhempien yhteydenpidon toteutuksesta ja varataan asiakassuunnitelmalle aika. Tutustumisia voidaan toteuttaa ensin päivävierailuina perhehoitajien kodissa laajentaen ne yökyliksi, kun lapsi on siihen valmis.
- Kunnan sosiaalityöntekijä varmistaa lapsen/nuoren tarvitsemien palveluiden saamisen perhehoitajan asuinpaikkakunnalta
- Sijoituspäätös ja asiakassuunnitelman laatiminen: huomioon otettavia asioita ovat esim. lapsen ikä, kehitystaso, hoidon ja tuen tarpeet, sisarusuhteet ja muiden ihmissuhteiden ylläpito, hoidon jatkuvuus ja sijaishuollon kesto, vanhempien tilanne ja yhteistyökyky.
- Toimeksiantosopimus valmistellaan yhteistyössä perhehoitajien kanssa asiakassuunnitelman sisältö huomioden ja allekirjoitetaan hyväksymisen jälkeen
- Tarvittavien päätösten teko ja lapsen muutto perheeseen tai toiminnan aloitus
- Perhehoitajan vastuulla on lapsen/nuoren hoito ja kasvatusprosessi, joka pitää sisällään mm. hoivan ja huolenpidon, lapsen yksilöllisten tarpeiden huomiointin, perhesuhteiden tukemisen ja pysyvyyden tarjoamisen, yhteistyön ja sijoitetun asioista huolehtimisen. Sijaishuoltoyksikön kautta on saatavissa erilaista tukea sopimuskuntien sijaisperheille.
- Sijoittavan kunnan vastuulla on sijoitetun lapsen/nuoren, biologisten vanhempien ja perhehoitajan tukeminen, perhehoidon valvonta, vastuutyöntekijän nimeäminen ja säännöllisten tapaamisten toteuttaminen, tuen antaminen ja muiden tukimuotojen järjestäminen: esim. mentorointi, työnohjaus, täydennyskoulutus, vapaan pitämisen mahdollistaminen. Sijaishuoltoyksikkö järjestää erilaista perhehoidon tukea sopimuskuntien perhehoitajille.
- Perhehoidon laadun yhteinen arviointi avohuollon tukitoimen ja sijaishuollon aikana.

- Perhehoidon päättäminen, perhehoitoon sijoitetun tarpeiden arviointi, asiakassuunnitelman laadinta, tarvittavien päätösten teko, toimeksiantosopimuksen irtisanominen.
- Uuden toimeksiantosopimuksen laatiminen, mikäli jälkihuolto toteutetaan perhehoitona.
- Jälkihuollon päättäminen viimeistään nuoren täyttäessä 21 vuotta.

PERHEHOIDON KOKONAISUUS

PERHEHOITOPALVELUIDEN JÄRJESTÄMINEN, TUOTTAMINEN JA TOTEUTTAMINEN LAIT, ASETUKSET JA OHJEISTUKSET

3. Perhehoitajien rekrytointi

Perhehoidon rekrytointia on tärkeä tehdä jatkuvasti, jotta perhehoidon vaihtuviin ja kasvaaviin tarpeisiin voidaan vastata. Kuntien yhteistyön tiivistäminen suuremmaksi alueelliseksi kokonaisuudeksi tehostaa rekrytointia. Lastensuojelun ja perhehoidon tunnetuksi tekemisen lisäksi myös perhehoitajana toimimisen edellytyksien parantaminen tukevat sijaishemmuudesta kiinnostuneiden rekrytointityötä.

Rekrytointia toteutetaan Tammen nettisivuilla, lehti-ilmoituksilla ja – jutuilla, joissa kerrotaan perhehoidosta sekä alkavista valmennusryhmistä. Myös radiohaastatteluita ja infoiltoja voidaan järjestää. Sijaishuoltoyksikkö osallistuu vuosittain syksyisin järjestettävään valtakunnalliseen rekrytointikampanjaan, jota kautta asialle saadaan laajempaa näytävyyttä eri mediakanavissa. Nettiportaalien www.sijaishemmaksi.fi kautta aiheesta kiinnostuneet saavat sijaishuoltoyksikön yhteystiedot lisätietoja varten. Sijaishuoltoyksikön yhteystietojen lisäämien kuntien nettisivuille on todettu rekrytointia tehostavaksi tietokanavaksi. Kunnat voivat myös lisätä omille nettisivustoille perhehoitajien hakuilmoituksen, joka ohjaa kiinnostuneiden yhteydenotot sijaishuoltoyksikköön. Ilmoituksen sisältöön saa aineistoa sijaishuoltoyksiköstä.

Sijaishuoltoyksikön sosiaalityöntekijät antavat perhehoidosta kiinnostuneille tietoa sekä perhehoidosta että alkavista ennakoivalmennuksista. Kuntien työntekijät voivat ohjata suoraan kuntiin yhteyttä ottaneet perheet sijaishuoltoyksikköön saamaan tarvittavaa lisätietoa. Jokaiselle yhteyttä ottaneelle ja perhehoidosta kiinnostuneelle perheelle lähetetään infopaketti PRIDE-valmennuksesta. Paketin mukana lähetetään myös taustatietolomake, jonka perheet palauttavat sijaishuoltoyksikköön, mikäli PRIDE-valmennukseen osallistuminen kiinnostaa. Sijaishuoltoyksiköllä on mahdollisuus toteuttaa tarpeen ja kysynnän mukaan maksimissaan neljä valmennusryhmää vuodessa (kaksi ryhmää keväällä ja kaksi ryhmää syksyllä). Taustatietolomakkeen palauttaneisiin perheisiin pidetään säännöllisesti yhteyttä mm. tiedottamalla alkavista valmennusryhmistä.

4. Ennakoivalmennus ja perhehoitajaksi hyväksymisen edellytykset

Perhehoitolain 6§:n mukaan perhehoitajaksi aikovan henkilön on suoritettava tehtävän edellyttämä ennakoivalmennus ennen kuin toimeksiantosopimusta voidaan solmia. Valmennuksen yhtenä keskeisenä tehtävänä on selvittää aiheesta kiinnostuneen henkilön soveltuvuus tehtävään. Säännösten mukaan laadukas ennakoivalmennus

- vastaa sitä tehtävää, jota perhehoitajalta edellytetään
- huomioi lapsen mahdolliset erityistarpeet ja valmennettavan osaamisen
- on prosessinomainen, kestoaltaan riittävän pitkä ja sisältää riittävän monta tapaa
- sisältää valmennuksen jälkeisen arviointimenetelmän sekä kirjallisen arvioinnin osallistujan valmiuksista ja edellytyksistä toimia tehtävässä
- sisältää tietoa perhehoitajan asemasta, velvollisuuksista ja lainsäädännöstä
- huomioi erityisryhmien vaatimukset
- toteutetaan osallistujan omalla äidinkielellä.

Sijaisperheeksi ryhtyminen on suuri haaste ja elämänmuutos. Perheillä, jotka harkitsevat sijaisvanhemmuutta on oikeus saada ennakkovalmennusta ja tietoa siitä, mitä sijaisvanhemmuus merkitsee. Valmennuksen yhtenä keskeisenä tehtävänä on antaa myös valmennuksen järjestäjille mahdollisuus arvioida osallistujien valmiuksia toimia perhehoitajina. Prosessinomainen ennakkovalmennus on perhehoidon laadun, onnistuneen sijoitusprosessin ja sijoitusten kestävyuden varmentamiseksi ensiarvoisen tärkeää. On myös huomioitava, että sijoitettavalla lapsella on oikeus päästä hyvin valmentautuneeseen ja arvioituun perheeseen.

Perhehoitajaksi voidaan hyväksyä henkilö, joka koulutuksensa, kokemuksensa tai henkilökohtaisten ominaisuuksiensa perusteella on sopiva antamaan perhehoitoa (PhL 6§). Sopivuutta harkitessaan on kiinnitettävä erityistä huomiota kodin ihmissuhteisiin, perhehoitoa antavan henkilön mahdollisuuksiin ottaa huomioon ja tyydyttää perhehoitoon sijoitettavan lapsen tarpeet hänen etunsa mukaisesti. Perhehoitajan tulee suojella ja hoivata lasta, tukea lasta ja seurata hänen kehitystään, tukea lapsen yhteydenpitoa hänelle läheisiin ihmisiin ja sitoutua lapseen. Lisäksi on huomioitava perhehoitajan yhteistyökyky ja -mahdollisuudet sijoittavan tahon sekä perhehoitoon sijoitettavan lapsen läheisten henkilöiden kanssa. Perhehoitajan kelpoisuutta sijoitettavalla lapselle tulee arvioida hoidettavan henkilön kannalta kokonaisvaltaisesti. Mitä vaativampi lapsen tilanne on, sitä enemmän huomiota tulee kiinnittää perhehoitajien ammattitaitoon ja työssään tarvitsemaan tukeen.

Kuka voi ryhtyä perhehoitajaksi?

- Perhehoitaja on vastuullinen aikuinen, joka voi tarjota perhehoidettavalle kodin ja sitoutuu tehtäväänsä tarvittaessa hoidettavan aikuisuuteen saakka
- Perheenjäsenten ihmissuhteet ja elämäntilanne ovat kunnossa, perheen talous on vakaa.
- Perhehoitajalla on kykyä vastata lapsen tarpeisiin, kasvatukseen ja huolenpitoon. Hänellä on mahdollisuus huolehtia lapsen osallistumisesta kuntoutukseen, terapiaan yms.
- Perhehoitaja ei hyväksy eikä käytä fyysisiä rankaisumenetelmiä.
- Perhehoitajalla on riittävästi aikaa lapselle.
- Perhehoitajana voi myös toimia yksinäinen henkilö.
- Perhehoitajalta vaadittavassa rikosrekisteriotteessa ei ole estäviä merkintöjä.
- Perhehoitajan terveydentila on hyvä. Tarvittaessa pitkäaikaiselta perhehoitajalta pyydetään lääkärinlausunto terveydentilasta.
- Perhehoitajan ikä vastaa suurin piirtein perhehoitoon sijoitettujen lasten biologisten vanhempien ikää.
- Perhehoitaja on osallistunut ennen tehtävään ryhtymistä prosessinomaiseen ennakkovalmennukseen, jonka arviotyöskentelyn päätöksensä hän on hyväksytty perhehoitotoimintaan.
- Perhehoitaja on yhteistyökykyinen. Yhteistyötahoja ovat lapsen biologiset vanhemmat, lähiomaiset, sosiaalityöntekijät ja lapsen asioissa työskentelevät verkosto.
- Sijaisperheen jokainen perheenjäsen on valmis hyväksymään sijoitettavan lapsen muuton perheeseen ja lapselle halutaan antaa muihin jäseniin nähden tasavertainen asema.

4.1. Läheisverkostoselvitys ja arviointityöskentely

Lastensuojelulain 32§:n mukaan ennen lapsen sijoitusta kodin ulkopuolelle on selvitettävä sen vanhemman, jonka luona lapsi ei pääasiallisesti asu, sukulaisten tai muiden lapselle läheisten henkilöiden mahdollisuudet ottaa lapsi luokseen asumaan tai muutoin osallistua lapsen tukemiseen. Sosiaalitoimen tulee ryhtyä toimenpiteisiin lapsen huollon järjestämiseksi vanhempien välisellä sopimuksella tai tuomioistuimen päätöksellä, jos tätä on lapsen edun kannalta pidettävä aiheellisena. Mikäli lapsen tilanne ja asuminen voidaan turvata siten, että läheisverkostosta löytyy sopiva henkilö tai perhe huolehtimaan hänen hoidostaan ja huollostaan, on ensisijaisesti haettava lapsen huoltoa ja asumista koskevaa määräystä. Vanhemmat voivat sopia huollon siirrosta toiselle vanhemmalla tekemällä sopimuksen lastenvalvojan luona. Jos vanhempien välinen sopimus ei ole mahdollinen tai jos huoltajuuden siirto tapahtuisi muulle kuin lapsen vanhemmalle, on laadittava hakemus käräjäoikeudelle huoltajuus- ja asumisasiain ratkaisemiseksi. Mikäli lapsen asuminen ja huolenpito järjestetään sukulaisten tai muun läheisen luona huoltajuusjärjestelyin, ei kyseessä ole perhehoito eikä kunta tuolloin ole velvollinen järjestämään ennakoivaa valmennusta. Koska asumisen järjestäminen ja huoltajuusasioiden järjestely kuitenkin tapahtuu kunnan myötävaikutuksella ja kodin ulkopuolisen sijoituksen vaihtoehtona, on kunnan varmistettava tulevalle hoitajalle riittävä perehdytys, valmennus ja tuki lapsen asumista järjestettäessä ja sen aikana. (Kuntaliitto, 2012)

Läheisverkoston selvitysvelvollisuus koskee kaikkia sijoitustilanteita, mutta esim. asian kiireellisyyden tai muun perustellun syyn vuoksi selvitystä ei ole tarpeen perusteellisesti tehdä. Sosiaalityöntekijällä on selvitysvelvollisuus myös niissä tilanteissa, joissa lapsen huoltaja kieltää läheisverkoston kartoituksen. Sosiaalityöntekijän harkintaan näissä tilanteissa jää, missä laajuudessa ja millä menettelytavoilla läheisverkostoa voidaan selvittää.

Tärkeää on kuulla myös lasta:

- keihin perheen ulkopuolisiin aikuisiin hän luottaa
- ketkä henkilöt ovat osallistuneet lapsen arkeen ja huolenpitoon aiemmin
- ketkä ovat hänelle merkityksellisiä ja turvallisia aikuisia
- keitä hän haluaa asiansa selvittelyyn mukaan tai neuvotteluun tuekseen
- keiden luona hän haluaisi asua.

Kartoitukseen on kehitetty erilaisia kuulluksi tulevista tukevia tapoja. Yksi tapa on järjestää neuvottelu läheisneuvonpitona, jolloin kartoitetaan läheisverkoston voimavaroja, halukkuutta ja edellytyksiä sekä tuen tarvetta. Läheisverkoston kartoittaminen mahdollistaa sen, että nämä tahot voivat osallistua lapsen tukemiseen myös mahdollisen sijoituksen aikana.

Lain mukaan perhehoito on ensisijainen sijaishuoltomuoto laitoshoidon nähdessä. Säännös merkitsee sitä, että ennen sijoituspaikan valintaa on selvitettävä mahdollisuudet järjestää sijaishoito perhehoidossa tai muulla tavoin. Säännöksessä tarkoitettu muu tapa voi olla esimerkiksi sukulaisperhe. Lapsen asumista ja sijoituspaikkaa koskeva asia on ratkaistava aina lapsen edun mukaisella tavalla. Lapsen sijoittaminen perhehoitoon edellyttää laaja-alaista ja huolellista arviointia perhehoidon soveltuvuudesta lapselle sekä sopivista perhehoitajista. Sukulaisilta ja läheisiltä edellytetään samanlaisia valmiuksia kuin muilta sijaisvanhemmilta ja ennakoivaa valmennuksen pakollisuus koskee myös heitä. Joskus voi tulla tilanteita, joissa lapsi on jo sijoitettu sukulaisten/läheisen luokse ilman ennakoivaa valmennusta esim. kriisiytyneen tilanteen vuoksi. Näitä tilanteita varten on laissa säädetty, että ennako-

kovalmennus voidaan erityisistä syistä suorittaa loppuun vuoden kuluessa sijoituksen alkamisesta.

Tilanteen monipuoliselle ja perusteelliselle selvittämiselle on annettava riittävästi aikaa. Sukulaisten väliset suhteet, elämäntilanteet tai – olosuhteet eivät aina ole sellaiset, että lapsi olisi tervetullut perheeseen tai sijoituksen voidaan arvioida olevan lapsen edun mukainen. Ongelmallisia ovat tilanteet, joissa sukulaisperheellä on oma lastensuojelu- tai toimeentulotukiasiakkuus. Sijoitus isovanhemmille voi joskus hämärtää sukupolvien välistä rajaa. Isovanhempien kohdalla on arvioitava, mitkä ovat heidän realistiset mahdollisuutensa vastata esim. vaikeahoitoisen lapsen tarpeisiin ikänsä ja toimintakykynsä puolesta. Vanhempien yhteydenpidon välttämätönkin rajaaminen voi olla sukulaiselle tai läheiselle vaikeaa. Sukulaisten/läheisten ajatus mahdollisuudesta sitoutua perhehoitoon voi olla sidoksissa sukulaisen omaan arvioon sijoituksen tarpeellisuudesta ja kestosta.

Läheisperheillä on mahdollisuus osallistua kaikille perhehoidosta kiinnostuneille tarkoitettuun PRIDE-ennakovalmennusryhmään. Tuolloin lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä on mukana arviointityöskentelyssä tutustumalla perheen tekemiin kotitehtäviin, osallistumalla perhekohtaisiin keskusteluihin ja loppuarviokeskusteluun. Työskentelyn aikana sosiaalityöntekijä saa monipuolisesti tietoa päätöksenteon ja mahdollisen jatkotyöskentelyn pohjaksi.

Valmennusryhmien toteutusajankohta ei välttämättä vastaa selvityksen valmistumisaikaan liittyviin toiveisiin, sillä ryhmiä käynnistyy max. neljä kertaa vuodessa. Näissä tilanteissa ennakovalmennus voidaan toteutetaan Pesäpuu ry:n laatiman ”Sukulaissijaisvanhemmuudesta kiinnostuneiden ennakovalmennus ja arviointi” - työskentelymallin mukaisesti. Työskentely käsittää kartoitustapaamisen, viisi perhekohtaista tapaamista ja niiden jälkeen annettavat kotitehtävät, riittävän määrän kotikäyntejä sekä kirjallisen loppuarvion. Tapaamiset ovat teemoitettu seuraavasti:

- Arki ja verkostot
- Elämäntapahtumat
- Kasvatus ja huolenpito
- Yhteistyö
- Yhteinen arviointi ja päätöksenteko.

Läheisverkostosijoituksen onnistumisen edellytykset:

- sijoitus on lapsen kannalta paras vaihtoehto
- lapsella ja läheisellä on olemassa kiintymyssuhde ja lapsi on viettänyt joitakin aikoja tai viikonloppuja hänen luonaan
- läheinen on ollut aidosti huolissaan lapsen tilanteesta
- läheinen on halukas ja kykenevä suojelemaan ja hoivaamaan lasta, vastaamaan lapsen tarpeisiin
- läheinen on valmis ottamaan vastaa tukea ja apua
- läheinen hyväksyy viranomaisyhteistyön ja on halukas yhteistyöhön lapsen vanhempien kanssa

Läheissijaisvanhemman rooli ja asema on erilainen verrattuna sijaisvanhempaan, joka ei ole sukulainen:

- lapsi läheisineen on tuttu, tunnesuhde lapseen/läheisiin on erilainen

- sukulaisilla voi olla niin suuri halukkuus läheisen auttamiseen, että realistisen soveltuvuusarvion tekeminen vaikeutuu
- sukulaisten roolin muutos sijaisvanhemmaksi on haastavaa
- sukulaissijaiskoti tuttu lapselle ja läheisille
- yhteydenpito biologisiin vanhempiin ja muuhun sukuun voi olla erityisen helppoa tai hankalaa
- lojaliteettiristiriidat voivat vaarantaa lapsen edun.

Läheisverkoston kartoittaminen on sellaista sosiaalitoimen myötävaikuttamista sijoitukseen, jonka perusteella lasta hoitaville henkilöille ja hänelle määrätyille huoltajille muodostuu perhehoitajaan verrattava asema ja oikeus mm. Perhehoitolain mukaisesti korvauksiin. Sijoitusta ei siis tällaisen työskentelyn jälkeen ole tarkoitus toteuttaa yksityisenä sijoituksena. Riittävän tuen turvaaminen on lakimääräistä myös läheissijoituksissa.

4.2. PRIDE-ennakkovalmennus

Ennakkovalmennuksen järjestämisvastuu on perhehoitoa järjestävillä ja sijoittavilla tahoilla. Varsinais-Suomen sopimuskunnat ovat määritelleet järjestämisvastuun sijaishuoltoyksikön tehtäväksi. Sijaishuoltoyksiköllä on mahdollisuus järjestää perheiden kiinnostuksen mukaan neljä PRIDE-valmennusryhmää vuodessa: kaksi keväällä ja kaksi syksyllä.

PRIDE-valmennuksen tavoitteena on turvata sijaishuollon palveluita tarvitseville lapsille tasavertaiset mahdollisuudet päästä tehtävään ennakolta valmennettuihin perheisiin ja antaa sijaisvanhemmuutta harkitseville perheille riittävästi tietoa perhehoitotoiminnasta, jotta he voivat saamansa tiedon pohjalta tehdä päätöksen sijaisvanhemmaksi ryhtymisestään. Valmennuksen tavoitteena on myös taata lapselle hyvä hoito ja huolenpito niin, että sijaisvanhemmilla on riittävästi tietoja ja taitoja vastata lapsen yksilöllisiin tarpeisiin ja tehdä yhteistyötä lapselle tärkeiden ihmisten kanssa. Ennakkotiedon antamisen lisäksi valmennukseen on yhdistetty arviointi, jossa perheen kykyä ja halukkuutta sijaisvanhemmuuteen arvioidaan perheiden ja kouluttajien yhteistyönä.

PRIDE-valmennus kestää noin 3-4 kuukautta sisältäen alkuhaastattelun lisäksi yhdeksän ryhmätapaamista (á 3h), vähintään kaksi perhekohtaista tapaamista sekä loppuarviokeskustelun. Osallistujat saavat ryhmätapaamisten jälkeen kotitehtäviä käsiteltyyn aiheeseen liittyen sekä kehitystehtäviä perhetapaamisten yhteydessä tarpeiden mukaan. Valmennuksessa on keskeistä tiedon jakamisen lisäksi kokemuksellinen oppiminen. Erilaisten harjoitusten avulla eläydytään omiin, lapsen ja hänen vanhempiansa tilanteisiin ja tunteisiin sijoituksen eri vaiheissa. Valmennusryhmää vetää tehtävään koulutettu kouluttajapari, joista toinen on kokenut lastensuojelun sosiaalityöntekijä ja toinen on kokenut sijais- tai adoptiovanhempi.

PRIDE-valmennukseen voivat osallistua perheet, joilla on kiinnostusta perhehoitajuuteen. Perhehoitolain mukaan erityisestä syystä ennakkovalmennus voidaan suorittaa vuoden kuluessa sijoituksen alkamisesta. Ryhmämuotoiseen valmennukseen otetaan maksimissaan 8-9 perhettä. Perhehoitoperheeksi ryhtyminen on koko perheen asia, mistä johtuen molempien puolisoitten osallistumista edellytetään. Perhehoidosta ja sen mahdollisista vaikutuksista perheeseen tulee keskustella kaikkien perheenjäsenten kesken ja kaikkien tulee hyväksyä perhehoidon aloittaminen.

PRIDE-valmennuksen yhdeksän ryhmätapaamisen teemat ja sisällöt ovat seuraavat:

1. Lapsen oikeus perheeseen - perheen oikeus valmennukseen

Osallistujien ja kouluttajien tutustuminen toisiinsa.

Mitä on PRIDE-valmennus?

PRIDE-valmennuksen yhteys lastensuojeluun. Mitä ovat perhehoito ja adoptio?

Mitä valmiuksia sijais- ja adoptiovanhemmilta edellytetään?

2. Lapsen oikeus pysyvyyteen ja jatkuvuuteen - perheen oikeus tiimiin

Pysyvyyden ja jatkuvuuden merkitys lapselle.

Yhteistyön ja tiimityön merkitys.

Mitä on sijaissisaruus?

3. Lapselle lupa kiintyä

Kiintymyksen syntyminen ja merkitys.

Lapsen kehitys.

Lapsen myönteisen itsetunnon ja identiteetin merkitys.

4. Lapselle mahdollisuus selviytyä menetyksistä

Millaisia menetyksiä sijoitetut ja adoptoidut lapset ovat kokeneet?

Millaisia tunteita ja reaktioita menetyksen kokemukseen liittyy?

Lapsen tukeminen menetyksen suremisessa.

5. Lapsen oikeus perhesuhteisiin

Lapsen perhesuhteiden ja niiden tukemisen merkitys lapselle.

Elinikäisten ihmissuhteiden merkityksen ymmärtäminen lapsen elämässä.

6. Lapsen oikeus hoivaan, huolenpitoon ja turvallisiin rajoihin

Hoivaan, huolenpitoon ja turvallisten rajojen asettamiseen liittyvät haasteet.

Lapsen myönteisen itsetunnon, kehityksen ja kasvun tukeminen.

7. Tietoa ja kokemuksia perhehoidosta ja adoptiosta

Tapaaminen, jossa on perhehoidon ja adoption asiantuntijoista koottu paneeli.

Osallistujilla on mahdollisuus kutsua tapaamiseen myös sukulaisiaan, naapureitaan

ja muuta verkostoaan kuulemaan ja kysymään perhehoidosta ja adoptiosta.

8. Muutokseen valmistautuminen

Perhe ja lapsi muutoksessa. Kun perheestä tulee sijais- tai adoptioperhe.

Lapsen ja perheen tukeminen muutoksessa.

Valmennuksen päättäminen. Yhteiseen arviointiin ja päätöksen tekemiseen valmistautuminen.

9. Perhehoidon tietopaketti

Perhehoidon tukimuodot. Toimeksiantosopimuksen sisältö ja tekeminen. Perhehoitajan verotus ja sosiaaliturva. Perhehoitajuuden ja kodin ulkopuolisen työelämän yhteensovittaminen. Vakuutukset.

Valmennuksen jälkeen toimintaan halukkaat ja siihen hyväksytyt perheet kootaan ns. "sijaisperhepankkiin", jota kautta hyväksytyt perheet ovat sijaishuoltoyksikön sopimuskuntien käytössä keskitetysti.

4.3. Perhehoitajan valmiudet

Onnistunut perhehoitosijoitus edellyttää perhehoitajilta monia tietoja, taitoja ja ominaisuuksia, joita kutsutaan valmiuksiksi. Lapsen ja nuoren perhehoitajalla tulee olla valmius:

- Suojella ja hoivata lasta
- Tukea lapsen yksilöllistä kehitystä
- Tukea lapsen suhteita syntymävanhempiinsa ja turvata lapsen muiden läheisten ihmissuhteiden jatkuminen
- Sitoutua lapseen ja toimia hänelle luotettavana aikuisena tarvittaessa koko elämän ajan
- Tehdä yhteistyötä lapsen asioissa.

4.4. Rikostaustan selvittäminen

Perhehoitajat kuuluvat ryhmään, jota veloitetaan selvittämään lasten kanssa työskentelevien rikostausta. (Laki lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisestä 504/2002). Ennen perhehoidon toimeksiantosopimuksen tekemistä kunta pyytää perhehoitajalta nähtäväksi rikosrekisteriotteen, joka ei saa olla kuutta kuukautta vanhempi eikä siinä saa olla merkintöjä esim. lapsiin kohdistuvista tai pahoinpitelyrikoksista. Rikosrekisteriote palautetaan sen esittäneelle perhehoitajalle välittömästi eikä sitä saa kopioida tai ottaa sosiaalitoimen säilytettäväksi.

4.5. Ehdottomat esteet perhehoitoon ryhtymiselle

Ehdottomat esteet perhehoitoon ryhtymiselle ovat esim.

- rikosrekisterimerkinnot liittyen erityisesti lapsiin kohdistuviin ja pahoinpitelyrikoksiin
- perheessä hyväksytään ja käytetään fyysisiä rangaistusmenetelmiä
- perheessä käynnissä oleva aktiivinen tai toistuva lastensuojeluasiakkuus (esim. lastensuojelutarpeen selvitys, avohuollon asiakkuus, oma lapsi huostassa)
- perheellä on aktiivinen tai toistuva toimeentulotukiasiakkuus
- fyysiset pitkäaikaissairaudet, joiden ennustetaan aiheuttavan toimintakyvyn laskua
- mielenterveyden häiriöt ja sairaudet, jotka vaikeuttavat perhehoitotyötä
- päihdeongelma
- akuutti kriisi perheessä tai elämäntilanteessa (esim. akuutti huoltajuuskiista)
- arjenhallinnan vaikeudet perheessä
- puoliso tai joku muu perheenjäsen vastustaa ennakoivalmennukseen tuloa tai sijoitusta
- asuinkunnan arvio perheen sopimattomuudesta perhehoitajuuteen
- hylkäävä arvio ennakoivalmennuksesta.

5. Perhekoti

Perhekodilla tarkoitetaan Perhehoitolain mukaisen toimeksiantosopimuksen tehneen perhehoitajan yksityiskotia, jossa sekä lapsi että perhehoitajat asuvat. Perhehoidossa käytettävien tilojen tulee olla rakenteeltaan, tiloiltaan, varustetasoltaan, terveydellisiltä ja muita olosuhteiltaan siellä annettavalle hoidolle sopivat ja turvalliset. Perhekodin sijainnin on sijoitettavan tarvitsemien palvelujen ja läheisten yhteydenpidon kannalta oltava hyvä.

Jokaisella sijaishuoltoon tulevalla lapsella tulee olla mahdollisuus yksityisyyteen ja omaan rauhaan. Perhekodin soveltuvuudessa huomioidaan myös perheen keskinäiset ihmissuhteet ja kodin ilmapiiri. Perhekodin sopivuutta harkittaessa on selvitettävä, hyväksyvätkö muut perhekodin jäsenet lapsen sijoituksen ja voiko lapsi saada on perhekodissa tasa-arvoisen aseman suhteessa muihin jäseniin. Soveltuvuutta arvioitaessa huomioidaan myös perhehoitajan mahdollisuudet huomioida ja vastata sijoitettavan lapsen tarpeisiin. Lapsella on oikeus saada hyvää kohtelua ja laadukasta perhehoitoa.

5.1. Perhekodin koko

Perhehoidossa saa hoitaa samanaikaisesti enintään neljää henkilöä mukaan lukien perhehoitajan kanssa samassa taloudessa asuvat alle kouluikäiset lapset ja muut erityistä hoitoa tai huolenpitoa vaativat henkilöt. Poikkeuksena em. ovat tilanteet, jolloin hoitoa annetaan sisaruksille tai saman perheen jäsenille. Perhekodissa saadaan hoitaa samanaikaisesti enintään kuutta henkilöä, jos perhekodissa annettavasta hoidosta, kasvatuksesta tai muusta huolenpidosta vastaa vähintään kaksi hoitopaikassa asuvaa henkilöä, joista ainakin toisella on Perhehoitolain 6§:n 1 momentissa (koulutuksen, kokemuksen tai henkilökohtaisten ominaisuuksien perusteella sopiva) ja toisella 3 momentissa säädetty kelpoisuus (tehtävään soveltuva koulutus ja riittävä kokemus hoito- ja kasvatustehtävistä).

Perhehoitajalla ei ole subjektiivista oikeutta tiettyyn sijoitukseen tai tiettyyn määrään sijoituksia. Hoidettavien määrä on suhteutettava perhehoitajien lukumäärään, hoidettavien tarvitsemaan hoitoon ja kasvatukseen sekä toiminnan luonteeseen. Toiminnan on oltava sovitettua asiakkaan tarpeisiin (esim. ikäihmisten lyhytaikaiset perhehoitajaksot verrattuna pitkäaikaiseen lastensuojelun sijaishuoltoon).

Ennen Perhehoitolain (263/2015) voimaantuloa 1.4.2015 tehtyyn sopimukseen perustuva perhehoito voi hoidettavien määrän osalta jatkua niin pitkään kuin hoidettavan hoidon tarve sitä edellyttää.

5.2. Perhehoidon valvonta

Sijoittavan kunnan tehtävänä on luoda ja mahdollistaa lapsen hyvinvoinnin kannalta olennaiset asiat ja valvoa niiden käytännön toteutumista. Onnistunut perhehoito perustuu avoimeen ja tasa-arvoiseen yhteistyöhön, jossa sekä sijoittajan että perhehoitajan asiantuntemus huomioidaan asiakassuunnitelmia ja päätöksiä tehtäessä. Yhteistyön sujumisen kannalta riittävä yhteydenpito sijoittajan ja perhehoitajan välillä on välttämättömyys..

Lapsen sijoittaneen kunnan tehtävänä on valvoa, että lapsen sijoitus perhehoitoon toteutuu lapsen edun mukaisesti ja lapsen sijaishuollon aikaisia oikeuksia toteuttaen. Sijoittavan kunnan on myös huolehdittava, että lapsi saa tarvitsemansa palvelut ja tukitoimet, jotka

sijoituskunnan (perhehoitajien asuinpaikkakunnan) on järjestettävä. Sijoittava kunta toteuttaa valvontatehtävää yhteistyössä sijoituskunnan ja aluehallintoviraston kanssa.

Valvonnan keinona ovat säännöllinen yhteydenpito perhehoitajaan ja sosiaalityöntekijän käynnit perhekodissa. Käynneillä on mahdollisuus seurata perhehoidon toimintaedellytyksiä sekä lasten hoidon ja kasvatuksen periaatteita. Sosiaalityöntekijän tulee tavata lasta ja keskustella sijoitetun lapsen kanssa kahden kesken, jotta lapsi voi kertoa luottamuksellisesti omasta tilanteestaan ja kokemuksistaan. Lapsen kokemus hoidosta ja huolenpidosta on tärkeä sijaishuollon laatua arvioitaessa.

Jos lapsi sijoitetaan pois kotipaikkakunnaltaan, sijoittajakunnan tulee ilmoittaa sijoituskunnan sosiaalihuollosta vastaavalle toimielimelle lapsen sijoituksesta sekä sen päättymisestä. Tällä turvataan sijoitetun lapsen palvelujen ja tukitoimien järjestäminen sekä sijaishuoltopaikan valvonta. Sijoituskunnan on pidettävä rekisteriä alueelleen sijoitetuista lapsista. (LsL 78§).

Jos lapsen sijoittanut kunta tai sijoituskunta havaitsee perhehoitajan toiminnassa sellaisia epäkohtia tai puutteita, jotka voivat vaikuttaa lasten hoitoon tai huolenpitoon, on em. tahojen ilmoitettava asiasta välittömästi toinen toisilleen sekä muille samaan perhekotiin sijoitaneille kunnille. (LsL 79§). Toiminnassa havaituista puutteista tai epäkohdista on syytä keskustella heti yhdessä sekä lapsen että perhehoitajien kanssa. Näin ollen perhehoitajilla on mahdollisuus kertoa oma näkemyksensä tilanteesta sekä tarvittaessa ryhtyä toimenpiteisiin tilanteen korjaamiseksi yhdessä sovittavalla tavalla. Kokonaistilanteen selvittämiseksi on syytä myös kartoittaa vanhempien sekä muiden viranomaisten näkemyksiä tilanteesta. Asioiden välitön ja avoin selvittäminen luo edellytyksiä keskinäisen luottamuksen säilymiselle ja nopealle tilanteeseen puuttumiselle.

Sijoittaja- ja sijoituskunta voivat tarkastaa perhehoitopaikan toiminnan ja tilat ennalta ilmoittamatta, kun tarkastuksen tekemiseen on perusteltu syy. Perusteltuja syitä ovat mm. lapsen/nuoren pyyntö tehdä tarkastuskäynti tai kunnalle tullut ilmoitus, jossa perhekodissa epäillään olevan epäkohtia. Valvontamenetelmät valitaan tapaus- ja tilannekohtaisesti. Tarkastustilanteessa työntekijä on päästettävä kaikkiin perhehoitopaikan tiloihin ja tarkastuksesta on pidettävä pöytäkirjaa. Työntekijällä on oikeus ottaa valokuvia tarkastuksen aikana.

Jos perhehoito todetaan sopimattomaksi tai puutteelliseksi, sijoittajakunnan tulee pyrkiä saamaan aikaan korjaus ohjauksen avulla. Jos puutetta ei ole korjattu asetetussa määräajassa, on sijoittajakunnan huolehdittava lapsen hoidon järjestämisestä hänen etunsa ja tarpeidensa mukaisella tavalla. Ellei puutetta korjata tai voida korjata ilman kohtuutonta vaivaa tai kohtuullisessa ajassa, toimeksiantosopimus voidaan purkaa välittömästi.

5.2.1. Yksityinen sijoitus

Lastensuojelulain 81§:n mukaisella yksityisellä sijoituksella tarkoitetaan sijoitusta, jonka toteutumiseen sosiaalitoimi ei ole vaikuttanut. Kysymys on huoltajan päätösvaltaan kuuluvasta asiasta. Kun lapsi sijoitetaan yksityiskotiin ilman, että hänet on huostaanotettu, on asiasta heti ilmoitettava sosiaalihuollosta vastaavalle toimielimelle. Ilmoituksen on velvollinen tekemään lapsen huoltaja sekä henkilö, jonka hoitoon lapsi on sijoitettu. Ilmoituksen saatuaan lastensuojelun työntekijöiden on selvitettävä, sopiiko yksityiskoti olosuhteiltaan lapsen hoitoon ja kasvatukseen, kykeneekö lapsen luokseen ottanut henkilö huolehtimaan

lapsesta ja onko sijoitus lapsen edun mukainen. Sosiaalitoimen on myös selvitettävä lapsen hoitoonsa ottaneelle henkilölle hänen oikeutensa ja velvollisuutensa. Sijoituksen hyväksymisestä on tehtävä päätös, jonka tekeminen edellyttää aina kotikäyntiä sekä lapsen ja hänen huoltajansa tapaamista. Asianosaisia asiassa ovat 15 vuotta täyttänyt lapsi, lapsen huoltaja ja henkilö, jonka luokse lasta ollaan yksityisesti sijoittamassa. Kunta on velvollinen pitämään rekisteriä yksityisesti sijoitetuista lapsista. Sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen on myös seurattava, onko sijoituksen jatkumiselle edellytyksiä ja mitkä tukitoimet ovat tarpeen lapsen edun toteutumiseksi.

Yksityisissä sijoituksissa on huomioitava, että

- lapsen huoltaja hyväksyy sijoituksen ja valitsee sijoituspaikan
- lapsen huoltaja vastaa edelleen lapsen elatuksesta
- lapsilisät ja mahdolliset lapselle kuuluvat eläkkeet siirretään lapsen hoidosta vastaavalle henkilölle
- lapsen hoidosta vastaavalle henkilölle esitellään normaalit sosiaali- ja terveystalvet sekä tarvittaessa tuetaan perhettä avohuollon tukitoimin.

Jos yksityiskoti tai siinä annettu hoito ja kasvatustodetaan sopimattomaksi tai puutteelliseksi, on sosiaalitoimen yritettävä saada aikaan korjaus tilanteesta. Jollei muutosta tapahdu, lapsen pitäminen yksityiskodissa voidaan kieltää. Kiellosta on tehtävä valituskelppoinen päätös. Sosiaalitoimen on myös huolehdittava siitä, että lapsen hoito ja kasvatustjärjestetään tämän jälkeen lapsen edun ja tarpeen mukaan. Lapsi on tarvittaessa otettava huostaan ja sijoitettava sijaishuoltoon.

6. Lapsen sijoitus perhehoitoon

Jokaisella sijoitetulla lapsella on oikeus laadukkaaseen, hänen yksilölliset tarpeensa huomioon ottavaan perhehoitoon. Lastensuojeluasiakkuus on tärkeää nähdä jatkumona, jossa eri vaiheet tukevat toinen toisiaan. Laadukkaan sijoitusprosessin päämääränä on mahdollisimman kattavalla tiedonkeruulla, suunnitelmallisuudella ja moniammatillisella arvioinnilla mahdollistaa lapsen tarpeiden ja tarvittavan palvelun kohtaaminen ja luoda suotuista alkuhyvälle hoitosuhteelle ja laadukkaalle työlle, jossa lapsi ja hänen läheisensä huomioidaan.

Riittävä sosiaalityön tuki kaikissa lastensuojelun vaiheissa on olennaista. Erityisen tärkeää tuki on lastensuojeluketjun kriittisissä pisteissä eli siirtymävaiheissa avohuollosta sijaishuoltoon ja sijaishuollosta jälkihuoltoon. Puutteellinen suunnittelu ja työskentely edellisessä vaiheessa näkyvät ylimääräisinä haasteina seuraavassa vaiheessa. Muutosvaiheiden työskentelyllä on suora sisältövaikutus sijoitetun lapsen ja nuoren ainutkertaiseen elämään. Tavoitteena on luoda lapsen kasvulle ja kehitykselle mahdollisimman myönteiset olosuhteet ja vielä siten, että arvio tarpeita vastaavasta sijoituspaikasta onnistuu heti.

6.1. Sijoitus avohuollon tukitoimena

Avohuollon tukitoimiin on ryhdyttävä, kun lastensuojelun tarve on todettu. Tukitoimien tarkoituksena on edistää ja tukea lapsen myönteistä kehitystä sekä tukea ja vahvistaa lapsen

hoidosta vastaavien henkilöiden kasvatuskäytännön ja -mahdollisuuksia. Tukitoimien on oltava suunnitelmallisia ja vastattava lapsen ja perheen yksilöllisiin, tilannekohtaisiin tarpeisiin.

Avohuollon tukitoimena tapahtuva sijoitus on rajattu, tuen tarvetta arvioiva tai kuntouttava jakso. Se on suunnitelmallinen tukitoimi, joka järjestetään asiakassuunnitelmassa tarkoitettulla tavalla. Avohuollon sijoituksen tulisi tapahtua ensisijaisesti siten, että lapsi sijoitetaan yhdessä hänen vanhempansa, huoltajansa tai muun hänen hoidostaan ja kasvatuksestaan vastaavan henkilön kanssa. Koko perheen sijoitus voi tapahtua laitoksessa tai sitä voidaan järjestää perhehoidossa. Lapsi voidaan sijoittaa lyhytaikaisesti myös yksin avohuollon tukitoimena perhehoitoon maksimissaan kolmeksi kuukaudeksi, mikäli sijoitus on tarpeen:

1. lapsen tuen tarpeen arvioimiseksi
2. lapsen kuntouttamiseksi; tai
3. lapsen huolenpidon järjestämiseksi väliaikaisesti huoltajan tai muun lapsen hoidosta ja kasvatuksesta tällöin vastaavan henkilön sairauden tai muun vastaavan syyn vuoksi.

Sijoituksen aikana tulee perhettä kuntouttaa ja tarjota ratkaisuja siten, että lapsi voi palata mahdollisimman nopeasti takaisin kotiin. Sijoitusta voidaan käyttää perheen lyhytaikaisissa kriiseissä (avioero, murrosiän vaikeudet tms.) tai yhtälailla pitempiä aikaisten ongelmien selvittelyssä (mielenterveysongelmat, vanhemmuuteen liittyvät kysymykset, päihteiden väärinkäyttö). Joissakin tilanteissa erityisesti täysi-ikäisyyttä lähestyvien lasten osalta avohuollon sijoitus voi olla onnistunein ratkaisu. Tällöin lapseen yksin kohdistunut sijoitus voi kestoltaan olla pitempiä aikainenkin.

Sijoitukseen vaaditaan lapsen huoltajan ja 12 vuotta täyttäneen lapsen suostumus. Jos huoltaja vaatii avohuollon sijoituksen lakkauttamista eikä huostaanoton edellytyksiä ole, on avohuollon sijoitus lakkautettava heti. Avohuollon tukitoimena tapahtuvan sijoituksen aikana ei voida rajoittaa lapsen ja hänen huoltajansa välistä yhteydenpitoa eikä käyttää Lastensuojelulain 11 luvun mukaisia rajoitustoimenpiteitä. Mikäli 12 vuotta täyttänyt lapsi itse vaatii avohuollon sijoitusta, mutta hänen huoltajansa vastustaa sitä, on arvioitava edellytykset edunvalvojan määräämiseksi. Samalla on arvioitava myös huostaanoton edellytysten täyttymistä. Ensisijaisesti tulisi kuitenkin pyrkiä ratkaisemaan lapsen ja hänen huoltajansa välinen mahdollinen ristiriita sosiaalityön keinoin.

Avohuollon tukitoimena järjestettävän sijoituksen lähtökohtana on lapsen ja perheen kuntoutuminen, ei pitempiä aikainen sijoitus kodin ulkopuolelle. Jos lapsen kodin ulkopuolisen sijoituksen tarve jatkuu yli kolme kuukautta, on selvítettävä sijoituksen jatkamisen edellytykset ja sen vaihtoehdot, kuten mahdollinen sijaishuollon tarve. Jos avohuollon sijoitusta jatketaan, tilanne tulee arvioida kolmen kuukauden välein. Arvioinnin yhteydessä on selvitettävä myös mahdollinen huostaanoton tarve. Lasta ei saa sijoittaa toistuvasti avohuollon tukitoimena ellei lapsen etu välttämättä vaadi uutta lyhytaikaista sijoitusta. Lapselle tulee turvata ihmissuhteiden pysyvyys, eikä häntä tule siirrellä epätarkoituksenmukaisesti kodin ja sijoituspaikan välillä.

Jos lapsi Lastensuojelulain 40 §:ssä mainituista syistä tarvitsee kiireellisesti apua, voidaan avohuollon tukitoimia järjestää kiireellisesti edellyttäen, että tukitoimet ovat lapsen edun mukaisen huolenpidon toteuttamiseksi sopivia, mahdollisia ja riittäviä (LsL 37 b §).

Avohuollon sijoitus on 1.4.2015 lukien mahdollista myös silloin, kun huostaanoton edellytykset täyttyvät. On siten mahdollista, että lapselle voidaan järjestää kiireellinen avohuollon sijoitus kiireellisen sijoituksen sijasta.

Avohuollon järjestämisestä vastaa lapsen kotikunta. Kun lapsi on sijoitettuna avohuollon tukitoimena toisen kunnan alueelle, sijoittajakunta ja sijoituskunta vastaavat yhteistyössä avohuollon järjestämisestä, mutta kustannusvastuu kuuluu sijoittajakunnalle.

6.2. Kiireellinen sijoitus

Jos lapsi on Lastensuojelulain 40§:ssä mainituista syistä välittömässä vaarassa tai muutoin kiireellisen sijoituksen ja sijaishuollon tarpeessa, hänet voidaan sijoittaa kiireellisesti perhehoitoon. Kiireellinen sijoitus voi kestää korkeintaan 30 päivää ja jatkua toiset 30 päivää kun LsL:n 38§:ssä mainitut säädökset täyttyvät.

6.3. Huostaanotto ja sijaishuolto

Jos kodin ulkopuolista sijoitusta harkittaessa on todennäköistä lapsen ja perheen olosuhteet huomioonottaen, että lapsi ei voi pitkähköön aikaan (esim. puoleen vuoteen) palata kotiinsa, tulee selvittää täytyvätkö tilanteessa huostaanoton edellytykset ja järjestää tarvittaessa lapselle sijaishuolto. Kun sijaishuolto on lapsen edun kannalta tarpeen, on se järjestettävä viivytyksettä. Sijaishuoltoa toteutettaessa on otettava lapsen edun mukaisella tavalla huomioon tavoite perheen jälleenyhdistämisestä. Sijoituksesta päätettäessä on määriteltävä sijoituksen tavoitteet ja arvioitu kesto. Tämä tulisi tehdä ensisijaisesti asiakassuunnitelmassa, jossa määritellään yhdessä asiakkaiden kanssa em. asioiden lisäksi ajankohta, jolloin sijoituksen tavoitteiden toteutumista arvioidaan.

Huostaanottoon ja sijaishuoltoon turvaudutaan vain, jos kodin olosuhteet tai lapsen oma käyttäytyminen uhkaavat vaarantaa vakavasti lapsen terveyttä tai kehitystä. Lisäksi huostaanottoon ja sijaishuollon järjestämiseen voidaan ryhtyä vain, jos avohuollon tukitoimet eivät ole olleet mahdollisia, sopivia tai ne ovat osoittautuneet riittämättömiksi. On myös arvioitava, että sijaishuolto on lapsen edun mukaista. Huostaanoton edellytykset on arvioitava sekä lapsen että vanhempien kannalta. Lapsen kannalta on varmistuttava siitä, että huostaanotto on se vaihtoehto, joka parhaiten turvaa lapsen kehityksen. Sijaishuoltoa järjestettäessä ei voida tyytyä lapsen ”säilyttävään” hoitoon. Sen on oltava lapsen nykytilanteeseen nähden parempi vaihtoehto ja vastattava lapsen edun mukaisella tavalla hänen yksilölliseen hoidon ja huollon tarpeeseensa. Vanhempien kannalta tulee varmistua siitä, että kaikki mahdollinen on tehty perheen tukemiseksi. Arvioinnin tulee olla lapsilähtöistä ja tapahtua lapsen näkökulmasta. Laadultaan hyvässä huostaanotossa sekä lapsen että vanhempien toivomukset, mielipiteet ja kulttuuritausta on otettu huomioon.

Lapsen edun toteuttaminen lastensuojelutyössä tarkoittaa, että lapselle turvataan yksilöllisten tarpeiden ja odotusten mukainen kohtelu ja kehittymisen mahdollisuus. Jokainen lasta koskeva päätös tai ratkaisu on tehtävä niin, että se on perusteltu lapsen näkökulmasta. Lapsen edun arvioinnissa on aina kyse kokonaisharkinnasta, joka liittyy lapsen yksilölliseen tilanteeseen ja erityistarpeisiin. Eri-ikäisten lasten elämäntilanteessa arvioidaan osin samoja, osin ikäkausittain eroavia tekijöitä. Lapsen etua määriteltäessä on otettava huomioon lapsen ikä ja kehitystaso sekä perheen kokonaistilanne. Perheissä on erilaisia käytäntöjä mm. lapsen kasvattamisessa ja siksi on tärkeää keskustella kaikkien perheenjäsenten kanssa. Lapsen mielipidettä ja tunteita voidaan selvittää keskustelun lisäksi

myös havainnoimalla ja tutkimalla sekä kuulemalla ja keräämällä tietoa esimerkiksi lapsen läheisiltä ihmisiltä, koulusta ja päiväkodista.

Lastensuojelutyön lähtökohtana ovat lapsen tarpeet, jotka on otettava huomioon myös aikuisille suunnatuissa palveluissa. Jos lapsen ja vanhemman edut ovat keskenään ristiriidassa, on asia ratkaistava lapsen edun hyväksi. Viranomaisilla, vanhemmilla ja lapsella itsellä saattaa olla hyvinkin erilaiset mielipiteet siitä, mikä on parasta lapselle. Viranomaisyössä joudutaan pohtimaan, onko huostaanotto käytettävistä vaihtoehdoista paras tai onko se tarjolla olevista epätyytyttävistä vaihtoehdoista kaikkein vähiten huono.

Huostaanottopäätöstä tehtäessä on arvioitava, voidaanko sijaishuollossa paremmin turvata lapselle tasapainoinen kehitys, hyvinvointi ja läheiset sekä jatkuvat ihmissuhteet. On punnittava, mikä vaihtoehto parhaiten toteuttaa lapselle:

- mahdollisuuden saada ymmärtämystä ja hellyyttä sekä iän ja kehitystason mukaisen valvonnan ja huolenpidon
- taipumuksia ja toivomuksia vastaavan koulutuksen
- turvallisen kasvuympäristön ja ruumiillisen sekä henkisen koskemattomuuden
- itsenäistymisen ja kasvamisen vastuullisuuteen
- mahdollisuuden osallistumiseen ja vaikuttamiseen omissa oloissaan sekä
- kielellisen, kulttuurisen ja uskonnollisen taustan huomioimisen.

Huostaanottopäätöksessä on kyettävä kuvaamaan, millä tavalla sijaishuolto tarjoaa paremman vaihtoehdon lapsen hoidollisiin ja kasvatuksellisiin tarpeisiin kuin kotiin jääminen. Sijaishuollon tavoitteena on antaa lapselle turvallinen koti, yksilöllinen huolenpito ja hoito sekä mahdollisuus pitkäaikaisiin ihmissuhteisiin ja yhteydenpitoon biologisten vanhempien kanssa.

Huostaanottoa valmistelevalle sosiaalityöntekijällä tulee olla säännöllinen työnohjaus ja mahdollisuus konsultaatioon sekä työskentelyyn työparin kanssa. Työntekijällä on oltava mahdollisuus saada tarvittaessa lausuntoja lastensuojelun asiantuntijaryhmältä sekä tukea tiimiltä tai työryhmältä, jossa on oman alan kokemukseen perustuvaa osaamista huostaanotoista. Myös esimiehen tuki on tärkeä. Kunnan on huolehdittava, että lapsen asioista vastaavalla sosiaalityöntekijällä on käytettävissään lapsen kasvun ja kehityksen, terveydenhuollon, oikeudellista sekä muuta lastensuojelutyössä tarvittavaa asiantuntemusta.

6.4. Sijoituspaikan valinta

Perhehoito on laitoshoidon nähden ensisijainen sijaishuollon muoto (LsL 50§). Sijaishuolto voidaan järjestää laitoshoidon tavoin, jos sitä ei voida järjestää lapsen edun mukaisesti riittävien tukitoimien avulla perhehoidossa tai muualla. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että lasta sijoitettaessa olisi ensin kokeiltava perhehoitoa. Lapsen edun mukaista on päästää heti hänen tarpeisiinsa vastaavaan sijaishuoltopaikkaan. Mikäli arvioidaan, ettei perhehoito tukitoimien avulla tai niistä huolimatta turvaisi lapsen edun mukaista sijaishuoltoa, toteutetaan sijaishuolto laitoshoidon tavoin. Rajoitustoimenpiteitä tarvitsevaa lasta ei ole syytä sijoittaa perhehoitoon, jossa toimenpiteiden käyttö ei lain mukaan ole sallittua. Sijoituksen alussa voi olla tärkeää kerätä lisätietoa lapsen tarpeista ja huostaanoton perusteisiin vaikuttaneista syistä, jolloin laitoshuolto voi olla toimivampi ratkaisu.

Lapsen siirtyminen perheeseen tulee aina valmistella ja toteuttaa suunnitelmallisesti ja huolellisesti, jollei kyseessä ole akuutti kriisitilanne. Sijoituspäätöstä tehtäessä kuullaan sijoitettavaa lasta sekä hänen vanhempiaan ja läheisiään. Tavoitteena on löytää perhekoti, jolla on parhaat mahdolliset valmiudet vastata sijoitettavan tarpeisiin. Sosiaalityöntekijä kartoittaa lapsen ja hänen perheensä kanssa heidän tarpeitaan ja ottaa yhteyttä sijaishuoltoyksikköön sopivan sijoituspaikan löytymiseksi lapselle. Arvioinnin tavoitteena on selvittää, mitkä perhekodit pystyvät vastaamaan lapsen tarpeisiin. Perhe-ehdokkaiden tulee saada kaikki tarvittavat taustatiedot, jotka vaikuttavat lapsen hoitoon ja kuntoutumisen edellytyksiin, voidakseen itsenäisesti ja yhdessä sosiaalityöntekijän kanssa arvioida valmiuksiaan vastata lapsen tarpeisiin. Tiedot annetaan tässä vaiheessa perheelle ilman tarkkoja henkilötietoja. Lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä valitsee lapselle perhekotipaikan sijaishuoltoyksikön antamien tietojen ja sopiviksi arvioitujen vaihtoehtojen pohjalta.

Sijoituspaikan valinta perustuu aina lapsen etuun. Lapsen etua arvioitaessa on kiinnitettävä huomiota siihen, miten eri toimenpidevaihtoehdot ja ratkaisut turvaavat lapselle:

- tasapainoisen kehityksen ja hyvinvoinnin sekä läheiset ja jatkuvat ihmissuhteet;
- mahdollisuuden saada ymmärtämystä ja hellyyttä sekä iän ja kehitystason mukaisen valvonnan ja huolenpidon;
- taipumuksia ja toivomuksia vastaavan koulutuksen;
- turvallisen kasvuympäristön ja ruumiillisen sekä henkisen koskemattomuuden;
- itsenäistymisen ja kasvamisen vastuullisuuteen;
- mahdollisuuden osallistumiseen ja vaikuttamiseen omissa asioissaan; sekä
- kielellisen, kulttuurisen ja uskonnollisen taustan huomioimisen.

Sijoituspaikkaa valittaessa on huomioitava ja arvioitava:

- Minkä ikäinen lapsi on kyseessä ja kuinka pitkään hän on ollut lastensuojelun toimenpiteiden piirissä?
- Mitkä tekijät ja tarpeet ovat sijoittamisen taustalla ja miten ne vaikuttavat sijaishuoltoon?
- Mitkä ovat lapsen läheisverkoston mahdollisuudet ottaa lapsi luokseen asumaan tai olla lapsen tukena?
- Mikä on mahdollisesti lapsen vaurioitumisen taso ja sen vaatima terapia tms. kuntoutusmuodot?
- Missä lasta on hoidettu ja tullaan hoitamaan? Onko sijaishuoltopaikalla edellytyksiä jatkaa hoitosuhdetta? Mitkä ovat hoidon jatkuvuuden edellytykset? Voiko sijaishuoltopaikka vastata muihin kuntoutustarpeisiin?
- Onko lapsen biologisilla vanhemmilla edellytyksiä, halua ja kykyä toimia yhteistyössä sijaishuoltopaikan kanssa? Voidaanko valinta tehdä yhteistyössä perheen kanssa?
- Lapsen ja biologisen perheen yhteydenpito ja miten etäisyydet mahdollistavat sen? Kyetäänkö turvaamaan sisarusuhteiden ja muiden läheisten ihmissuhteiden jatkuvuus? Sijoitetaanko sisarukset samaan paikkaan?
- Pystyykö sijoituspaikka vastaamaan lapsen kielelliseen, kulttuuriseen ja uskonnolliseen taustaan?
- Onko lapsen terveydentila tutkittu, jotta hänen tarvitsemansa hoito ja huolenpito voidaan turvata sijaishuollon aikana?

- Onko suunnitelmissa nopea kotiuttaminen? Miten pitkää sijoittamisesta on kyse tässä vaiheessa; onko edellytyksiä tavoitella kotiuttamista lähiaikoina? Miten huomioidaan perheen jälleenyhdistäminen?
- Onko sijoituspaikassa muita lapsia? Millä problematiikalla muut lapset ovat?
- Minkälainen koulutus sijoituspaikan vanhemmilla on? Mikä on koulutuksen ja kokemuksen suhde sijoitettavan lapsen hoidollisiin ja kasvatuksellisiin tarpeisiin?
- Miten hyvin laatukriteerit täyttyvät sijoituspaikassa?
- Miten hyvin sijoituspaikka pystyy vastaamaan tämän lapsen tarpeeseen?
- Mikä on lapsen oma toive ja sen suhde sijoituspaikan tarjoamiin mahdollisuuksiin; liittyen mm. lapsen harrastuksiin, kiinnostuksen kohteisiin jne.?
- Miten sijoittaja voi tukea tätä sijoitusta? Miten sijaishuoltopaikkaan järjestetään riittävät lapsen edun mukaiset tukitoimet?
- Mitä enemmän ammatillisuutta lapsen hoito vaatii, sitä todennäköisempää on että sijaishuoltopaikaksi tarvitaan ammatillinen perhekoti, lastensuojelulaitos, koulukoti tmv.
- Mitä enemmän kodinomaisuutta lapsen hoito ja kuntoutuminen vaatii, sitä todennäköisempää on, että oikea sijaishuollon muoto on perhehoito

6.4.1. Lapsen tarpeiden huomiointi sijoituspaikan valinnassa

Sijoituspaikkaa valittaessa lähtökohtana pidetään lapsen tarpeita ja sen kartoittamista, mikä muoto parhaiten vastaa lapsen tarpeeseen. Sijaishuoltomuotoa valittaessa tulee miettiä, onko lapsella jo olemassa merkittävä kiintymyssuhde vai tarvitseeko lapsi sijaishuollolta pysyvän ja korjaavan ihmissuhteen. Toisaalta jos lapsella on läheisiä ja tärkeitä ihmisiä, painottuuko hänen hoitamisessaan tarve erityistä ammattitaitoa vaativiin toimiin. Mahdollista on myös, että lapsi tarvitsee sijoituspaikan, joka pystyy vastaamaan näihin molempiin tarpeisiin.

Sijoituspaikkaa valittaessa on otettava huomioon se, mitkä ovat avohuollon tukitoimien tai huostaanoton taustalla olevat ja lastensuojelutarpeesta johtuvat lapsen fyysiset, psyykkiset, emotionaaliset ja sosiaaliset tuen tarpeet. Valinnassa tulee ottaa huomioon lapsen ikä ja kehitystaso, mahdolliset erityiset hoidon ja tuen tarpeet, koulunkäyntiin liittyvät erityistarpeet ja harrastukset. Vaihtoehtoja arvioitaessa huomioidaan sijaisvanhempien työ- ja perhehoitokokemus ja koulutus sekä muiden sijoitettujen lasten määrä, ikäjakauma ja hoidolliset erityispiirteet. Pienille lapsille ensisijaiseksi sijoituspaikaksi suositellaan sijaisperhettä. Myös isompien lasten kohdalla perhehoidon mahdollisuus selvitetään aina.

Perhehoitoa käytettäessä on huolehdittava siitä, etteivät sijoitettavat lapset ole sijoitusvaiheessa liian vaurioituneita tullakseen hoidetuksi sijaisperheessä. Jos lapset ovat ehtineet elää vaurioitavissa olosuhteissa liian kauan, ovat sijaisperheet vaarassa uupua voimakkaasti oirehtivien lasten kanssa. Perhehoidon näkökulmasta suurimpina haasteina ovat yhä myöhemmin sijoitettavat lapset ja vaikeasti oireilevat nuoret. On tärkeä huomioida, että perhehoidossa ei voida käyttää lastensuojelulain mukaisia rajoittamistoimenpiteitä.

6.4.2. Sijoituksen tarkoitus ja tavoitteet

Sijoituspaikkaa valittaessa on arvioitava sitä, mitä lapsi tarvitsee lastensuojelupalveluilta ja millainen toiminta ja paikka parhaiten vastaavat tähän tarpeeseen. Sijoittavan työntekijän on kerrottava sijaisvanhemmille avoimesti ja kattavasti avo- ja sijaishuollon tarkoituksesta, sijoitettavan lapsen ja perheen tilanteesta sekä mahdollisista sijoitukseen vaikuttavista

asioista ja ongelmista, sillä perhehoitajan on pystyttävä vastaamaan omalta osaltaan näihin ongelmiin sekä lapsen hoidon ja huolenpidon tarpeisiin. Tietojen avoin ja perusteellinen käsittely edistää kaikkien tahojen sitoutumista sijoitukseen ja toisaalta vähentää virheellisten tulkintojen sekä epäonnistuneiden sijoitusten tapahtumista.

Sijoituksen tarkoitus määrittää sijoituksen arvioitua kestoja. Keston arvioinnin suhteen tulee olla varovainen ja muistaa se, että tilanteet ja tarpeet saattavat muuttua sijoituksen aikana. Huostaanotettujen lasten sijoitukset eivät voi olla määräaikaista eivätkä pysyviä vaan sijoitus on aina voimassa toistaiseksi. Joitakin arvioita sijaishuollon kestosta on silti mahdollista tehdä, jos se on kokonaistilanteen kannalta järkevää.

6.4.3. Yhteydenpito läheisiin ihmisiin

Perhehoidossa olevalle lapselle on turvattava hänen kehityksensä kannalta tärkeät, jatkuvat ja turvalliset ihmissuhteet. Lapsella on oikeus sijoituksen aikana tavata vanhempiaan ja muita hänelle läheisiä ihmisiä sekä pitää heihin yhteyttä. Perhekotia valittaessa on huomioitava sijoituspaikan sijainti lapselle tärkeiden henkilöiden yhteydenpidon kannalta. Sijoittavan kunnan on tuettava yhteydenpitoa esim. osallistamalla matkakustannuksiin, järjestämällä majoituspalveluita ja tarjoamalla muuta tarvittavaa käytännön apua yhteydenpidon turvaamiseksi. Sisärukkaset tulee pääsääntöisesti sijoittaa samaan sijoituspaikkaan.

Olennaista on selvittää lapsen oma kokemus siitä, ketkä ovat hänelle läheisiä ihmisiä. Läheisverkoston kanssa työskentely mahdollistaa heidän osallistumisensa lapsen tukemiseen myös sijoituksen aikana. Näin voidaan edistää lapsen yhteyden säilymistä hänelle läheisiin ihmisiin/biologiseen sukuun ja sitä kautta voidaan vahvistaa lapsen jatkuvuuden tunnetta.

Perhehoitoa saattaa kuormittaa yhteistyötilanteissa haastavat biologiset vanhemmat. Sijoittavan kunnan sosiaalityöntekijän on erityisesti huolehdittava siitä, että edellytykset rakentavalle yhteistyölle biologisen perheen ja sijaisvanhempien välillä luodaan. Tämä on edellytyksenä sijoituksen onnistumiselle ja sille, että lapsi saa luvan kiinnittyä sijaisperheeseen. Hyvä yhteistyö tukee kaikkien osapuolten kuntoutumista ja hyvinvointia.

6.4.4. Lapsen mielipide ja toiveet sekä kielellisen, kulttuurisen ja uskonnollisen taustan huomioiminen

Sijoituspaikkaa valittaessa tulee ottaa huomioon lapsen toivomukset, mielipide, etu ja yksilölliset tarpeet hänen ikänsä ja kehitystasonsa huomioiden. Lapsen mielipide on selvitettävä hienovaraisesti ja siten, ettei siitä koidu tarpeettomasti haittaa lapsen ja hänen vanhempiansa tai muiden läheisten ihmisten välisille suhteille. Mielipiteen selvittämisen tapa ja sisältö on kirjattava lasta koskeviin asiakirjoihin.

Sijaishuoltopaikkaa valittaessa huomioidaan lapsen kielellinen, kulttuurinen ja uskonnollinen tausta sekä selvitetään sen merkitys lapsen edun toteutumisessa. Taustan asettamat erityispiirteet tulisi huomioida etenkin tekemällä tiivistä yhteistyötä lapsen vanhempien ja muun lähiverkoston sekä tarvittaessa kulttuurisen ja kielellisen yhteisön kanssa. Tämän lisäksi sijoittavan sosiaalityöntekijän ja perhehoitajan tulee hankkia tarvittavaa asiantuntemusta siitä, miten näitä erityistarpeita voi huomioida ja tukea sijoituksen aikana. Huomioitavaksi tulee myös asiakkaiden oikeus osallistua ja tulla kuulluksi ymmärtämällä kielellä. Pääsääntöisesti tulee käyttää tulkkausta ja kirjallisten dokumenttien kääntämistä asiak-

kaan ymmärtämälle kielelle. Kielellisen, uskonnollisen ja kulttuurisen taustan huomioon ottaminen on tärkeää, jotta lapsella on mahdollisuus voi säilyttää yhteys oman kulttuuriinsa, uskontoonsa ja äidinkieleensä.

6.4.5. Terveystilan tutkiminen

Ennen lapsen sijoittamista sijaishuoltoon, tulee olla käytössä riittävät tiedot lapsen terveystilasta, jotta hänelle voidaan valita oikea sijaishuoltopaikka. Sijaishuoltoon sijoittamisen yhteydessä lapsen terveystila tulee tutkia, ellei sitä ole tutkittu jo aiemmin tai riittäviä terveystietoja ei muusta syystä ole käytettävissä. Jos lapsen terveystilan selvittäminen on jäänyt jostakin syystä aiemmin kesken, tulee tutkimukset saattaa tässä vaiheessa loppuun. (LsL 51§). Terveystilan tutkiminen edellyttää perusteellista lääkärintarkastusta. Se on tehtävä mielellään jo huostaanottoa valmisteltaessa, mutta viimeistään sijaishuollon alkaessa. Terveystila on hyvä tutkia myös sijaishuollon päättyessä. Lastensuojelu saa tarvittavat tiedot terveydenhuollosta käyttöönsä asiakaslain (Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista) 20 §:n perusteella.

Terveystila voidaan jättää tutkimatta, jos lapsi on ollut säännöllisesti esim. neuvolan asiakkaana, hänestä on muuten olemassa riittävät terveystiedot tai jos huostaanottoon johtaneet syyt huomioon ottaen tutkimusta on pidettävä tarpeettomana. Jos lapsi sijoitetaan väliaikaisesti kotiin vanhempien tai muun huoltajan luokse, terveystilan tutkiminen ei ilman perusteltua syytä ole tarkoituksen mukaista. Huolellinen ja erityinen anamneesi ja tutkimus ovat tarpeen, jotta lapsen tai nuoren tarvitsema lääketieteellinen kuntoutuksen tai hoidon tarve selviää. Tieto on tärkeä sijoittavalle taholle ja hoitoa järjestävälle kunnalle, jotta sijaishuolto voi hoitaa tehtävänsä. Lapsen sijaishuoltopaikka tarvitsee ehdottomasti tiedon lapsen terveystilasta mahdollisine hoito-ohjeineen.

6.5. Tutustumis- ja sopimisvaihe

Ennen sijoituspaikkaan siirtymistä lapselle ja hänen vanhemmilleen järjestetään tutustumiskäynti perhekotiin. Tutustumiskäynnin tavoitteena on varmistaa, että paikka on lapselle sopiva ja samalla luodaan perustaa hyvälle keskinäiselle yhteistyölle. Tutustumiskäynnin aikana lapselle ja hänen vanhemmilleen esitellään perhekodin tilat ja ihmiset sekä käydään läpi kodin käytäntöjä, sääntöjä yms. Tässä vaiheessa perheiden kanssa keskustellaan myös sijoituksen tarkoituksesta ja tavoitteista.

Tutustumiskäynnin jälkeen sijoittavan kunnan sosiaalityöntekijä kuulee lapsen ja hänen vanhempansa mielipiteet sijoituspaikasta ja tekee päätöksen sijoituksesta. Yhdessä perhehoitajien kanssa sovitaan siirtymävaiheen aikataulusta. Päätöksen jälkeen tulee panostaa perhekodin ja lapsen sekä hänen vanhempiansa välisen yhteistyösuhteen ja luottamuksen rakentamiseen. Yhdessä auki puhutut odotukset, toiveet ja pelot helpottavat työkentelyä jatkossa. Yhteiset keskustelut auttavat myös luomaan yhteistä näkemystä sijoituksen aikana tarvittavista vanhempien tuki- ja kuntoutustoimenpiteistä sekä siitä, miten parhaalla mahdollisella tavalla voidaan tukea lapsen ja vanhempien välistä suhdetta. Biologien vanhempien näkökulmasta on olennaista, että he ymmärtävät sijoitukselle asetetut tavoitteet ja lapsen hoidon periaatteet. Sijoittavan tahon roolina on mahdollistaa lapsen hyvinvoinnin kannalta olennaiset asiat ja valvoa niiden käytännön toteutumista.

6.6. Avohuollon tukitoimen alkaminen / lapsen muutto sijaisperheeseen

Lapsen siirtyminen perhehoitoon tulee aina valmistella ja toteuttaa suunnitelmallisesti sekä huolellisesti, ellei kyseessä ole akuutti kriisitilanne, joka vaatii välittömiä toimia. Siirtymävaiheessa tärkeää on, että perhehoitajalla on aikaa olla lapsen kanssa hänen saapuessa uuteen paikkaan. Tällöin lapsi voivat kokea itsensä tervetulleeksi ja hyväksytyksi sekä siirtymävaiheen turvalliseksi. Lapsen kannalta etenkin ensimmäinen vuorokausi on hyvin tärkeä. Sijoitukseen ja uuteen paikkaan sopeutumiseen liittyviä asioita käydään lapsen kanssa läpi sen mukaan kuin lapsen ikä ja kehitystaso edellyttävät. Tärkeää on, että perhehoitaja pystyy huomioimaan lapsen yksilöllisen tarpeen ja tilanteen sekä sopeuttamaan lasta uuteen tilanteeseen hänelle parhaiten sopivalla tavalla. Lasta ohjataan ja autetaan tutustumaan muihin perheen jäseniin. Perhekodilla on suuri vastuu siitä, että lapsi kokee siirtymävaiheen myönteisellä tavalla.

Huostaan otetulle ja pitkäaikaiseen sijoitukseen tulevalle lapselle on oltava varattuna omat tilat perusvarustuksineen siten, että lapsi voi sisustaa huoneestaan oman näköisensä. Siirtymävaiheessa tehdään tiivistä yhteistyötä lapsen, perheen, sijoittajan ja sijaisperheen välillä. Perhehoitajan tulee koota järjestelmällisesti tietoja sijoitettavasta lapsesta ja saada sosiaalityöntekijältä tiedokseen mm. sijoituspäätös, viranomaislausunnot ja lääkärinlausunnot. Perhehoitaja puolestaan antaa tarvittavat tiedot omasta perheestään ja kunnan palveluista, harrastusmahdollisuuksista yms. Tietojen jakamisen lisäksi on tärkeää luoda yhteiset pelisäännöt sijaishuollon toteuttamisesta. Se, että osapuolilla on yhteinen näkemys sijoituksen tavoitteista ja hoidon toteuttamisesta, auttaa kaikkia toimimaan saman tavoitteen eteen.

Siirtymävaiheessa tarkistetaan lapsen asiakassuunnitelma, jota suositellaan täydennettäväksi hoito- ja kasvatussuunnitelmalla sekä mahdollisesti vanhempien kuntoutussuunnitelmalla. Jatkossa asiakassuunnitelma tarkistetaan tarvittaessa ja lain mukaan vähintään kerran vuodessa (LsL 30§).

6.7. Hoito- ja kasvatusprosessi

Hoito- ja kasvatusprosessin päämääränä on, että perhehoitaja hahmottaa lapsen elämän kokonaisuuden sekä oman roolinsa siinä ja toimii aktiivisesti yhteistyössä lapselle tärkeiden ja läheisten ihmisten kanssa sekä muiden ammattilaisten kanssa. Yhteistoiminnalla turvataan lapsen tasapainoinen kehitys ja hyvinvointi lapsen yksilöllisten tarpeiden ja toivomusten mukaisesti.

Lapsen hoidossa, kasvatuksessa ja kasvuolojen järjestämisessä tulee noudattaa, mitä lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain 1 §:ssä on säädetty. Lain mukaan lasta tulee kasvattaa siten, että lapsi saa osakseen ymmärtämystä, turvaa ja hellyyttä. Lasta ei saa alistaa, kurittaa ruumiillisesti eikä kohdella muulla tavoin loukkaavasti. Lapsen itsenäistymistä sekä kasvamista vastuullisuuteen ja aikuisuuteen tulee tukea ja edistää. Lapsen hoito ja kasvatus on järjestettävä ja lasta kohdeltava siten, että hänen yksityisyyttään kunnioitetaan.

Lapsen huollon tarkoituksena on turvata lapsen tasapainoinen kehitys ja hyvinvointi lapsen yksilöllisten tarpeiden ja toivomusten mukaisesti. Huollon tulee turvata myönteiset ja läheiset ihmissuhteet erityisesti lapsen ja hänen vanhempiensa välillä. Lapselle tulee myös turvata hyvä hoito ja kasvatus sekä lapsen ikään ja kehitystasoon nähden tarpeellinen val-

vonta ja huolenpito. Lapselle on pyrittävä antamaan turvallinen ja virikkeitä antava kasvuympäristö sekä lapsen taipumuksia ja toivomuksia vastaava koulutus. Perhehoidon on lisäksi suojeltava lasta fyysiseltä ja henkisesti väkivallalta sekä huomioon otettava lapsen kielellinen, kulttuurinen ja uskonnollinen tausta.

Vaurioittavissa oloissa eläneen lapsen ja nuoren monipuolinen tukeminen on hoito- ja kasvatustarpeisiin kuuluva perustehtävä. Lasten taustat ja tuen tarpeet vaihtelevat paljon, joten sijoitetulle lapselle räätälöidään yksilöllisiä tarpeita vastaava ja lapsen kehityksen mukaan päivittyvä suunnitelma tukipalveluista. Lapsen arki sijaishuollossa tulee järjestää lapsilähtöisesti.

Lapsilähtöisyys sijaishuollossa tarkoittaa sitä, että

1. lapsi on arvokas. Lapsi ja lapsen elämän tukeminen ovat korkealla sijalla arvo- ja käytännön valinnoissa myös konkreettisesti, eivät vain teoriassa.
2. lapsen kehitystarpeet tunnetaan. Lapsen ydintarpeista, kehityksen vaiheista ja ikäkauden mukaisista keskeisistä tarpeista on hyvä käsitys. Lapsi on ensisijaisesti kehittyvä lapsi, vaikka hän olisi lastensuojeluasiakas tai hänellä olisi diagnooseja ja oireita. Lapsen elämänvaiheiden ja ihmissuhteiden ainutkertaisuus ymmärretään.
3. vuorovaikutus ja arki hoitavat. Jatkuva kehitystarpeisiin ja -viiveisiin vastaava vuorovaikutus vaikuttaa korjaavasti kehitykseen. Arjen yhteiselämä ja kaikki valitut toimintatavat ovat hoidollisen prosessin osia.
4. sijaishuolto järjestetään lasten tarpeiden mukaan. Vanhemmat tai muut hoitajat pysyvät erottamaan lapsen tarpeet omista tarpeistaan ja vastaamaan lapsen tarpeisiin. Sijaishuoltoa järjestetään lapsen tarpeiden edellyttämällä tavalla monimuotoisesti. Teoriat, kustannukset tai aikuisten omat päämäärät eivät ensisijaisesti ohjaa ratkaisuja.

Oleellinen osa perhehoidon laadukkuutta on prosessin jatkuva ja systemaattinen arviointi, jonka tarkoituksena on

- kuvata lapsen ja nuoren kasvua, hyvinvointia ja elämää suhteessa sijoituksen tavoitteisiin
- ohjata osapuolia suuntaamaan toimintaansa yhteisesti hyväksytyjen tavoitteiden saavuttamiseksi.

Lastensuojelutyö on kaikissa osa-alueissaan vaativa työkenttä, mistä johtuen hoitoprosessin laadun turvaaminen haastaa myös perhehoitajat tekemään jatkuvaa arviota ja kehittämistyötä omien valmiuksien kanssa. Huomioitavaa on, että ennakkovalmennukseen osallistuminen ei vähennä tai poista monipuolisen tuen tarvetta sijoituksen jälkeen.

Hoito ja kasvatustarpeet sijaishuollossa

- Sijaishuollossa kuunnellaan lasta niin, että hän kokee tulevansa ymmärretyksi.
- Sijaishuollossa lasta kohdellaan arvostavasti.
- Lasta kohdellaan siten, että hän voi tuntea itsensä hyväksytyksi, lapsi saa osakseen ymmärtämistä, turvaa ja hellyyttä.
- Lapselle luodaan tilanteita, joissa hän voi saada onnistumisen kokemuksia ja pystyy rakentamaan myönteistä kuvaa itsestään ja osaamisestaan.
- Lasta autetaan tunnistamaan omia ja muiden tunteita ja ilmaisemaan itseään.
- Lasta autetaan luomaan myönteisiä ja läheisiä ihmissuhteita

- Sijaisvanhemmat omalla esimerkillään ohjaavat lasta selvittämään ristiriitoja ja erimielisyyksiä sekä pyytämään ja antamaan anteeksi.
- Huolehditaan lapsen perushoidosta: vaatetus, ruokailu, lepo, hygienia, terveys, liikunta, siisteys
- Opetetaan lapselle taloudellisuutta ja rahan käyttöä.
- Lapselle taataan hänen fyysinen, psyykkinen, emotionaalinen, seksuaalinen turvallisuutensa ja luodaan turvalliset olosuhteet.
- Lapselle opetetaan rajojen, sääntöjen ja sopimusten tekemistä ja noudattamista siten, että hän oppii kantamaan vastuuta itsestään ja luomaan rajat omalle toiminnalleen.
- Lapselle on tärkeää aikuisen läsnäolo ja lasta kannustetaan harrastuksissa, koulunkäynnissä, kuntoutumisessa ja ylipäättään kaikessa tasapainoisen tulevaisuuden mahdollistavissa valinnoissa.

6.8. Jälkihuoltoprosessi

Jälkihuoltoprosessin päämääränä on saattaa nuori itsenäiseen elämään, elämännälkäiseksi aikuiseksi, jolla on oma sosiaalinen verkosto tukena.

Jälkihuollon tarkoituksena on turvata nuoren suunnitelmallinen siirtyminen itsenäiseen elämään. Valmistelutyön tavoitteena on hahmottaa nuoren uuden elämänvaiheen kokonaisuus ja kirjata se suunnitelmaksi nuoren ja hänelle tärkeiden ihmisten kanssa. Nuorta tuetaan hänen tarpeidensa ja toiveiden mukaan kaikilla hänen elämänsä osa-alueilla. Sijoittaja tukee nuoren tärkeitä elinikäisiä ihmissuhteita ja toimii nuoren tärkeiden ja läheisten ihmisten kanssa niin, että he pystyvät tukemaan nuorta jälkihuollon aikana ja sen päättyä.

7. Perhehoitoa määrittelevät suunnitelmat ja sopimukset

Tämä toimintaohje keskittyy vain toimeksiantosuhteiseen perhehoitoon.

7.1. Asiakassuunnitelma

Lastensuojelun asiakkaana olevalle lapselle on tehtävä asiakassuunnitelma.

Avohuollon asiakassuunnitelman tulee sisältää seuraavat asiat

- Lapsen ja perheen palvelujen ja tuen tarve
- Ne olosuhteet ja asiat, joihin pyritään vaikuttamaan
- Palvelut ja muut tukitoimet, joilla tuen tarpeeseen pyritään vastaamaan
- Arvioitu aika, jonka kuluessa tavoitteet pyritään toteuttamaan
- Asianosaisten eriävät näkemykset tuen tarpeesta ja tukitoimien järjestämisestä
- Sosiaalityöntekijän tai muun lastensuojelun työntekijän henkilökohtaiset tapaamiset

Kun asiakassuunnitelmaa tehdään, on pyrittävä löytämään sellaisia tukemisen ja auttamisen muotoja, jotka asiakkaat itse hyväksyvät ja joista kokevat olevan apua. Näiden tukimuotojen etsimiseen kannattaa panostaa, sillä asiakkaille sopivien tukimuotojen löytäminen voi olla polku huostaanoton välttämiseen.

Sijaishuollon asiakassuunnitelmaan edellä mainittujen asioiden lisäksi kirjataan

- sijaishuollon tarkoitus ja tavoitteet
- erityisen tuen ja avun järjestäminen lapselle
- erityisen tuen ja avun järjestäminen lapsen vanhemmille, huoltajille tai muille lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaaville henkilöille
- miten toteutetaan lapsen yhteydenpito ja yhteistoiminta lapsen vanhempien ja muiden lapselle läheisten henkilöiden kanssa
- miten lapsi voi riittävästi tavata henkilökohtaisesti hänen asioistaan vastaavaa sosiaalityöntekijää tai muuta lastensuojelun työntekijää muiden läsnä olematta ja keskustella häntä itseään ja sijaishuollon toteuttamista koskevista asioista
- miten tietojen antaminen lapselle toteutetaan
- lapselle maksettavat käyttövarat
- miten otetaan huomioon lapsen edun mukaisella tavalla tavoite perheen jälleenyhdistämisestä.

Huostaanotetun lapsen vanhemmille on lisäksi laadittava vanhemmuuden tukemiseksi erillinen asiakassuunnitelma, jollei sen laatimista ole pidettävä tarpeettomana. Suunnitelma laaditaan tarvittaessa yhteistyössä muun sosiaali- ja terveydenhuollon kuten päihde- ja mielenterveyshuollon kanssa.

Jälkihuollossa olevan nuoren asiakassuunnitelmaan kirjataan

- jälkihuollon tarkoitus ja tavoitteet
- erityisen tuen ja avun järjestäminen nuorelle sekä hänen vanhemmilleen, huoltajilleen tai muille hänen hoidostaan ja kasvatuksesta vastaaville henkilöille
- jälkihuollon toteuttamistavat, joita ovat mm. nuoren taloudellinen tukeminen, asunnon järjestäminen, koulutuksen tukeminen, terapiapalvelujen ym. järjestäminen sekä harrastusten tukeminen. Usein perhehoidossa olleen jälkihuolto jatkuu perhehoitona.

Asiakassuunnitelman tekemiseen osallistuvat lapsen ja nuoren vanhemmat (tai läheiset), perhehoitajat ja eri viranomaiset sekä lapsi itse riippuen iästä ja kehitystasosta. Sosiaalityöntekijän on huolehdittava siitä, että edellytykset biologisen perheen ja perhehoitajien väliselle rakentavalle yhteistyölle ovat hyvät. Tämä on edellytyksenä sijoituksen onnistumiselle ja lapsen kiintymiselle häntä hoitaviin aikuisiin.

Asiakassuunnitelma päivitetään avohuollon määräaikaissä sijoituksissa kolmen kuukauden välein ja pitkissä sijaishuollon sijoituksissa sekä tukiperhesijoituksissa vähintään kerran vuodessa. Asiakassuunnitelma on kuitenkin tarkistettava aina tilanteen tai olosuhteiden oleellisesti muuttuessa tai muun tarpeen niin vaatiessa. Suositeltavaa on, että kulloinkin laadittavaan asiakassuunnitelmaan kirjataan valmiiksi seuraavan tarkistamisen ajankohta. Asiakassuunnitelmaa täydennetään tarvittaessa erillisillä hoito- ja kasvatussuunnitelmilla, jotka konkretisoivat asiakassuunnitelmaan kirjatut tavoitteet arkipäivän tavoitteiksi ja kuvaa yksityiskohtaisesti sen, miten lapsen tarpeisiin vastataan. Suunnitelmaa seurataan, päivitetään ja tarkistetaan suhteessa arjen sujumiseen sekä asiakassuunnitelmaan.

Asiakassuunnitelmaan on kirjattava myös asianomaisten eriävät näkemykset tuen tarpeesta ja palvelujen sekä muiden tukitoimien järjestämisestä. Jos yhteydenpidosta ei päästä sopimukseen, tehdään valituskelpoinen päätös yhteydenpidon rajoittamisesta.

7.2. Toimeksiantosopimus

Toimeksiantosopimussuhteinen perhehoito perustuu kunnan ja perhehoitajan väliseen sopimukseen hoitosuhteeseen liittyvistä oikeuksista ja velvollisuuksista. Toimeksiantosopimus tehdään jokaisen perhehoitoon sijoitettavan osalta erikseen ennen perhehoitoon sijoitusta. Kaikissa perhehoidon muodoissa on huomattava, että toimeksiantosopimuksen liitteeksi kuuluu asiakassuunnitelma. Asiakassuunnitelma tulee aina huomioida jo toimeksiantosopimusta tehtäessä, koska sillä on suora vaikutus mm. perhehoitoon sijoitetun hoidettavuuden määrittelyyn ja siten myös hoitopalkkion suuruuteen. Perhehoitajien tuen tarpeet määrittyvät myös pitkälle asiakassuunnitelman perusteella.

Toimeksiantosopimuksen allekirjoittavat molemmat puolisot. PRIDE-valmennukseen osallistuneet perheet ovat toimittaneet sijaishuoltoyksikön sosiaalityöntekijälle nähtäväksi rikosrekisterilain mukaisen rikosrekisteriotteen. Ennen toimeksiantosopimuksen tekemistä kunta varmistaa sijaishuoltoyksikön sosiaalityöntekijältä ja/tai perhehoitajalta, että valmennuksen aikana esitetty rikosrikosrekisteriote ei ole kuutta kuukautta vanhempi. Mikäli ote on puolta vuotta vanhempi, toimittaa perhehoitaja sijoittavan kunnan nähtäväksi uuden rikosrekisteriotteen. Ote palautetaan perhehoitajalle eikä siitä saa ottaa kopioita.

Tulkinnalle sopimisasioissa ei saa jättää tilaa. On vältettävä sanontoja ”tarvittaessa”, ”tarpeen mukaan”, ”voidaan”. Sopimus on molempia osapuolia sitova eikä sopimusta voida muuttaa sopimuksen voimassaoloaikana yksipuolisesti. Toimeksiantosopimusta tarkistetaan sijoituksen aikana hoidon kestoa tai sisältöä koskevien muutosten vuoksi sekä silloin, kun sen tarkistamiseen muutoin on aihetta. Tarkistamisesta on käytävä neuvottelu, kun toinen osapuoli sitä vaatii.

Toimeksiantosopimus tehdään myös lyhytaikaisen perhehoidon muodoissa (kriisi-, loma- ja tukiperhehoito). Toimeksiantosopimuksen myötä perhehoitajalla on mahdollisuus kerryttää toiminnastaan eläkettä ja perhehoitaja on lakisääteisen tapaturmavakuutuksen piirissä.

Myös sijaishoitajan kanssa tehdään toimeksiantosopimus jokaisesta hoidettavasta erikseen siltä ajalta, jolloin sijaishoitaja toimii perhehoitajan sijaisena. Toimeksiantosopimuksessa sovitaan sijaishoitajalle maksettavan hoitopalkkion määrästä ja maksutavasta, tarvittaessa sijaishoitajalle aiheutuvien kustannusten korvaamisesta, toimeksiantosopimuksen voimassaoloajasta sekä tarvittaessa muista sijaishoitoa koskevista seikoista.

Toimeksiantosopimuksen tehnyt henkilö ei ole työsuhteessa sopimuksen tehneeseen kuntaan. Perhehoitajana toimiminen ei kerrytä ansiosidonnaista työttömyysturvaa.

Valtakunnallisessa käytössä oleva ja Perhehoitoliiton tekemä toimeksiantosopimus pohja löytyy sijaishuoltoyksikön nettisivuilta kohdasta ”Kunnat” → ”Lomakkeet” → ”Toimeksiantosopimus pohja”.

7.2.1. Toimeksiantosopimuksen sisältö

Toimeksiannon perustana olevassa toimeksiantosopimuksessa tulee Perhehoitolain mukaan sopia:

- perhehoitajalle maksettavan palkkion määrästä ja suorittamisesta,

- perhehoidosta ja hoidon käynnistämisestä aiheutuvien kustannusten korvaamisesta sekä perhehoidossa olevan henkilön kalenterikuukausittaisten käyttövarojen maksamisesta,
- perhehoidossa olevan henkilön yksilöllisistä tarpeista johtuvien erityisten kustannusten korvaamisesta,
- hoidon arvioidusta kestosta,
- perhehoitajan oikeudesta vapaaseen, vapaan toteuttamisesta sekä palkkion maksamisesta ja kustannusten korvaamisesta vapaan ajalta,
- perhehoitajalle annettavasta valmennuksesta, työnohjauksesta ja koulutuksesta sekä näiden toteuttamisesta,
- toimeksiantosopimuksen irtisanomisesta,
- tarvittaessa muista perhekotiä ja perhehoitoa koskevista seikoista sekä
- yhteistyöstä kunnan ja perhehoitajan kesken.

7.2.2. Toimeksiantosopimuksen irtisanominen ja purkaminen

Jos toimeksiantosopimuksessa ei ole toisin sovittu, voidaan toimeksiantosopimus irtisanoa päättymään irtisanomista seuraavan kahden kuukauden kuluttua. Irtisanominen tehdään kirjallisesti.

Jos perhekoti tai siellä annettava hoito todetaan sopimattomaksi tai puutteelliseksi, hoidon järjestämisestä vastaavan kunnan tulee pyrkiä saamaan aikaan korjaus ohjauksen avulla. Toiminnassa havaituista puutteista tai epäkohdista on keskusteltava heti yhdessä sekä lapsen että perhehoitajien kanssa. Perhehoitajilla on mahdollisuus kertoa oma näkemyksensä tilanteesta sekä tarvittaessa ryhtyä toimenpitsiin tilanteen korjaamiseksi siten kuin yhdessä sovitaan. Kokonaistilanteen selvittämiseksi on syytä kartoittaa myös vanhempien sekä muiden viranomaisten näkemyksiä tilanteesta. Asioiden välitön ja avoin selvittäminen luo edellytyksiä keskinäisen luottamuksen säilymiselle sekä nopealle tilanteisiin puuttumiselle.

Jos puutetta ei korjata asetetussa määräajassa tai jos puutetta ei voida korjata ilman kohtuutonta vaivaa tai kohtuullisessa ajassa, toimeksiantosopimus voidaan purkaa heti.

8. Perhehoidon korvaukset

Perhehoitajalle maksetaan hoitopalkkiota ja kulukorvausta sekä käynnistämiskorvausta. Hoitopalkkion määrää tarkistetaan kalenterivuosittain vuoden alusta työntekijän eläkelain (395/2006) 96 §:ssä tarkoitetulla palkkakertoimella. Vuoden 2019 alusta alkaen hoitopalkkioita korotetaan 1,87 %. Kulukorvauksen ja käynnistämiskorvauksen määrää tarkistetaan myös kerran vuodessa samasta ajankohdasta lukien. Tarkistusperusteena on elinkustanusindeksin vuosimuutos. Vuoden 2019 alusta kulukorvausten ja käynnistämiskorvauksen määrää nostetaan 1,50 %.

Tammikuussa voimaan tulevia indeksikorotuksia ei tarvitse viedä yksistään lautakuntiin, koska ne ovat lakisääteisiä ja automaattisesti tehtäviä.

8.1. Hoitopalkkio

Perhehoidosta maksettava hoitopalkkio perustuu hoitoon käytettävään aikaan ja hoidon vaativuuteen ja sitovuuteen sekä toiminnan luonteeseen. Hoitopalkkio on veronalaista tuloa ja se kerryttää eläkettä. Hoitopalkkion vähimmäismäärä on **1.1.2019 lukien 799,84 euroa** perhehoidossa olevaa henkilöä kohti kuukaudessa. Hoitopalkkio voidaan maksaa molemmille puolisoille jaettuna tai vain toiselle puolisoista. Tilanne on harkittava perhehoitajan verotukselliset ja eläkeseikat huomioiden.

Palkkion maksamisesta hoidon keskeytyksen ajalta on sovittava. Hoito voi keskeytyä perhehoitajasta riippumattomasta syystä, esim. lapsen pitkäkestoisen sairaalahoidon, laitoshoidon, pitkähkön omaisten luona oleskelun tms. takia. Tällöin palkkiota määritettäessä on huomioitava, mitä perhehoitajalta edellytetään keskeytyksen aikana esim. yhteyden pitämisen, hoidon avustamisen ja hoitopaikan ylläpitämisen osalta.

Lyhytaikaisessa perhehoidossa, kriisi- ja tukiperhetoiminnassa palkkio voidaan sopia samojen perussääntöjen mukaan kuin edellä on kuvattu pitkäaikaisen perhehoidon osalta. Yleensä maksu määritetään läsnäolon mukaan päiväperusteiseksi, jolloin lyhytaikaisen hoidon erityisyys ja vaativuus otetaan huomioon palkkiota korottavina tekijöinä. Maksu voidaan määrittää myös kuukausiperusteiseksi. Tukiperheelle maksetaan korvaukset päivien mukaan eli viikonloppu perjantaista sunnuntaihin korvataan kolmen päivän mukaan.

Lapsen muuttaessa pois perhehoidosta (perheen jälleenyhdistäminen, sijaishuoltopaikan muutos, itsenäiseen asumiseen siirtyminen tai sopimuksen lakkaaminen) maksetaan palkkiota sen kuukauden loppuun, jona aikana muutos on tapahtunut. Toimeksiantosopimus on irtisanottava kirjallisesti ja se päättyy irtisanomista seuraavan kahden kuukauden kuluttua.

Palkkiota maksetaan enintään siihen asti, kunnes lapsi täyttää 18 vuotta. Mikäli nuoren jälkihuolto ja asuminen järjestetään tämän jälkeen perhehoitona, tehdään uusi toimeksiantosopimus.

Hoitopalkkiota ei makseta perhehoitoon sijoitettua omaa alle 18-vuotiasta lastaan hoitavalle henkilölle eikä henkilölle, joka on kieltäytynyt vastaanottamasta palkkiota.

8.1.1. Määräytymisen perusteet

Palkkiosta neuvoteltaessa on aina määriteltävä perhehoidon sisällöllinen vaativuus:

- Onko hoitotyö erityisen vaativaa ja sitovaa?
- Vaatiiko hoito yhtämittaista huolenpitoa, avustamista ja silmälläpitoa?
- Edellyttääkö työ perhehoitajalta erityisiä valmiuksia, kokemusta, asiantuntemusta tai ammattikoulutusta?
- Vaatiiko huolenpito yöllisiä hoitotoimenpiteitä?
- Mitä hoidettavan vaikeavammaisuus tai sairaus (liikuntavamma, aistivamma, vaikea psyyken vamma, epilepsia) edellyttävät perhehoitajalta?
- Miten lapsen haastava käyttäytyminen ja lastensuojelun ei-diagnosoidut, mutta vaativat hoidon tarpeet vaikuttavat hoitoisuuteen ja perhehoidon sisältöön?

- Vaatiiko hoitotyö perhehoitajan kotona olemista, minkä vuoksi ei voi käydä kodin ulkopuolella töissä?
- Kuinka laajoja ovat lapsen asioissa toimivat yhteistyöverkostot ja kuinka vaativaa on niiden ylläpito?

Hoidon vaativuus ja sitovuus eivät aina ole todettavissa ja arvioitavissa perhehoidon alkussa ja toimeksiantosopimusta tehtäessä. Siksi on tärkeä sopia, milloin hoidon vaativuutta ja sitovuutta sekä sopimusta tarkistetaan ensimmäisen kerran (esim. 2-3 kk kuluttua). Palkkiota alentavana seikkana ei voi pitää esim. lapsen päiväkodissa tai koulussa olemista, koska perhehoitajalla on ympärivuorokautinen vastuu sijoitetusta.

Perhehoitoon sijoitavilla lapsilla on erilaisia traumaattisia kokemuksia ja lapsi saattaa tarvita sijoituksen alkuvaiheessa ja myös sijoituksen aikana erityistä tukea ja hoitoa. Tarpeita vastaava perhehoito on lapselle ja nuorelle laitoshoidon verrattuna usein parempi sijoitusvaihtoehto. Lapsen tilanne voi myös edellyttää perhehoitajan jäämistä pois ansiotyöstä mahdollistaakseen lapsen hoidon kotona. Perhehoidon toimintaedellytysten parantamisen ja asianmukaisten, tarpeen mukaan korotettujen hoitopalkkioiden kautta voidaan näihin haasteisiin vastata.

Tässä toimintaohjeessa hoitopalkkiot ovat hoidon vaativuuden perusteella jaettu neljään luokkaan: vähimmäismäärää pienempi hoitopalkkio, perus-, korotettu ja erityishoitopalkkio. Palkkioiden määrät löytyvät myös liitteestä toimintaohjeen lopussa.

8.1.2. Vähimmäismäärän mukainen hoitopalkkio

Hoitopalkkio voidaan sopia maksettavaksi säädetyn vähimmäismäärän **799,84 euroa/kk/lapsi** mukaisesti silloin kun perhehoitoon sijoitettu ja jälkihuollossa oleva

- alaikäinen nuori opiskelija-asuntolassa tai opiskelupaikkakunnalla ja käy viikonloppuisin sijaisperheessä. Vähimmäismäärän mukainen hoitopalkkio maksetaan opiskelukuukausilta eli syyskuu-toukokuu. Kesälomakuukausilta, jolloin nuori asuu sijaisperheessä, maksetaan perushoitopalkkio.
- yli 18-vuotias nuori asuu viikot opiskelupaikkakunnalla ja käy viikonloppuisin sijaisperheessä
- yli 18-vuotias nuori on yli 2 kk sairaalahoidossa, maksetaan hoitopalkkion vähimmäismäärä 3. sairaalassaolokuukaudesta eteenpäin.
- nuori on varusmies- tai siviilipalvelusta suorittamassa ja käy viikonloppuisin sijaisperheessä.

8.1.3. Perushoitopalkkio

Sijaisperheessä asuvan alle 21-vuotiaan lapsen / nuoren hoidosta maksetaan perhehoitajalle perushoitopalkkio **1303 euroa/kk/lapsi**, mikäli perusteita palkkion korotukseen ei ole.

Lyhytaikaisesta perhehoidosta (avohuollon sijoitukset) korvataan

- **50 euroa/päivä/lapsi**

Päivystys/vastaanottoperheelle korvataan **60 euroa/päivä/lapsi**.

Tuki/lomitusperheelle korvataan **50 euroa/päivä/lapsi**.

Perhe perheessä sijoituksista korvataan **60 euroa/päivä/henkilö**.

8.1.4. Korotettu hoitopalkkio

Hoitopalkkiota korotetaan perushoitopalkkiosta 50 %, kun hoivan ja huolenpidon tarve poikkeaa lapsen normaalista kehitysiästä ja lapsi vaatii hoitoa enemmän kuin sijaishuollossa oleva lapsi keskimäärin. Korotettua hoitopalkkiota **1955 euroa/kk/lapsi** käytetään kun

- lapsella on mielenterveyden, kehityksen tai käyttäytymisen häiriö
- lapsen kokoaikaisen valvonnan tarve on sairauden, hoidon tai lääkityksen vuoksi normaalia suurempi
- lapsen tarvitsema ylimääräinen ja yhtämittäinen hoito, opastus ja avustaminen päivittäisissä toiminnoissa (esim. syöminen, pukeminen, koulunkäynti, vapaa-aika) vie päivittäin paljon aikaa, lasta ei voi jättää yksin
- lapsella on säännölliset ja pitkään jatkuvat kuntoutustoimenpiteet, jotka edellyttävät esim. viikoittaisia hoito- ja terapiakäyntejä, ylimääräisiä kuljetuksia, kotihoito-ohjelman toteuttamista
- kiintymykseen liittyvät pulmat vaikuttavat lapsen hoitoisuuteen
- lapsi on kokenut väkivallan tai kaltoinkohtelun aiheuttamia traumoja, jotka vaikuttavat lapsen kehitykseen ja hoitoisuuteen
- lapsi saa Kelan vammaistukea.
- lapsen lähiverkoston kanssa tehtävä yhteistyö arvioidaan haasteelliseksi
- perhehoitajan edellytetään jäävän asiakassuunnitelman mukaisesti pois ansiotyöstä mahdollistaakseen lapsen hoidon kotona

Hoitopalkkiota voidaan korottaa yhteisestä sopimuksesta enintään vuoden määräajaksi, kun lapsen tilanteen tuntevat sosiaalityöntekijät, asiantuntijat tai asiantuntijaryhmät arvioivat lapsen vaikeahoitaiseksi. Vuoden määräajan jälkeen korotetun hoitopalkkion maksua voidaan jatkaa edelleen vuosi kerrallaan työntekijöiden arvioiden pohjalta. Korotettu hoitopalkkio on sidoksissa lapsen hoidon vaativuuteen ja sitovuuteen, ei lapsen ikään.

Mikäli lapsi saa Kelan vammaistukea, peritään vammaistuki kunnalle, joka kerryttää summasta itsenäistymisvaroja lapselle. Kunta maksaa perhehoitajalle lapsen hoitoisuuden perusteella korotettua hoitopalkkiota tai vaihtoehtoisesti vammaistukea vastaavan summan perushoitopalkkion lisäksi.

8.1.5. Erityishoitopalkkio

Hoitopalkkiota korotetaan perushoitopalkkiosta erityishoitopalkkioksi **2606 euroa/kk/lapsi** (korotus 100 %) kun

- lapsi tarvitsee erityisen vaativaa, sitovaa, ympärivuorokautista huolenpitoa, avustamista ja hoitoa sekä valvontaa (jatkuva silmälläpito)
- lapsi on vaikeavammainen ja/tai muuten sairauden vuoksi runsasta hoitoa tarvitseva (lääkärin tai asiantuntijan lausunto)
- lapsella vaikea kriisi- tai traumakokemus, joka aiheuttaa viivettä iänmukaisessa kehityksessä

- lapsen/nuoren vaikeahoitoisuudesta (esim. vaikeat käytöshäiriöt, psyykkiset oireilut) on asiantuntijalausunto
- lasta on valvottava kohtausten ja/tai lääkityksen vuoksi
- lapselle tulee äkillisiä muutoksia huonompaan suuntaan voinnissaan
- lapsen kuntoutuksesta aiheutuva rasite on poikkeuksellisen suuri
- sijaisvanhemmilla on velvollisuus osallistua lapsen hoitoa tukeviin ryhmätoimintoihin
- tarvitsee henkilökohtaisen avustajan (päiväkodissa, koulussa)
- lapsi saa Kelan ylintä vammaistukea
- sijaisperheellä on valmiudet vastata erityishoidon tarpeeseen
- perhehoitajalla on erityisiä valmiuksia, kokemusta, asiantuntemusta, ammatti- tai lisäkoulutusta
- perhehoito korvaa lapsen laitoshoidon.

Hoitopalkkiota voidaan korottaa yhteisestä sopimuksesta enintään vuoden määräajaksi, kun lapsen tilanteen tuntevat sosiaalityöntekijät, asiantuntijat tai asiantuntijaryhmät arvioivat lapsen erittäin vaikeahoitaiseksi. Erityishoitopalkkio on sidoksissa lapsen hoidon vaativuuteen ja sitovuuteen, ei lapsen ikään. Mikäli lapsi saa Kelan vammaistukea, maksetaan korotettu hoitopalkkio takautuvasti Kelan päätöksen mukaisesti.

8.2. Kulukorvaus

Perhehoidossa olevan henkilön hoidosta ja ylläpidosta aiheutuvista kustannuksista perhehoitajalle maksetaan todellisten kustannusten mukainen korvaus eli kulukorvaus. Vuonna 2019 **0-12- vuotiaiden kulukorvaus on 621 euroa/kk/lapsi ja 13–20-vuotiaiden 754 euroa/kk/lapsi.**

Kiireellisistä ja avohuollon sekä tukiperhe- ja lomitustoiminnasta korvataan perhehoitajalle **38 euroa/päivä/lapsi.** Perhe-perheessä sijoituksista korvataan **38 euroa/päivä/henkilö.**

Kun lapsen asuminen ja huolenpito on järjestetty **huoltajuusjärjestelyin** muun kuin vanhemman luokse, vähennetään kulukorvauksesta lapselle muuta kautta maksettavat etuudet ja tulot.

Kulukorvauksen tarkoituksena on korvata perhehoidossa olevan henkilön:

1. Ravintomenot
2. Tavanomaiset terveydenhuollon kustannukset, joita ei muun lainsäädännön nojalla korvata. Kulukorvaus sisältää tavanomaiset, esim. infektiosairauksiin liittyvät käsikauppalääkkeet ja tilapäiseen sairastamiseen liittyvät reseptilääkekulut, terveyskeskusmaksut, poliklinikkamaksut, lääkärinpalkkiot ja matkakulut
3. Pesuaineet ja hygienia
4. Asunnon käytöstä aiheutuvat menot: sähkö, lämmitys, vesi, jätehuolto, kodin puhtaanapito, kodin kiinteistön korjaus, ja irtaimiston kulumisen sekä nuoren opiskelupaikkakunnalla tai opiskelija-asuntolassa asumisesta aiheutuvat kulut siltä osin, mitä asumistuki ja muut etuudet eivät kata

5. Vaatteet ja vaatteiden huollosta aiheutuvat kustannukset

6. Virkistys- ja harrastusmenot. Virkistysmatkoihin sisältyvät koko perheen automatkat kilometreineen ja parkkimaksuineen, muut tavanomaiset virkistysmatkat lähialueilla, elokuva- ja teatteriliput ja muut pääsyliput. Kulukorvaus kattaa tavanomaisista harrastuksista ja harrastusvälineistä (esim. koululiikuntavälineet) aiheutuvat kulut sekä harrastuskuljetukset.

7. Lapsen tai nuoren omaan käyttöön annettavat käyttövarat

8. Omalla autolla ajettujen, tavanomaiseen perhehoidon arkeen kuuluvien ajojen matkakustannukset

9. Puhelinmaksut

10. Vakuutukset: sijoittaja edellyttää perhehoitajan ottavan laajennetun kotivakuutuksen vahinkojen varalta. Kunta on korvausvelvollinen, jos lapsen aiheuttamia aineellisia vahinkoja ei korvata lapsen / perheen vakuutuksesta.

Sijaisperheet eivät anna ns. leipärahaa lapsen biologisille vanhemmille tapaamisten yhteydessä.

Kulukorvausta ei vähennetä perhehoitajalle maksettavan lapsilisän ja/tai vammaistuen perusteella. Kulukorvausta ei myöskään alenneta, mikäli sijaisperhe vastaa opiskelun aikaisista kuluista toisella paikkakunnalla.

Kulukorvausta korottavana tekijänä voidaan pitää esim. vammasta tai sairaudesta johtuva normaalia suurempi kulutus, normaalia suuremmat matkakulut tai yhteydenpitokulut.

Kulukorvausta maksetaan sen kuukauden loppuun, kun lapsi tai nuori muuttaa pois perhehoidosta (kotiutus, sijaishuoltopaikan muutos, itsenäinen asuminen) tai kun perhehoidon tarve muutoin lakkaa.

Vähimmäismääräinen tai sitä pienempi kulukorvaus

Kulukorvauksen vähimmäismäärä on **1.1.2019 lukien 420,09 euroa** perhehoidossa olevaa henkilöä kohti kuukaudessa. Tämä voi tulla kyseeseen esim. silloin kun

- omaa lasta hoitavalle maksetaan kulukorvausta. Tuolloin kulukorvauksesta on vähennettävä vanhemman/vanhempien oman elatusvastuun osuus, sillä jokainen vanhempi on kykynsä mukaan velvollinen huolehtimaan lapsensa toimeentulosta
- nuori on suorittamassa asevelvollisuuttaan, siviilipalvelusta tai opiskelee toisella paikkakunnalla ja käy viikonloppuisin sekä lomillaan sijaisperheessä. Nuoren omaa avustamista voidaan harkita jälkihuoltona toimeentulotuella (esimerkiksi suuret matkakulut).
- nuori on pitkäaikaisessa (yli 6 kk) työsuhteessa perhesijoituksen aikana. Tuolloin tehdään yksilöllinen suunnitelma siitä, mistä kuluista ja hankinnoista nuori vastaa itse (huomioitavia seikkoja ovat esim. työmatkakulut, käyttövarat, vaatteet, autokoulumenot ja toimeentulo). Sosiaalityöntekijä tekee sijaisperheen ja nuoren kanssa yhdessä suunnitelman sijaisperheelle maksettavan kulukorvauksen vähentämisestä. Kulukorvausta ei suoriteta, mikäli nuori kykenee elättämään itsensä.

- sijoitettavan sairaalahoito tai muu sovittu oleskelu muualla kuin sijaisperheessä kestää yli kuukauden, maksetaan korvausta kuluihin, jotka ovat olemassa sijoitettavan poissa ollessakin (asumiskulut, käyttövarat jne.)

8.3. Erityisten kustannusten korvaus

Toimeksiantosopimusta tehtäessä on tarkkaan selvitettävä, mitkä kustannukset katetaan kulukorvauksella ja mitkä korvataan erityiskuluina. Perhehoitaja ei ole sijoitettavaan henkilöön nähden elatusvelvollinen ja perhehoidossa olevan lapsen tulisi voida viettää mahdollisimman normaalia elämää. Lain mukaan kulukorvauksen lisäksi korvataan sellaiset perhehoidossa olevan henkilön yksilöllisistä tarpeista johtuvat terapian ja terveydenhuollon sekä alle 21-vuotiaan lapsen tai nuoren opinnoista aiheutuvat erityiset kustannukset, joita ei muun lainsäädännön nojalla korvata.

8.3.1. Terapia ja terveydenhuolto

Kulukorvaus sisältää tavanomaiset terveydenhuollon kustannukset, joita ei muun lainsäädännön nojalla korvata. Kulukorvaus sisältää tavanomaiset ja satunnaiset, esim. infektiosairauksiin liittyvät käsikauppalääkkeet ja tilapäiseen sairastamiseen liittyvät reseptilääkekulut, terveyskeskusmaksut, poliklinikkamaksut, lääkärinpalkkiot ja matkakulut.

Kulukorvauksen lisäksi korvataan sellaiset perhehoidossa olevan henkilön yksilöllisistä tarpeista johtuvat terapian ja terveydenhuollon aiheutuvat erityiset kustannukset, joita muun lainsäädännön nojalla ei korvata.

Erikseen korvataan

- lapsen elämäntilanteen kannalta tarvittavat rokotukset sosiaalityöntekijän harkinnan mukaan
- pitkäaikaissairauteen liittyvät lääkärin määräämät reseptilääkkeet ja sairauden hoidon edellyttämät poliklinikkamaksut
- kohtuulliset kustannukset silmälaseista ja piilolaseista,
- sovitut terapiasta aiheutuvat kulut
- terapiaan ja terveydenhoitoon liittyvät matkakulut siltä osin, kun niihin ei saada korvausta Kelan sairausvakuutuksesta,
- hammashoito ja
- muut ei-tavanomaiseksi luokiteltavat terveydenhuoltomenot.

Terapiaan, terveyden- tai sairaudenhoitoon liittyvät pysyväisluonteiset tai pitempiketoiset kustannukset voidaan liittää maksettavaksi varsinaisen kulukorvauksen yhteydessä. Vaihtoehtoisina menettelytapoina voivat olla maksusitoumus, sijoittaja maksaa aiheutuneet kulut suoraan laskuttajalle tai perhehoitaja saa korvauksen kunnalta kuitteja vastaan.

Kelan vammaistuen perusteena olevan sairauden aiheuttamia kuluja korvataan ainoastaan vammaistuen ylittävältä osalta. Kaikkiin terapioiden ja terveydenhoidon kuluihin tulee ensisijaisesti hakea Kelan korvauksia.

8.3.2. Opiskelukulut

Kulukorvauksen lisäksi korvataan sellaiset alle 21-vuotiaan lapsen tai nuoren opinnoista aiheutuvat erityiset kustannukset, joita muun lainsäädännön nojalla ei korvata.

Opintoraha on ensisijaisena etuutena tarkoitettu kattamaan opiskelusta aiheutuvat kustannukset. Käytännön ratkaisuista sovitaan jokaisen nuoren kanssa yksilöllisesti sosiaalityöntekijän kanssa.

Erikseen korvataan opiskelusta aiheutuvat suuret, pakolliset kustannukset kuten

- oppikirjat (suositellaan käytettyjen oppimateriaalien hyödyntämistä),
- erityisvaatetus ja muut välttämättömät erityisvälineet,
- matkakulut (Kelan koulumatkakorvauksen ylittävältä osalta)
- opiskelusta aiheutuvat ylimääräiset menot.

Perhehoidossa olevan/olleen alle 21-vuotiaan nuoren keskiasteen tai lukion sekä ensimmäisen ammattitutkinnon suorittamisesta johtuvat kulut korvataan edellä esitetyllä tavalla eikä nuoren tarvitse kattaa näitä opintolainalla. Erikseen korvattavat kustannukset olisivat nuorelle itselleen kohtuuttoman suuria opintotuki ja nuoren tilanne huomioiden. Mikäli nuori kuitenkin nostaa opintolainan, sovitaan hänen kohdallaan taloudellisesta avustamisesta erikseen.

Kun nuori asuu viikot opiskelupaikkakunnalla eikä sijaisperheelle makseta täyttä kulukorvausta, voidaan nuorta avustaa toimeentulotukinormia soveltaen ottaen tulona huomioon opintoraha ja asumislisä, menona yksinäisen perusosa. Taloudellinen tuki maksetaan asiakassuunnitelman mukaisesti joko perhehoitajalle tai nuorelle itselleen.

8.3.3. Harrastus, harrastusvälineet ja lomanvietto

Lapsen **lomanvietosta** aiheutuneita kustannuksia korvataan **enintään 500 e/vuosi**, mikä sisältää lapsen lento- tai junalipusta ja majoituksesta aiheutuvat kulut. Tämän lisäksi lapsen passin hankinnasta aiheutuneet kulut korvataan. Lomanvietosta korvattavista osuuksista sovitaan etukäteen sosiaalityöntekijän kanssa.

Kulukorvaus kattaa tavanomaisista **harrastuksista ja harrastusvälineistä** aiheutuvat kulut. Lapsen erityistä harrastusta voidaan tukea sosiaalityöntekijän harkinnan mukaan (esim. pitkäaikainen harrastus), kun harrastuksen arvioidaan olevan lapsen kasvun, kehityksen ja sosiaalisten suhteiden kannalta välttämätön. Näitä harrastuskuluja korvataan kulukorvaukseen sisältyvän 600 euron ylittävältä osuudelta. Erikseen korvattavista harrastuksista on sovittava etukäteen sosiaalityöntekijän kanssa, joka harkitsee yhdessä sijaisperheen kanssa, millaista harrastusta perhehoitajan on mahdollista tukea huomioiden harjoitusten määrät, sitovuuden, kuljettamiset ja harrastuksen kokonaiskustannukset.

8.3.4. Muut jatkuvaluonteiset tai kertakaikkiset erityiset kustannukset

Päivähoitokulut maksaa sijoittava kunta. Perhehoitajalle ei määritellä päivähoitomaksua sijoitetun lapsen osalta.

Sijoitettuja lapsia muistetaan enintään **100 euron/tapahtuma** lahjarahalla esim. rippijuhlan, ammattiin valmistumisen tai ylioppilaaksi pääsyn yhteydessä.

8.4. Matkakustannusten korvaus

Matkakustannusten korvausta maksetaan avohuollon tukitoimena toimiville (lyhytaikaiset avohuollon sijoitukset, kriisi-, tuki- ja lomaperheteroiminta) perheille tilanteissa, joissa he

ovat huolehtineet lapsen hausta luokseen ja paluukyydityksestä takaisin vanhemmilleen kummankin suunnan osalta. Kriisisijoituksissa matkakuluja korvataan kaikilta niiltä osin, joihin sijoittaja edellyttää perhehoitajan lasta kuljettavan (päivähoitoon, kouluun, tapaamisiin, tutkimuksiin yms.).

Sijaisperheelle korvausta maksetaan tilanteissa, jotka liittyvät lapsen hoidon ja kasvatuksen järjestämiseen liittyviin neuvotteluihin ja tapaamisiin. Lapsen terapiaan ja terveydenhoitoon liittyvät matkakulut korvataan siltä osin, kun niihin ei saada korvausta Kelan sairausvakuutuksesta.

Perhehoitajille korvataan matkakulut todellisen suuruusina tai omaa autoa käytettäessä **0,43 e/km** mukaisesti. Matkakulujen korvaamisesta sovitaan asiakassuunnitelmassa. Tavallisia lapsen ja perheen arkeen tai lasten harrastuksiin liittyviä matkoja ei korvata eikä kyydissä olevista lisämatkustajista makseta lisäsenttejä.

8.5. Käynnistämiskorvaus

Perhehoitajalle maksetaan perhehoidon käynnistämisestä aiheutuvista tarpeellisista kustannuksista korvausta jokaisen pitkäaikaisen hoitosuhteen alkaessa. Käynnistämiskorvauksen enimmäismäärä on **1.1.2019 lukien 2983,40 e** perhehoidossa olevaa henkilöä kohti.

Enimmäismäärään saakka voidaan korvata lapsikohtaisesti mm.

- asuntoon kohdistuvat pienet välttämättömät korjaus- ja muutostyöt (esim. kaiteiden tai turvaporttien asennus, joita ei korvata vammaispalvelulain perusteella, lapsen huoneen maalaaminen, tapetointi tms.)
- lapsen käyttöön tulevat tarpeelliset hankinnat (esim. sänky, kirjoituspöytä, vaatteet, oman huoneen sisustus)

Käynnistämiskorvaus voidaan maksaa vuoden sisällä perhesijoituksen alkamisesta. Perhehoitaja laatii luettelon lapsen tarvitsemista tarvikkeista ja mahdollisista kodissa tehtävistä muutostöistä, jonka pohjalta käynnistämiskorvauksen määrästä sovitaan lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän kanssa.

Käynnistämiskorvauksena tehdyt hankinnat (ei kulutustavarat, joiden käyttöikä on 3 - 5 vuotta) ovat sijoittavan kunnan omaisuutta. Kuoleentumisaika on 4 vuotta siten, että kunakin vuonna poistuu neljäsosa (25 %) hankinnan arvosta. Mikäli perhehoito lakkaa lyhyemmän ajan kuluessa, voidaan kohtuus ja tilanne huomioiden sopia kuoleentumattoman osan takaisinmaksusta tai esim. välineiden luovuttamisesta sijoitetun lapsen tai kunnan käyttöön. Sijoituksen päättyessä lapsen käyttöön jäävät ja mukaan ikätason mukaiset tarpeelliset hankinnat.

Myös tarvikkeiden käyttöiästä ja uudistamisen ajankohdasta on syytä keskustella ja sopia. Käynnistämiskorvauksesta neuvoteltaessa on huomattava, että korvaus voi tulla myös esim. vammaispalveluina tai lääkinnällisenä kuntoutuksena terveydenhuollon piiristä. Vammaisen tarvitsemat asunnon muutostyöt tai apuvälineet tulee ensisijaisesti hankkia vammaispalveluna tai lääkinnällisenä kuntoutuksena.

8.6. Perhehoidon keskeytyminen

Perhehoitaja saa vapaansa ajalta normaalin hoitopalkkion ja kulukorvauksen. Perhehoitajan osallistuminen työnohjaukseen, koulutukseen tai vertaisryhmätoimintaan, ei vaikuta hänelle maksettavan hoitopalkkion ja kulukorvauksen määrään vähentävästi. Lasten ja nuorten lyhyttä sairaalassaoloaikaa eikä vierailuja biologisten vanhempien luona lasketa perhehoidon keskeytykseksi.

8.6.1. Perhehoitajasta johtuva syy

Perhehoidon ei tarvitse keskeytyä perhehoitajan sairauden vuoksi, mutta tuolloin on osoitettava, miten perhehoito on hoidettu sairausloman aikana. Mikäli perhehoito jatkuu perhekodissa esim. puolison sijaistamana tai muilla järjestelyillä, perhehoitaja on oikeutettu sairauspäivärahaan, kulukorvaukseen ja hoitopalkkioon.

Perhehoitajan sairastuessa ja ollessa kykenemätön hoitamaan tehtävää enintään 3 vuorokautta, tilanteesta riittää oma ilmoitus lapsen asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle. Sairausloman jatkuessa yli 3 vuorokautta tarvitaan terveydenhoitajan tai lääkärin todistus.

Perhehoitajan ollessa sairauden vuoksi tilapäisesti kykenemätön hoitamaan tehtävänsä ja sijoittava kunta järjestää lapselle korvaavan hoidon, maksetaan perhehoitajalle hoitopalkkio ja kulukorvaus sairastumispäivältä ja yhdeksältä arkipäivältä. Perhehoitaja on oikeutettu saamaan sairauspäivärahaa omavastuuajan (sairastumispäivä + 9 arkipäivää) jälkeen verotettavien tulojensa perusteella laskettavan sairausvakuutusväivärahan suuruisena. Kulukorvauksesta vähennetään 1/3, jos hoidettava siirretään muualle hoitoon.

Edellytyksenä sairausajan palkanmaksamiselle on toimiminen perhehoitajana vähintään yhden kuukauden ajan ennen sairausloman alkua.

8.6.2. Perhehoitajasta riippumaton syy

Mikäli sijoitettavan sairaalahoito tai muu sovittu oleskelu muualla kuin sijaisperheessä kestää yli kuukauden, maksetaan kulukorvausta kuluihin, jotka ovat olemassa sijoitettavan poissa ollessakin (asumiskulut, käyttövarat jne.) lakimääräisen vähimmäismäärän mukaan. Sijoitettavan tulo- ja lähtöpäivää ei lasketa poissaolopäiviksi.

Kun yli 18-vuotias nuori on yli 2 kk sairaalahoidossa, maksetaan vähimmäismääräinen hoitopalkkio kolmannesta sairaalassaolokuukaudesta eteenpäin.

Perhehoitajan tulee ilmoittaa lasten asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle välittömästi esimerkiksi palkkioiden ja korvausten maksuperusteissa tapahtuneet muutokset. Ilmoitusvelvollisuus koskee erityisesti sijoitettujen lasten poissaloja, kuten sairaalajaksoa.

9. Perhehoitoon sijoitetun lapsen asema ja oikeudet

Lapsella on sijaishuollon aikana oikeus

- laadultaan hyvään sosiaalihuoltoon ja tarpeita vastaavaan sijaishuoltopaikkaan'
- hyvään kohteluun ja perheenjäsenen asemaan perhehoidossa

- tavata läheisiä ihmisiä
- tavata sosiaalityöntekijää
- saada tietoa omasta tilanteestaan ja mahdollisuus esittää siitä mielipiteensä
- saada käyttövaroja.

Lapsen oikeuksien toteutumisesta vastaavat sijoittajakunnan sosiaaliviranomaiset, perhehoitajat ja lapsen vanhemmat. Perhehoito tulee kyseeseen erityisesti silloin, kun henkilön tasapainoinen kehitys edellyttää kiinteitä ihmissuhteita ja pysyvän perheyhteisön antamaa tukea. Toimeksiantosuhteiselle perhehoidolle on ominaista, että sijoitetut lapset ja nuoret jakavat arkipäivää osallistuen perheen yhteisiin toimintoihin perheyhteisön jäsenenä.

Sijaishuollossa lapselle on turvattava hänen kehityksensä kannalta tärkeät, jatkuvat ja turvalliset ihmissuhteet. Lapsella on oikeus tavata vanhempiaan, sisarusiaan ja muita hänelle läheisiä henkilöitä vastaanottamalla vieraita tai vieraillemalla sijaishuoltopaikan ulkopuolella sekä pitää heihin muuten yhteyttä käyttämällä puhelinta tai lähettämällä ja vastaanottamalla kirjeitä tai niihin rinnastettavia muita luottamuksellisia viestejä taikka muita lähetyksiä.

Lapsen sisarussuhteiden vaalimiseen tulee kiinnittää erityistä huomiota. On pyrittävä siihen, että sisarukset sijoitetaan samaan paikkaan. Jos muut sisarukset asuvat vanhempiensa kanssa, on huolehdittava siitä, että lapsi voi säännöllisesti tavata sisarusiaan.

Lapsen sijaishuolto on järjestettävä niin, että sijoituspaikan etäisyys ei ole este yhteydenpidolle lapselle läheisiin henkilöihin. Sijoittajakunnan on tuettava yhteydenpitoa taloudellisesti, sillä vanhempien taloudellinen tilanne ei saa olla esteenä tapaamisille tai yhteydenpidolle sijoituksen aikana. Perheelle korvattavat taloudelliset kustannukset ovat tavallisesti vanhemmille lapsensa yhteydenpitoon liittyen maksettavia matkoja ja ruokarahaa. Muita korvattavia kustannuksia voivat olla erilaiset yhteydenpidon aikana syntyvät harrastemenot yms. Lapsen matkakulut vanhempien ja muiden lapselle läheisten henkilöiden luo korvataan asiakassuunnitelman mukaisesti.

Lapsella on oikeus saada tietoa omasta tilanteestaan ja tavata sosiaalityöntekijäänsä kahden kesken riittävän usein. Lapselle on tarjottava mahdollisuus tavata kahden kesken omaa sosiaalityöntekijäänsä tai muuta lastensuojelun työntekijää. Tapaamisten tulee olla lapselle turvallisia sekä ulkoisilta puitteiltaan että kokemuksena. Käytettävien menetelmien ja välineiden tulee olla riittävän monipuolisia ja lapselle sopivia. Lapsella on oikeus omaan henkilökohtaiseen työskentelyaikaan. Lapsen pitää myös itse saada määritellä, mitkä asiat ovat hänen mielestään tärkeitä, sillä tapaamisten tulee antaa jotakin myös lapselle. Lapsella on oikeus saada tietoa ja palautetta siitä, miten työntekijä hänen tilanteensa näkee. Sosiaalityöntekijän tulee kertoa lapselle, millä edellytyksillä lapsen kertomat asiat on luovutettava esimerkiksi vanhemmille tai sijaisvanhemmille. Työskentelyä varten tulee olla riittävästi aikaa. Tapaamisten toteuttaminen kirjataan lapsen asiakassuunnitelmaan.

Lastensuojelua toteutettaessa on selvitettävä lapsen toivomukset ja mielipide sekä otettava ne huomioon lapsen iän ja kehitystason edellyttämällä tavalla. Lapsen mielipide on selvitettävä hienovaraisesti sekä siten, että tästä ei aiheudu tarpeettomasti haittaa lapsen ja hänen vanhempiensa tai muiden läheisten ihmisten välisille suhteille. Lapsen mielipiteen selvittämisen tapa ja pääasiallinen sisältö on kirjattava lasta koskeviin asiakasasiakirjoihin. Kaksitoista vuotta täyttäneelle lapselle on varattava tilaisuus tulla kuulluksi hallintolain (434/2003) 34 §:n mukaisesti häntä itseään koskevassa lastensuojeluasiassa. Lapsen

mielipide voidaan jättää selvittämättä vain, jos selvittäminen vaarantaisi lapsen terveyttä tai kehitystä tai jos se on muutoin ilmeisen tarpeeton. Kaksitoista vuotta täyttäneellä lapsella on oikeus käyttää huoltajan tai muun laillisen edustajan ohella erikseen puhevaltaansa itseään koskevassa lastensuojeluasiassa.

Lapselle on selvitettävä hänen ikänsä ja kehitystasonsa mukaisella tavalla huostaanottamisen syyt ja toimenpiteet, joihin hänen tilanteessaan on ryhdytty tai aiotaan ryhtyä. Selvitysvelvollisuus koskee sekä varsinaista huostaanottoa että kiireellistä sijoitusta. Lisäksi lapselle selvitetään, miten yhteydenpito lapsen ja hänen läheistensä välillä järjestetään ja turvataan sekä esimerkiksi lapsen kotiuttamiseen liittyvien asioiden edellytyksiä ja mahdollisuuksia. Selvitys on annettava siten, että lapsi ymmärtää selvityksen sisällön ja merkityksen. Lapselle ei kuitenkaan saa antaa sellaisia tietoja, jotka vaarantavat hänen kehitystään tai ovat vastoin erittäin tärkeää yksityistä etua.

Kunnan on huolehdittava siitä, että lastensuojelun palvelut järjestetään sisällöltään ja laajuudeltaan sellaiseksi kuin kunnassa esiintyvä tarve edellyttää. Lapsi- ja perhekohtaista lastensuojelua on järjestettävä tarvittavassa laajuudessa niinä vuorokauden aikoina, joina sitä tarvitaan. Lastensuojelun on oltava laadultaan sellaista, että se takaa lastensuojelun tarpeessa oleville lapsille ja nuorille sekä heidän perheilleen heidän tarvitsemansa avun ja tuen. Palveluiden ja etuuksien hakemisesta tulee aina neuvotella ja sopia tehtävajaosta perhehoitajan ja sijoittajan kesken. Vastuu erityisen tuen ja palveluiden organisoimisesta ja maksusitoumuksista on sijoittajalla, joka järjestää palveluja yhteistyössä sijoittajakunnan kanssa. Tällaisia palveluja ovat terveydenhuollon palvelut, erikoissairaanhoidon palvelut, koulupalvelut ja muut lapsen tarvitsemat palvelut. Sijoittavan tahon on otettava selvää sijoituskunnan palvelurakenteesta jo ennen lapsen sijoittamista ja näin ollen varmistua siitä, että palveluja on saatavilla. Palveluista ja tukitoimista on tehtävä valituskelpoinen päätös, johon on mahdollista hakea muutosta.

9.1. Käyttövarat

Kodin ulkopuolelle avohuollon tukitoimena, sijaishuoltana tai jälkihuoltana sijoitettu lapsi on oikeutettu saamaan taloudellista tukea käyttövaroina. Kunnan on lisäksi huolehdittava siitä, että lapsen opintoja ja harrastuksia tuetaan tarvittaessa ja että taloudellinen tilanne ei voi olla esteenä näiden jatkumiselle sijaishuollon aikana. Kunnan tulee huolehtia, että lapselle annetaan hänen käyttöönsä kalenterikuukaudessa käyttövaroja henkilökohtaisten tarpeiden hoitamista varten. Käyttövarat henkilökohtaiseen käyttöön määritellään siten, että

- alle 15-vuotiaalle annetaan käyttöön määrä, joka vastaa hänen yksilöllisiä tarpeitaan
- 15 vuotta täyttäneelle annetaan vähintään määrä, joka vastaa kolmasosaa kulloinkin voimassa olevasta elatustuen määrästä (v. 2019 52,91 e/kk)

Velvollisuutta maksaa käyttövaroja ei ole, jos lapsi on sijoitettu väliaikaisesti huoltajansa tai vanhempansa luokse.

Lapselle maksettavia käyttövaroja ei ole tarkoitettu kattamaan lapsen koulunkäyntiä tai harrastuksia, vaan kyse on taskurahan luonteisista varoista. Käyttövaroja ei ole myöskään tarkoitettu käytettäväksi sellaisten hygieniatuotteiden hankkimiseen, joiden on katsottava kuuluvan osaksi kulukorvauksia.

Lapsella on oikeus itse päättää henkilökohtaiseen käyttöön saamistaan käyttövaroista ja opetella itsenäistä rahan käyttöä. Lapsen edunvalvoja (yleensä huoltaja) ei ole siten oikeutettu määräämään varojen käytöstä. Käyttövarojen määrään ja maksamiseen ei vaikuta myöskään lapsen tai nuoren käyttäytyminen sijaishuoltopaikassa. Käyttövarojen määrää ei voida vähentää esimerkiksi lapsen karkumatkojen tai muun käyttäytymisen perusteella.

Perhehoitajan tulee pitää kirjaa lapselle annettujen käyttövarojen maksamisesta ja siten huolehtia lapsen oikeusturvan toteutumisesta. Tarvittaessa lapsen asioista vastaava sosiaalivirasto voi arvioida, miten käyttövaroja on lapselle maksettu ja mihin niitä on käytetty. Lapsen edunvalvojalla (huoltaja tai määrätty edunvalvoja) on myös oikeus saada selvitys käyttövarojen maksamisesta sijaishuollon aikana.

9.2. Itsenäistymisvarat

Kun lapsi tai nuori on sijoitettu kodin ulkopuolelle sijoitusta avohuollon tukitoimena, sijaishuoltoa tai jälkihuoltoa koskevien säännösten mukaisesti, hänen itsenäistymistään varten on kalenterikuukausittain varattava määrä, joka vastaa vähintään 40 prosenttia hänen sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annetun lain 14 §:ssä tarkoitetuista tuloistaan, korvauksistaan tai saamisistaan. Määrää laskettaessa ei lapsilisää kuitenkaan oteta huomioon. (LsL 77§). Kyse on minimisäännöksestä, joten kunnalla on mahdollisuus varata lapsen tuloista enemmänkin kuin ohjeistetut 40 %. Kunta voi periä perhehoitoa saaneen eläkkeet, elinkorot, elatusavut, avustukset tai muut jatkuvat taikka kertakaikkiset tulot, korvaukset tai saamiset siltä ajalta, jonka perhehoito kestää. Kunta ei voi periä itselleen perintöä, rikosvahinkotuloa tai vakuutuskorvausta. Perinnän edellytyksenä on, että kysymyksessä olevat korvaukset ovat tarkoitettuja lapsen hoitoon tai huoltoon ja ne maksetaan tätä tarkoitusta varten. Tällä perusteella kertakaikkisena tulona lapselle maksettava ryhmähenkivakuutus voidaan ottaa huomioon itsenäistymisvaroja määrättäessä.

Itsenäistymisvaroja talletetaan kunnan avaamalle lapsen pankkitilille. Sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen on annettava selvitys itsenäistymisvarojen kertymisestä ja maksamisesta sijoituksen päätyttyä ja huoltajan, edunvalvojan tai 15-vuotiaan lapsen sitä pyytäessä myös sijoituksen aikana. Lapselle kertyneitä itsenäistymisvaroja ei voi käyttää osakseen hoidon korvaamiseen.

Sosiaalihuollosta vastaavalla toimielimellä on oikeus päättää itsenäistymisvarojen maksamisen ajankohdasta. Lähtökohtaisesti itsenäistymisvarat on annettava lapselle tai itsenäistymässä olevalle nuorelle jälkihuollon päättyessä taikka lapsen tai nuoren itsenäistymisen tukemiseen tai turvaamiseen liittyvästä erityisestä syystä viimeistään hänen täyttäessään 21 vuotta.

Jollei lapsella tai nuorella ole sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annetun lain 14 §:ssä tarkoitettuja tuloja, korvauksia tai saamia taikka jos ne ovat riittämättömät, sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen on tuettava sijoituksen päättyessä itsenäistymässä olevaa nuorta asumiseen, koulutukseen ja muuhun itsenäistymiseen liittyvissä menoissa tarpeellisilla itsenäistymisvaroilla. Laki ei säätele tarpeellisen suuruisen itsenäistymisvaran enimmäismäärää, mutta itsenäistymisvaroja pitäisi varata ja maksaa aiheutumisperiaatteen mukaisesti eli todellisuudessa aiheutuvien, itsenäistymistä tukevien kustannusten mukaisesti laajuudessa.

9.3. Edunvalvonta

Perhehoidossa olevalle henkilölle nimetään tarvittaessa edunvalvoja, mikäli henkilö ei kykene itse valvomaan etuaan ja huolehtimaan itsestään.

Lapselle tulee lastensuojeluasioissa määrätä edunvalvoja käyttämään huoltajan sijasta lapsen puhevaltaa, jos

- on perusteltu syy olettaa, ettei huoltaja voi puolueettomasti valvoa lapsen etua asiassa; ja
- edunvalvojan määrääminen on tarpeen asian selvittämiseksi tai muutoin lapsen edun turvaamiseksi.

Edunvalvoja voidaan määrätä täysi-ikäiselle (yli 18-vuotiaille) tai alle 18 v. lapselle vanhempien rinnalle hoitamaan raha-asioita.

Hakemuksen edunvalvojan määräämiseksi voi tehdä holhousviranomaisena toimiva maistraatti, sosiaalihuollosta vastaava toimielin tai huoltaja itse. Holhousviranomaisena toimiva maistraatti voi määrätä edunvalvojan, jos huoltaja ja sosiaalihuollosta vastaava toimielin ovat siitä yksimieliset. Muutoin edunvalvojan määrää tuomioistuin. Edunvalvojan määräämisestä aiheutuneista kustannuksista sekä edunvalvojan palkkiosta ja kustannuksista vastaa se kunta, joka on vastuussa lastensuojelun järjestämisestä. Edunvalvojan on pidettävä kirjaa päämiehen varoista ja veloista sekä annettava vuositilitykset maistraatille.

10. Lapsen huoltajan asema ja oikeudet

Lapsen vanhempien kanssa tehtävän työn tavoitteena tulee olla luottamuksellisen vuorovaikutuksen syntyminen ja lapsen tasapainoisen kehityksen turvaaminen yhteistyössä. Lapselle on tärkeää tietää, että omat vanhemmat hyväksyvät sijoituksen ja että vanhempia tuetaan ja autetaan. Ajantasainen tieto vanhempien auttamistavoista keventää lapsen omaa huolehtimisesta kertyvää taakkaa ja vapauttaa voimavaroja kasvuun ja kehitykseen. Lapsi kokee olevansa arvostettu kun hänen perhettään arvostetaan.

Avohuollon tukitoimena tapahtuvan sijoituksen yhteydessä lapsen huolto ja hänen asioistaan päättäminen säilyvät kokonaan huoltajilla. Huoltajalla on oikeus päättää lapsen hoidosta, kasvatuksesta, asuinpaikasta sekä muista henkilökohtaisista asioista. Sijoitukseen vaaditaan lapsen huoltajan ja 12 vuotta täyttäneen lapsen suostumus.

Jos huoltaja vaatii avohuollon sijoituksen lakkauttamista eikä huostaanoton edellytyksiä ole, on avohuollon sijoitus lakkautettava heti. Avohuollon tukitoimena tapahtuvan sijoituksen aikana ei voida rajoittaa lapsen ja hänen huoltajansa välistä yhteydenpitoa eikä käyttää LsL:n 11 luvun mukaisia rajoitustoimenpiteitä.

Sijaishuollon aikana lapsen vanhemmilla säilyvät huoltajan oikeudet tietyin rajoituksin. Kun huostaanotetun lapsen asioita käsitellään eri viranomaisissa, ovat vanhemmat lapsen huoltajina lapsen edustajia. Sosiaalitoimella on oikeus tulla kuulluksi ja käyttää itsenäistä puhevaltaa huostaanotetun lapsen asioissa. Lapsen huoltajalla on huostaanoton ja kiireellisen sijoituksen aikana oikeus saada tietoa lapsensa asioista ja pitää lapseen yhteyttä. Päätettäessä esimerkiksi lapselle tehtävistä terveydenhuollon toimenpiteistä tai opetuksen järjestämisestä, on kaikissa tilanteissa pyrittävä hyvään yhteistoimintaan lapsen, huoltajan ja vanhempien kanssa. Ellei kyse ole esimerkiksi kiireellisestä terveydenhuollon toimenpi-

teestä, on eri vaihtoehdoista keskusteltava lapsen huoltajien ja lapsen kanssa.

Lapsen huoltajilla on oikeus päättää myös sijaishuollon aikana lapsen uskonnosta, kansallisuudesta ja nimestä. Lapsen nimeä koskevan muutoksen edellytyksistä on kuitenkin pyydettyvä lausunto sen kunnan sosiaalihuollon toimielimeltä, jonka huostassa lapsi on. Tarjoituksena on varmistaa, ettei lapsen identiteettiä tarpeettomasti tai toistuvasti horjuteta. Huoltajalla on myös oikeus antaa lupa adoptioon.

Sijaishuoltoa toteutettaessa on otettava lapsen edun mukaisella tavalla huomioon tavoite perheen jälleenyhdistämisestä. Huoltajalla on oikeus halutessaan hakea huostaanoton lopettamista. On tärkeää varmistaa, että huoltaja on selvillä huostaanoton lopettamisen edellytyksistä, niin ettei lapsi altistuisi jatkuvaan epävarmuuteen ja katteettomiin toiveisiin. Mikäli perheen tilanne muuttuu sellaiseksi, että voidaan arvioida lapsen tulevaisuudessa siirtyvän takaisin kotiin, on ryhdyttävä valmistelemaan perheen jälleenyhdistämistä.

Joissain tapauksissa saattaa olla tarpeen tavata lasta henkilökohtaisesti vastoin huoltajan kieltoakin tai ilman hänen lupaansa. Erityisesti tällainen tilanne voi olla kyseessä silloin, kun selvitetään lastensuojelun tarvetta tilanteessa, jossa lapsi itse on kääntynyt lastensuojelun puoleen. Lapsen huoltajalla on oikeus saada tieto tällaisesta ilman huoltajan lupaa tapahtuneesta tapaamisesta, ellei se ole lapsen edun vastaista.

Vanhemmuus ei lopu lapsen huostaanottoon ja sijoitukseen. Lapselle tulisi välittyä tietoisuus siitä, että vanhemmat eivät ole hylänneet häntä ja ettei vanhemmista erottaminen johdu hänestä. Samoin lapsen tulee olla tietoinen siitä, että hänellä on oikeus pitää yhteyttä omiin vanhempiinsa ja muihin hänelle tärkeisiin henkilöihin sekä myös lupa kiintyä sijaisvanhempiinsa. Lapsen omilla vanhemmilla on tärkeä rooli tässä prosessissa; vanhemmat voivat auttaa lasta sopeutumaan tilanteeseen, mutta he tarvitsevat myös itse tukea tässä tilanteessa. Vanhemmille on usein vaikeaa kohdata lapsensa kiintyminen sijaisvanhempiin tai muihin häntä hoitaviin tahoihin ja myös vierailut lapsen luona aiheuttavat voimakkaita tunnereaktioita. Lapsestaan luopumaan joutuneen vanhemman saattaa olla vaikeaa pitää yhteyttä lapseen johtuen omasta kriisitilanteesta, syyllisyydestä ja häpeästä. Jos vanhemmilla ei ole käsitystä oman vanhemmuutensa merkityksestä lapsen kehityksen kannalta, vanhempien saattaa olla mahdotonta toimia vanhemmuudessaan lasta tyydyttävällä tavalla. Tärkeää olisi tukea lapsen ja vanhemman suhdetta ja auttaa vanhempien ymmärtämään myös lapsen tilannetta sijaishuollossa.

Oikea-aikaisella ja riittävällä kriisi-interventiolla on suuri merkitys sijoituksen onnistumisen kannalta. Huostaanotettujen lasten vanhempien vertaistukitoiminnasta on saatu myös hyviä kokemuksia. Ohjattu **Voikukkia-ryhmätoiminta** tarjoaa mahdollisuuden vanhemmille jakaa tuntemuksiaan ja keskustella kokemuksistaan muiden samassa elämäntilanteessa olevien kanssa. Käynnistyviä ryhmiä voi tiedustella sijaishuoltoyksiköstä.

Huostaanotetun lapsen vanhemmille on laadittava vanhemmuuden tukemiseksi erillinen asiakassuunnitelma, jollei sen laatimista ole pidettävä tarpeettomana. Suunnitelma laaditaan tarvittaessa yhteistyössä muun sosiaali- ja terveydenhuollon kuten päihde- ja mielen-terveydenhuollon kanssa. Asiakassuunnitelma on tarkistettava tarvittaessa, kuitenkin vähintään kerran vuodessa. Suositeltavaa on, että kulloinkin laadittavaan asiakassuunnitelmaan kirjataan valmiiksi seuraavan tarkistamisen ajankohta. Asiakassuunnitelmaan on kuitenkin tarkistettava aina tilanteen tai olosuhteiden oleellisesti muuttuessa tai muun tarpeen niin vaatiessa.

Kunta järjestää lastensuojelun asiakkaille ne sosiaalihuollon palvelut, jotka lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä on asiakassuunnitelmassa arvioinut välttämättömiksi.

Tapaamisajalta biologisille vanhemmille maksetaan ruokarahaa 10e/vrk/lapsi ja korvataan matkat 0,20e/km. mukaan. Ruokaraha maksetaan kaikille vanhemmille.

11. Perhehoitajan oikeudet, velvollisuudet ja tuki

Perhehoitaja on oikeutettu

- perhehoidon korvauksiin
- vapaaseen sekä saamaan tukea sijoittajakunnalta lapsen hoidon järjestämisessä vapaa ajaksi
- kunnalliseen peruseläketurvaa ja tapaturmavakuutukseen
- ennakkovalmennukseen, työnohjaukseen ja täydennyskoulutukseen, joista vastaa sijoittava kunta
- saamaan perhehoidon onnistumisen kannalta oleelliset tiedot sijoitettavan elämän tilanteesta, historiasta ja terveydentilasta
- vastuutyöntekijän tarjoamaan riittävään tukeen ja yhteydenpitoon
- sijoitettavan kunnan järjestämään riittävään ja oikea-aikaiseen tukeen
- asianosaisuuteen huostaanottoa, sijaishuoltoa ja huostaanoton lakkaamista koske-
vissa päätöksissä, kun lapsi on ollut ennen päätöstä perhehoitajan hoidossa
- erilaisiin sosiaalisiin etuuksiin ja yhteiskunnan tuottamiin palveluihin

Perhehoitajan velvollisuutena on

- luoda hoidettavalle turvallinen ja virikkeitä antava hoitoympäristö
- huomioida hoito- ja kasvatustehtävässään hoidettavan kehitys erityistarpeineen
- turvata hoidettavan ja hänen läheistensä yhteydenpito ja suhteet sekä ilmoittaa so-
siaalitoimelle heti mikäli sopimukset tapaamisjärjestelyistä eivät toimi tai niistä poi-
ketaan
- tehdä yhteistyötä lapsen, vanhempien ja sosiaalitoimen sekä muun lapsen asioissa
työskentelevien tahojen kanssa
- noudattaa sitovaa vaitiolovelvollisuutta
- raportoida lapsen tilanteesta ja tarpeista riittävän usein sekä muutoksista mahdolli-
simman nopeasti
- ilmoittaa perhehoidossa tapahtuneista muutoksista vastuutyöntekijälle sekä kun-
taan, jossa perhekoti sijaitsee
- toimia aloitteellisesti aina huomattaessaan lapsen tarvitsevan jotakin tukea tai palve-
luita
- toimittaa sijoituksen päättymisen jälkeen kaikkia lapsen asiakirjat kunnalle hävitet-
täväksi.

Lastensuojelulain mukaan henkilölle, jonka hoidossa ja kasvatuksessa lapsi on tai on välit-
tömästi ollut, on varattava tilaisuus tulla kuulluksi ennen päätöstä lapsen huostaanotosta,
sijaishuollosta ja huostaanoton lakkaamisesta. Perhehoitaja kuuluu asianosaisten jouk-
koon ja hänellä on myös tietojen saanti oikeus em. asioissa sekä muutoksenhakuoikeus.

Oikein rakennetut ja kohdennetut hoitajien tukipalvelut hyödyttävät etenkin perhehoitoon
sijoitettua lasta. Perhehoidon tukeen sisältyvät sekä perhehoitoon sijoitetulle että perhehoi-
tajalle ja hänen perheelleen suunnattu tuki. Perhehoitajaa tukevat mm. ennakkovalmen-

nus, vapaan pitämisen mahdollisuus, työnohjaus ja vertaistuki sekä mahdollisuus osallistua täydennyskoulutuspäiviin. Kaikki nämä tukimuodot sisältyvät perhehoitoa määrittävään lainsäädäntöön ja niiden tulee näkyä toimeksiantosopimuksessa. Huomioitavaa on, että ennakkovalmennukseen osallistuminen ei vähennä tai poista monipuolisen tuen tarvetta sijoituksen jälkeen.

11.1. Vastuutyöntekijä

Sijoittajan on tuen järjestämiseksi perhehoitajalle nimettävä jokaista hoidettavaa varten vastuutyöntekijä. Vastuutyöntekijänä voi toimia lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä tai muu riittävän koulutuksen saanut työntekijä (esim. sosiaaliohjaaja). Asiakassuunnitelmaneuvoitteluiden lisäksi perhehoitajalle järjestetään mahdollisuus tavata vastuutyöntekijää vähintään kahdesti vuodessa. Sijoituksen käynnistymistä seuraavana vuotena tulisi tapaamisia järjestää vähintään neljä. Intensiivisen tuen mahdollisuus turvataan erityisesti perhesijoituksen alkuvaiheessa ja elämän muutostilanteissa. Kotikäynnit ovat osa sosiaalityön ja perhehoidon yhteistyötä. Kotikäynnillä sosiaalityöntekijä tapaa kaikkia perheenjäseniä. Kotikäyntien lisäksi muita yhteydenottoja (sähköposti, puhelut, neuvottelut) on vuodessa vähintään neljä. Asiakassuunnitelma päivitetään vähintään kerran vuodessa. Sen pohjalta tarkistetaan myös toimeksiantosopimus.

11.2. Perhehoitajan ilmoitusvelvollisuus

Onnistunut perhehoito perustuu mahdollisimman avoimeen ja tasa-arvoiseen yhteistyöhön, jossa sekä sijoittajan että perhehoitajan asiantuntemus huomioidaan asiakassuunnitelmia ja päätöksiä tehtäessä. Yhteistyön sujumisen kannalta riittävä yhteydenpito vastuutyöntekijän ja perhehoitajan välillä on välttämättömyys. Perhehoitajalla on paras käsitys perheeseensä sijoitetun tilanteesta ja tarpeista, joista hänen on velvollisuus raportoida sosiaalityöntekijälle riittävän usein ja muutoksia tapahtuessa mahdollisimman nopeasti.

Perhehoitaja on velvollinen ilmoittamaan perhehoidossa tapahtuneista muutoksista vastuutyöntekijälle hyvissä ajoin sekä kuntaan, jossa perhekoti sijaitsee. Ilmoitettavia asioita ovat mm.

- perheeseen sijoitettujen lasten määrissä tapahtuvat muutokset
- elämäntilanteen muutokset; sairastumiset, esteet perhehoitotehtävälle
- perhesuhteiden muutokset
- suunnitellut vapaat ja niiden aikaiset järjestelyt
- ulkomaanmatkat perhehoidossa olevan henkilön kanssa
- sattuneet tapaturmat, väkivallanteot ja pakkotoimenpiteet ilmoitetaan aina kirjallisena
- muut mahdolliset tärkeät perhehoitotyöhön vaikuttavat seikat.

11.3. Sijaishuoltoyksikön työntekijät

Sijaishuoltoyksikön tehtäviin kuuluu perhehoidon tukipalveluiden järjestäminen erityisesti perhehoitajille. Sekä kunnat että perhehoitajat voivat olla yhteydessä sijaishuoltoyksikön työntekijöihin tukeen liittyvissä asioissa. Yksikössä työskentelee kaksi sosiaalityöntekijää ja kaksi perheohjaajaa, jotka osallistuvat tarvittavan tuen suunnitteluun ja toteutukseen. Sijaishuoltoyksikön työntekijöiden työskentely tapahtuu yhteistyössä sijoittavan kunnan,

perhekodin ja tarvittavien tahojen kanssa tavoitteena tukea perhehoitajan jaksamista, sijaishuollon laadun toteutumista ja sijoituksen onnistumista.

Perheohjaajien työpanos keskittyy monipuolisesti perhehoitajille tarjottavaan tukeen. Perheohjaajat ovat käytettävissä uusien tai haastavassa vaiheessa olevien sijoitusten tukeen, jolloin ammatillisen ohjauksen lisäksi voidaan esim. työskennellä myös perheen kaikkien lasten kanssa.

11.4. Oikeus vapaaseen

Sijoittavan kunnan tulee järjestää perhehoitajalle mahdollisuus vapaaseen, jonka pituus on kaksi vuorokautta kutakin sellaista kalenterikuukautta kohden, jona hän on toiminut toimeksiantosopimuksen perusteella vähintään 14 vrk perhehoitajana (PhL 13§). Vapaapäiviä kertyy enimmillään 24 päivää vuodessa, ellei toimeksiantosopimuksessa ole sovittu suuremmasta määrästä. Toimeksiantosopimuksen teon yhteydessä neuvotellaan perhehoitajan kanssa vapaaoikeuden toteuttaminen eli vapaajärjestely on toimeksiantosopimus- ja lapsikohtainen. Vapaan määräytymisjakso on kalenterivuosi (1.1.–31.12.). Vapaa on pidettävä viimeistään seuraavan kalenterivuoden aikana.

Perhehoitajan vapaan ajalta maksetaan hoitopalkkio ja kulukorvaus täysimääräisenä. Sijoittavan kunnan tulee huolehtia tai tarvittaessa avustaa lapsen hoidon tarkoituksenmukaisessa järjestämisessä perhehoitajan vapaan ajaksi.

Vapaan pitämisen toteutusvaihtoehdot:

1. Lapsen hoidon järjestämisestä vapaan ajaksi huolehtii **perhehoitaja**. Lomituksessa voidaan hyödyntää mm. perhehoitajan sukulaisia tai läheisiä, jotka ovat tuttuja ja turvallisia myös lapselle. Mikäli läheisen kanssa tehdään toimeksiantosopimus ja läheiselle maksetaan perhehoidon korvauksia, arvioi sosiaalityöntekijä läheisen valmiudet tehtävään hyödyntäen esim. ”Lomitusperheen arviointiraportti” – lomaketta. Sukulaisille ja läheisille toiminta korvataan lyhytaikaisen perhehoidon mukaisten korvausten mukaan. Kun läheinen hoitaa lapsia perhekodissa, maksetaan hoitopalkkio. Kun läheinen hoitaa lapsia omassa kodissaan, maksetaan hoitopalkkio ja kulukorvaus.

2. Mikäli perhehoitaja ei saa järjestettyä vapaata omien verkostojen avulla, voidaan lapsi sijoittaa valmennettuun **tuki- tai sijaisperheeseen tai lastensuojeluyksikköön**. ”Lomittavan” perhehoitajan kanssa tehdään toimeksiantosopimus vapaan pitämisen ajalle. Palkkio ja kulukorvaus maksetaan samoin perustein kuin tukiperheille. ”Lomittava” perhehoitaja toimittaa sijoittavalle kunnalle maksatuksia varten tarkat tiedot hoitoajasta sekä verokorttinsa.

3. Kunta voi järjestää perhehoitajan vapaan ajaksi tarvittavan sijaishoidon tekemällä toimeksiantosopimuksen sellaisen henkilön kanssa, joka täyttää perhehoitajalta vaadittavat edellytykset. Sopivaa henkilöä voi tiedustella sijaishuoltoyksiköstä tai muuta kautta tulleen henkilön soveltuvuutta tehtävään voi arvioida esim. ”Lomitusperheen arviointiraportti” – lomaketta hyödyntäen. **Sijaishoitaja** voi tulla perhehoitajan kotiin hoitamaan tämän hoidossa olevia lapsia (myös biologisia), jos perhehoitaja suostuu siihen ja se on sosiaalityöntekijän arvion mukaan hoidettavien etujen mukaista. Toimeksiantosopimus tehdään sijaishoitajan kanssa jokaisesta hoidettavasta erikseen.

4. Sijoittava kunta maksaa pitämättömät vapaapäivät **rahana** perhehoitajalle. Vuonna 2019 korvaus pitämättömästä vapaasta on 34 euroa/vapaapäivä. Esim. yhden kuukauden pitämättömistä vapaapäivistä korvaus on 2x34 euroa = 68 euroa/kk. Vapaan korvaami

Vapaan tavoitteena on taata perhehoitajalle mahdollisuus irrottautua sitovasta tehtävästään, mikä tukee perhehoitajan jaksamista. Vapaan pitäminen palvelee siten myös perhehoidossa olevan henkilön hyvinvointia. Mikäli perhehoitaja ei halua käyttää oikeuttaan vapaaseen, siitä tulee olla maininta toimeksiantosopimuksessa.

11.5. Perhehoitajan täydennyskoulutus

Täydennyskoulutuksen sisällön tulee määräytyä perhehoitajan aikaisempi koulutus sekä perhehoidon sisältö, vaativuus ja tarve huomioon ottaen. Sijoittava kunta vastaa perhehoitajalle annettavasta tarvittavasta koulutuksesta. Perhehoitajille korvataan kaksi täydennyskoulutuspäivää vuodessa. Perhehoitaja voi osallistua sijoittajan järjestämiin, maakunnallisiin tai valtakunnallisiin koulutuksiin. Mikäli perhehoitaja osallistuu koulutustapahtumaan, johon on lapsille järjestetty omaa ohjelmaa, koulutustilaisuus maksetaan koko perheen osalta (sisältää perhehoitajan puolison sekä biologisten lasten ja sijoitettujen lasten osallistumis- ja majoituskulut).

Sijaishuoltoyksikkö järjestää yhteistyössä Turun kaupungin ja Satakunnan lastensuojelun kehittämissyksikön kanssa vuosittain kaksi täydennyskoulutuspäivää. Koulutusaiheista informoidaan sekä lastensuojelun työntekijöitä että perhehoitajia sijaishuoltoyksikön kautta. Nämä koulutuspäivät ovat perhehoitajille maksuttomia.

11.6. Mentorointi

Mentorointi on kokeneen ja työiltään vanhemman työntekijän antamaa asiantuntija-apua nuoremmalle ja työuransa alkuvaiheessa olevalle työntekijälle, esimerkiksi perhehoitajalle. Mentori voi ohjata ja tukea sijaisperhettä myös erilaisissa kriisitilanteissa.

Varsinais-Suomen alueella toimiviin, mentorikoulutuksen saaneisiin perhehoitajiin saa yhteyden sijaishuoltoyksikön kautta. Mentorisuhde kestää 6kk – 1 vuosi. Ennen toiminnan alkamista tehdään toiminnalle suunnitelma ja sopimus käytännön järjestelyistä. Mentorille maksetaan palkkiota **41e/45min./henkilö tai 51e/45min./pariskunta**. Yksi tapaaminen kestää 90 minuuttia.

11.7. Työnohjaus

Perhehoitajille järjestetään tarpeenmukaista yksilö-, perhekohtaista tai ryhmätyönohjausta, jolla tuetaan hoito- ja kasvatustyötä, perhehoitajan jaksamista ja voimavaroja. On tärkeää tarkistaa, että työnohjaaja on suorittanut vähintään 60 opintopisteen laajuisen työnohjaajakoulutuksen hyväksytysti. Ennen työnohjauksen aloitusta tulee perhehoitajan ja sijoittajakunnan sopia työnohjauksen toteuttamisesta. Sijoittajakunta vastaa työnohjauksen kustannuksista. Sijaishuoltoyksiköstä saa tarvittaessa työnohjaajien yhteystietoja.

11.8. Vertaisryhmätoiminta

Vertaisryhmässä jaetaan ajatuksia ja kokemuksia sekä käydään läpi joskus hankaliakin perhehoidon arjen tilanteita. Vertaisryhmässä perhehoitajat saavat tilaisuuden oppia tois-

tensa kokemuksista, lisätä ammattitaitoaan ja vahvistaa voimavarojaan. Perhehoitajat kohtaavat tehtävässään monia haasteellisia ja vaikeita asioita. Vertaisryhmässä kokemusten ja tunteiden jakaminen vertaisten kanssa helpottaa joskus vaikeilta tuntuissa perhehoidon tilanteissa ja ehkäisee uupumista.

Sijoittava kunta mahdollistaa perhehoitajan osallistumisen vertaistukiryhmätoimintaan maksamalla toiminnasta aiheutuvat perhekohtaiset kustannukset. Vertaisryhmän aloittamisesta tulee sopia etukäteen sijoittajakunnan sosiaalityöntekijän kanssa. Sijaishuoltoyksikkö käynnistää vertaisryhmiä eri seutukunnille tarpeen ja ilmoittautuneiden perheiden määrän mukaan. Ryhmä käynnistyy heti kun riittävä määrä osallistujia on koossa.

Ohjatut vertaisryhmät kokoontuvat kymmenen kertaa. Ryhmä ovat suljettuja ja ovat osallistujamäärältään pieniä, noin 5-10 henkeä. Perhehoitoliitto suosittaa **vertaisryhmäohjaajien palkkioiksi vähintään 15 e/kerta/osallistuja**. Ohjaaja sopii suoraan sijoittavan kunnan kanssa palkkioiden suuruudesta ja laskutustavoista.

Valtakunnallisesti järjestetään vertaisryhmiä sijoituksen ennakoimattoman katkeamisen kokeneille perhehoitajille sekä yksin perhehoitajana toimiville.

11.9. Ihan iholla – kasvuryhmä

Ihan iholla - kasvuryhmän tavoitteina on:

1. lisätä tietoisuutta omasta vanhemmuustyylistä suhteessa sijoitetun lapsen tarpeisiin,
2. lisätä tietoisuutta sijaisvanhemman oman kasvuhistorian vaikutuksista tämän päivän sijaisvanhemmuuteen,
3. antaa tietoa terapeuttisesta vanhemmuudesta
4. antaa työvälineitä tunteiden ja kokemusten puheeksi ottamiseen, nimeämiseen ja tunnetaitojen työstämiseen lapsen/nuoren kanssa.

Sijaishuoltoyksikkö järjestää Ihan iholla – kasvuryhmiä tarpeiden ja toiveiden mukaan eri seutukunnille. Ryhmästä kiinnostuneet perheet voi ohjata ottamaan yhteyttä sijaishuoltoyksikköön. Ryhmä käynnistyy heti kun riittävä määrä osallistujia on koossa.

11.10. Sijaishoitaja

Kunta voi järjestää perhehoitajan vapaan tai muun tilapäisen poissaolon ajaksi tarvittavan sijaishoidon tekemällä PhL 6§:ssä säädetyt edellytykset täyttävän henkilön kanssa toimeksiantosopimuksen, jolla tämä sitoutuu huolehtimaan sijaishoidosta perhehoitajan kotona. Sijaishoito voidaan järjestää edellä tarkoitetulla tavalla, jos perhehoitaja suostuu siihen ja järjestely arvioidaan hoidettavan henkilön edun mukaiseksi.

Sijaishoitajan kanssa tehtävässä toimeksiantosopimuksessa sovitaan sijaishoitajalle maksettavan hoitopalkkion määrästä ja suorittamisesta, tarvittaessa sijaishoitajalle aiheutuvien kustannusten korvaamisesta, toimeksiantosopimuksen voimassaolosta sekä tarvittaessa muista sijaishoitoa koskevista seikoista.

Sijaishoitaja ei ole työsuhteessa sopimuksen tehneeseen kuntaan. Sijaishoitajalle järjestettävästä koulutuksesta ja tuesta on voimassa, mitä niistä Perhehoitolain 15 §:ssä säädetään ja sijaishoitajan sosiaaliturvasta, mitä siitä Perhehoitajan 20 §:ssä säädetään.

Sijaishoitajan kanssa tehdään toimeksiantosopimus jokaisesta hoidettavasta erikseen siltä ajalta, jolloin sijaishoitaja toimii perhehoitajan sijaisena. Sijaishoitajalle maksetaan **hoitopalkkiota alle 5 h hoidosta 17 e/tunti/lapsi ja yli 5h hoidosta 60e/päivä/lapsi**. Sijaishoitajan työmatka perhekotiin ei ole työaikaa. Matkat sijaishoitopaikkaan ja muut määrätyt matkat korvataan 0,43 e/km mukaan.

11.11. Hyvinvointi- ja terveystarkastukset

Kunnan on tarvittaessa järjestettävä toimeksiantosopimuksessa sovittavalla tavalla perhehoitajalle hyvinvointi- ja terveystarkastuksia sekä hänen hyvinvointiaan tukevia sosiaali- ja terveystalv palveluja. Päätoimiselle perhehoitajalle mahdollisuus hyvinvointi- ja terveystarkastukseen on järjestettävä vähintään joka toinen vuosi. (PhL 15a§). Muille toimeksiantosuhteisille perhehoitajille mahdollisuus tarkastukseen järjestetään tarvittaessa. Jos perhehoitaja on ansiotyön kautta työterveyshuollon piirissä tai kyseessä on lyhytaikainen perhehoito, ei tarkastus ole välttämätön. Tarkastuksen voi tehdä terveydenhoitaja tai sairaanhoitaja. Tarkastukset tulisi keskittää perhehoidon erityiskysymyksiin perehtyneelle terveydenhuollon ammattihenkilölle.

Valtakunnallisesti kunnilla on erilaisia käytäntöjä terveystarkastuksen suhteen. Usealla seudulla toteutettu käytäntö on, että

- yksilökohtaiset maksusitoumukset tulevat sijoittavasta kunnasta. Mikäli lapsia on perheessä sijoitettuna useista kunnista, jakautuu kustannus sen mukaisesti. Maksusitoumuksen perhehoitajalle kirjoittaa yksi kunta ja kustannusten jako suoritetaan hallintoelinten kesken.
- Maksusitoumuksen yhteydessä lähetettävä lomake sisältää saateen maksusitoumuksen kuuluvista palveluista ja tietoa perhehoidon erityiskysymyksistä.

11.12. Eläketurva

Perhehoitajan eläketurvasta säädetään kunnallisten viranhaltijain ja työntekijäin eläkelaisissa. Perhehoitajan eläketurva määräytyy aina peruseläketurvan mukaisesti ja kertyvän eläkkeen suuruus määräytyy hoitopalkkion mukaan. Eläkettä karttuu 1.1.2005 alkaen 1,5 % vuosiansiosta 18–52-vuotiailla, 1,9 % 53–62-vuotiailla (ennen vuotta 1950 syntyneillä kuitenkin 2 %) ja 4,5 % 63–67-vuotiailla. Vanhuuseläkkeelle perhehoitaja voi jäädä täytettyään 63 vuotta. Jos hän jatkaa perhehoitajana, eläkettä karttuu 68 ikävuoteen saakka.

Perhehoitaja voi jäädä osa-aikaeläkkeelle ja jatkaa osa-aikatyössä. Osa-aikaeläkkeen saaminen edellyttää tulojen pienenemistä 35–70 % osa-aikatyötä edeltäneestä vakiintuneesta ansiosta. Osa-aikaeläke voidaan myöntää henkilölle, joka siirtyy kokoaikatyöstä osa-aikatyöhön. Ennen vuotta 1954 syntyneet voivat jäädä osa-aikaeläkkeelle täytettyään 60 vuotta. 1954 ja sen jälkeen syntyneet voivat jäädä osa-aikaeläkkeelle täytettyään 61 vuotta.

Perhehoitajan tulee informoida sijoittavan kunnan sosiaalityöntekijää eläkkeelle siirtymisestä hyvissä ajoin. Perhehoidon loppumisesta sijoitettujen lastan kohdalla sovitaan yksilöllisesti.

11.13. Sosiaaliturva

Perhehoitaja on oikeutettu saamaan **sairauspäivärahaa** omavastuuajan (sairastumispäivä + 9 arkipäivää) jälkeen verotettavien tulojensa perusteella laskettavan sairausvakuutuspäivärahan suuruisena.

Sopeutumisvalmennus- ja kuntoutuskurssien ajalta voidaan perhehoitajille maksaa **kuntoutusrahaa**, joka yleensä saajan sairauspäivärahan suuruinen ja se on verollista tuloa. Perhehoitaja voi saada kuntoutusrahaa ja hoitopalkkiota yhtäaikaisesti, mikäli perhehoito jatkuu perheessä.

Työttömyyspäivärahaa saadakseen perhehoitajan täytyy olla työmarkkinoiden käytettävissä eikä hän saa työllistyä yritystoimintaa vastaavalla tavalla. Jos perhehoitotehtävä on kovin työllistävä (esim. erityishoidettava lapsi), perhehoitaja ei voi olla työmarkkinoiden käytettävissä. Työllistävyys voidaan todeta lapsen asiakassuunnitelmassa. Toimeksiantosuhteisena perhehoitajana toimimista ei lasketa työssä olemiseksi, mutta se voi pidentää työttömyysturvan tarkastelujaksoa. Perhehoitajana toimiminen yleensä on hyväksyttävä syy olla pois työmarkkinoilta. Jos henkilö ei ole vakuuttanut itseään työttömyyskassassa tai kassan jäsenyysehto ei vielä täyty, hän voi saada peruspäivärahaa työssäoloehdon täytyessä. Perhehoitajana toimiminen ei kerrytä työssäoloehtoa, sillä perhehoitaja ei ole työsuhteessa. KHO:n päätöksen mukaan perhehoitajalle maksettava palkkio ei ole verotuksellisesti palkkaa vaan työkorvausta. Perhehoidosta saatua palkkiota ei vähennetä työttömyyspäivärahasta, koska kysymyksessä ei ole sosiaalietuus. Perhehoitajana toimiminen on silti aina ilmoitettava työvoimatoimistoon.

Perhehoitajan mahdollisia **opintotuen** muotoja ovat aikuiskoulutustuki, koulutustuki, koulutuspäiväraha ja opintoraha. Näiden lisäksi opiskeleva perhehoitaja voi saada Kelan myöntämää yleistä asumistukea tai sen korotusta. Perhehoitajan tulot eivät vaikuta perhehoitoon sijoitetun lapsen opintotukeen.

Perhehoitoon sijoitetun vauvan hoitaminen ei oikeuta sijaisvanhempia **äitiys-, isyys- tai vanhempainrahaan**. Jos perhehoitaja saa biologisen lapsen, toimeksiantosopimuksen mukainen perhehoidon palkkio huomioidaan vanhempainetuuden perusteena olevassa työtulossa. Päätoimiselle perhehoitajalle vanhempainpäiväraha maksetaan minimimääräisenä, jos perhehoito jatkuu myös äitiys- ja vanhempainrahakaudella.

Uudet perhesijoitukset edellyttävät entistä useammin ainakin toisen perhehoitoperheen vanhemman jäämistä joksikin aikaa vastaamaan täysipäiväisesti sijoitetun hoidosta. Perhehoidosta maksettavat korvaukset harvoin mahdollistavat tulotason säilymistä lähellä entistä. Perhehoitaja on oikeutettu työlainsäädännön perusteella saamaan **hoitovapaata** kodin ulkopuolisesta työstään. Hoitovapaoikeus oikeuttaa kahteen kokoaikaiseen hoitovapajaksoon alle 3-vuotiaan lapsen hoitamiseksi. Hoitovapajakson vähimmäispituus on yksi kuukausi. Myös kahta useammasta ja kuukautta lyhyemmästä hoitovapajaksesta voidaan sopia.

Perhehoitaja **ei** ole kuitenkaan Kelan nykyisen tulkinnan mukaan oikeutettu saamaan **kotihoidontukea** sijoitetusta lapsesta. Sijoittajalla on kuitenkin mahdollisuus tukea lapsen kotihoitoa maksamalla kotihoidontukea vastaavaa korotusta perhehoidon palkkioon.

Tilapäinen hoitovapaa mahdollistaa alle 10-vuotiaan sairaan lapsen lyhytaikaisen hoidon.

Oikeus tilapäiseen hoitovapaaseen on kerrallaan enintään neljä työpäivää. Oikeus tilapäiseen hoitovapaaseen koskee myös perhehoitajaa sijoitetun lapsen sairastuessa. Lisäksi työntekijällä on oikeus olla lyhytaikaisesti poissa työstä, jos hänen välitön läsnäolonsa on välttämätöntä hänen perhettään kohdanneen, sairaudesta tai onnettomuudesta johtuvan ennalta arvaamattoman ja pakottavan syyn vuoksi.

Perhehoitaja on oikeutettu saamaan lapsen hoitamiseksi **osittaista hoitovapaata** koulun toisen lukuvuoden tai mikäli lapsi kuuluu pidennetyn oppivelvollisuuden piiriin, kolmannen lukuvuoden loppuun.

Perhehoitaja on oikeutettu **vuorotteluvapaaseen** sekä vuorotteluvapaa-ajalta maksettavaan vuorottelulisään. Vuorottelulisän määrä perustuu kodin ulkopuolisesta työstä saadun palkan määrään. Hoitopalkkio ei vähennä maksettavan vuorottelulisän määrää. Perhehoitaja voi saada yhtä aikaa vuorottelulisää ja hoitopalkkiota. Perhehoitajuudesta ei voi jäädä vuorotteluvapaalle.

11.14. Perhehoitajan verotus

Perhehoitajalle maksettavat hoitopalkkio, kulukorvaus, kilometrikorvaukset ja käynnistämiskorvaus ovat veronalaista tuloa, koska ne käsitellään työkorvauksena verotuksessa. Perhehoitaja vähentää muiden kuin hoitopalkkion määrän verotuksessa tulonhankkimiskuluna. Korvaus kannattaa huomioida perhehoitajan verokortissa ja hakea pidätysprosentti etukäteen vuoden vaihtuessa.

11.15. Perhehoitoliitto

Toimeksiantosuhteisten perhehoitajien kannattaa aina liittyä oman alueensa Perhehoitoliiton alueelliseen jäsenyhdistykseen. Monet perhehoitajat ja sijaisvanhemmat kokevat saavansa tukea yhdistyksissä toimimisesta ja vertaistukea toisten perhehoitajien tapaamisesta ja kokemusten vaihtamisesta. Jäsenyhdistykset järjestävät alueellaan virkistystoimintaa ja tapahtumia koko perheelle. Jäsenyhdistysten toimintaan voi kuulua myös pienryhmätöimintää ja koulutustilaisuuksien järjestämistä joko yksin tai yhdessä alueen perhehoidon viranomaisten kanssa. Maakunnan alueella toimii kaksi paikallisyhdistystä: Varsinais-Suomen sijoituslasten vanhemmat ry ja Varsinais-Suomen perhehoitajat ry.

Perhehoitoliitto tarjoaa sekä sijoittajille että perhehoitajille apua ja tukea perhehoidon kysymyksiin. Tukimuotoihin kuuluvat asiantuntija- ja kriisipuhelinpalvelun ylläpitäminen, lakimiespalvelu, kuntoutustoiminnan järjestäminen yhdessä Kelan kanssa, tuettujen lomien organisoiminen yhdessä lomajärjestöjen kanssa, perhehoitajien parisuhdekurssit, vertaisryhmäohjaajien työn tukeminen, vertaisryhmien järjestäminen suunnittelemattoman perhesijoituksen katkeamisen kokeneille perhehoitajille, työmuotojen kehittäminen sijoitusten katkeamisen ehkäisemiseen, valtakunnallisten ja alueellisten koulutusten järjestäminen, perhehoitajien oman keskustelupalstan ylläpitäminen sekä uusien toimintamallien kehittäminen perhehoidon tarpeisiin.

Perhehoitoliitto osallistuu aktiivisesti yhteiskunnalliseen keskusteluun ja vaikuttaa perhehoidon lainsäädännön kehittämiseen. Perhehoitajien aseman ja oikeuksien vahvistaminen sekä sosiaalisten etuuksien lisääminen ovat Perhehoitoliiton keskeisiä tehtäviä. Tärkeä osa Perhehoitoliiton tiedotustoimintaa on kuusi kertaa vuodessa ilmestyvä Perhehoito-

lehti. Kaikella toiminnallaan Perhehoitoliitto pyrkii lisäämään tietoa ja tietoisuutta perhehoi-
dosta sekä kehittämään perhehoitoa myös kansainvälisen yhteistyön avulla.

12. Perhehoidon vakuutukset

Perhehoitaja

Toimeksiantosopimuksen allekirjoittavien perhehoitajien tapaturmavakuuttaminen kuuluu sijoittajakunnan lakisääteisiin tehtäviin. Vahinkotilanteessa selvitetään kaikki olosuhteet, jossa tapaturma sattui. Työtapaturman lisäksi perhehoitaja on oikeutettu saamaan korvausta myös ammattitaudista. Tapaturmavakuutus kattaa kaikki sellaiset vammat ja sairaudet, joilla on selvä ja suora yhteys itse työn suorittamiseen: esim. perhehoitaja loukkaantuu hoitotyön yhteydessä vaikkapa nostotilanteessa. Lakia sovelletaan myös konkreettista työn/tehtävän suorittamista laajemmalle vahinkoihin, jotka sattuvat työstä johtuvissa olosuhteissa esim. kauppamatkalla perhehoitajan hankkiessa perheelle ruokaa. Tapaturmavakuutuslain mukaiset korvaukset koskevat sairaanhoitoa (lääkärin antama tai määräämä hoito, lääke-, proteesi- ja apuvälinekulut sekä erityisessä laitoksessa annettava pysyvä hoito), päivärahaa, tapaturmaeläkettä, haittarahaa, erilaisia lisiä kuten haittalisää, ansionmenetykskorvausta, perhe-eläkettä sekä hautausapua.

Omassa vapaa-ajan vietossa tapahtuvat vahingot eivät kuulu sijoittajan ottaman vakuutuksen piiriin. Kunta voi ottaa perhehoitajalle myös vahingonkorvausvastuuvakuutuksen.

Lapset

Sijoittajakunnalla ei ole lakisääteistä veloitetta ottaa vakuutuksia perhehoidossa olevalle henkilölle (esim. tapaturmavakuutus, vahingonkorvausvastuuvakuutus), mutta sijoittajalla on vahinkotilanteessa perhehoidon järjestämisestä vastuussa olevan tahon vastuu korvauksista.

Lapset voidaan vakuuttaa kunnan vapaaehtoisella tapaturmavakuutuksella ns. täysajan ehdoilla sekä myös matkojen aikana. Vakuutuksesta voidaan korvata tapaturman seuraukset. Sairaudet ja rasituksesta vähitellen aiheutuneet vammat eivät kuulu korvauspiiriin. Hoitokulut korvataan alkuperäisiä, maksettuja laskuja vastaan.

Mikäli kunta ei ole vakuuttanut sijoitettuja lapsia, suositellaan perhehoitajan vakuuttavan lapsen laajennetun kotivakuutuksen kautta. Kunta on viime kädessä korvausvelvollinen, jos lapsen aiheuttamia aineellisia vahinkoja ei korvata perheen tai lapsen vakuutuksesta.

Vahingonkorvausvastuu

Vahingonkorvausvastuuta selvittäessä tarkastellaan perhehoitoon sijoitetun henkilön vastuuta aiheuttamastaan vahingosta, perhehoitajan vastuuta ja valvontavelvollisuutta hoidossaan olevan henkilön aiheuttamasta vahingosta sekä sijoittajan vastuuta perhehoidon järjestäjänä eli ns. isännän vastuuta. Vahingonkorvausta voidaan myös sovitella, jos korvausvelvollisuus harkitaan kohtuuttoman raskaaksi ottaen huomioon vahingon aiheuttajan ja vahingon kärsineen varallisuus ja muut olosuhteet.

Sijoittava kunta suosittelee, että perhehoitaja ottaa laajennetun kotivakuutuksen. Perheeseen sijoitetun henkilön omaisuus sisältyy lähtökohtaisesti perhehoitajan koti-irtaimiston vakuutukseen. Edellytyksenä kuitenkin on, että sijoitettu henkilö asuu perheessä perheenjäsenenä, eikä kyseessä ole lyhyt- tai väliaikainen järjestely. Koska käytännöt vaihtelevat vakuutusyhtiöittäin, vakuutus sopimusta tehtäessä on syytä sopia vakuutuksen ehdoista mahdollisimman tarkasti tai tarkistaa jo tehdyn vakuutus sopimuksen ehdot omasta vakuutusyhtiöstä. Esimerkiksi oman kotivakuutuksen osalta on tärkeää selvittää, tuleeko kaikki perheenjäsenet luetella vakuutus sopimuksessa ja millainen tilapäisesti perhehoitoon sijoitettujen henkilöiden vastuuvakuutus turva on.

Jos perheeseen pysyvästi sijoitettu henkilö aiheuttaa perhehoitajan omaisuudelle vahinkoa, sitä ei lähtökohtaisesti korvata perheen kotivakuutuksesta. Vahingonkorvauslaki on Suomessa yleislaki, jonka perusteella korvausvastuu toiselle aiheutetuista vahingoista määräytyy. Korvausvastuu syntyy, kun vahinko on aiheutettu tahallaan tai huolimattomalla menettelyllä (tuottamusvastuu). Korvausvastuun syntyminen edellyttää aina, että henkilö on täydessä ymmärryksessä ja mieltää tekonsa seuraukset.

Kun vahingonaiheuttaja on pieni lapsi tai henkilö, joka kehitysasteensa tai sairautensa vuoksi ei vastaa itse omista teoistaan, voi korvausvastuuseen joutua henkilö (lapsen kohdalla yleensä vanhemmat tai hoitajat) jonka vastuulla valvonta on. Silloin vastuu perustuu valvonnan laiminlyömiseen.

13. Perheen jälleenyhdistäminen

Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on ratkaisukäytännöissään korostanut huostaanoton luonnetta väliaikaisena toimenpiteenä,

- joka on lopettava niin pian kuin olosuhteet sallivat ja
- jonka aikana käytettävien erityistoimenpiteiden tulee olla sopu s oinnussa perheen jälleenyhdistämiseen tähtäävän perimmäisen päämäärän kanssa.

Jos huostaanotto on kestänyt pitkään, lapsen elämäntilanteen muutoksia vastaan puhuvat seikat voivat painavampina syrjäyttää hänen vanhempiansa odotukset saada perhe jälleenyhdistettyä.

Perheen jälleenyhdistämistä harkittaessa on erityistä merkitystä annettava lapsen edulle ja sen toteutumiseksi. Harkittaessa lapsen etua on otettava huomioon sijaishuollon kesto aika, lapsen ja sijaisperheen välillä vallitsevan kiintymyssuhteen laatu, lapsen ja hänen vanhempiansa välinen kanssakäyminen sekä lapsen mielipide. Turvallisten ja pysyvien ihmissuhteiden merkitys on huostaan otetulle lapselle erityisen suuri, koska hänellä on usein kokemusta epävakaa ja epäsuotuisista ihmissuhteista ja kasvuolosuhteista. Mitä useampia muutostilanteita lapsi kohtaa, sitä huonommin hän yleensä pystyy selviytymään niistä. Perheen jälleenyhdistämistä on valmisteltava vähintään yhtä huolellisesti kuin huostaanottoa. Jälkihuoltovelvoitteen kuuluu myös vanhempien tai perhehoitajien tukeminen perheen jälleenyhdistämistilanteessa.

14. Perhehoidon päättyminen

Avohuollon tukitoimi, huostaanotto ja sijaishuolto päättyvät, kun tarvetta perhehoidolle ei enää ole. Huostassapito ja sijaishuolto lakkaa viimeistään silloin, kun lapsi täyttää 18 vuotta.

14.1. Jälkihuolto

Jälkihuolto tulee järjestää

- Sijaishuollon päättymisen jälkeen
- Avohuollon tukitoimena tapahtuneen sijoituksen päättymisen jälkeen, jos sijoitus on kestänyt yhtäjaksoisesti vähintään puoli vuotta ja kohdistunut lapseen yksin
- Nuorelle, vaikka häntä ei olisi aiemmin sijoitettu kodin ulkopuolelle tai sijoitus olisi kestänyt alle puoli vuotta. Näin voidaan tukea nuorta itsenäistymisessä, vaikka ehdotonta jälkihuoltovelvollisuutta ei olisikaan

Laadukasta jälkihuoltoa on tarjottava tasapuolisesti kaikille sijoitettuna olleille lapsille ja nuorille, riippumatta sijoitusmuodosta tai paikkakunnasta. Jälkihuollon tarkoituksena on helpottaa lapsen tai nuoren kotiutumista sijaishuollosta tai helpottaa nuoren itsenäistymistä. Jälkihuollon palvelut rakennetaan yksilöllisen tarpeen mukaan ja suunnitelmallisesti yhteistyössä viranomaisten kanssa. Itsenäistymistä varten laaditaan yksilöllinen jälkihuoltosuunnitelma, johon kirjataan työskentelyn tarkoitus ja tavoitteet. Nuorella on käytettävissään sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut, joita on järjestettävä yksilöllisen jälkihuoltotarpeen perusteella. Toimeentulon ja asumisen järjestäminen ovat jälkihuollossa olevalle nuorelle subjektiivisia oikeuksia.

Kun nuoren jälkihuolto järjestetään perhehoitona, maksetaan perhehoitajalle perhehoidon korvauksia edelleen. Hoitopalkkion määrää arvioitaessa huomioidaan nuoren hoidettavuus ja kokonaistilanne, miltä pohjalta määräytyy hoitopalkkion määrä sosiaalityöntekijän harkinnan mukaan.

Kun jälkihuoltoa ei järjestetä, on tästä tehtävä erillinen, valituskelpoinen päätös. Nuorelle jälkihuolto on vapaaehtoista. Jos hän kieltäytyy tarjotusta jälkihuollosta, hän voi milloin tahansa pyytää sitä ennen 21 ikävuottaan.

Jälkihuollon päättyminen

Velvollisuus jälkihuollon järjestämiseen päättyy nuoren täyttäessä 21 vuotta tai viiden vuoden kuluttua siitä kun lapsi on sijoittamisen päättymisen jälkeen ollut viimeksi lastensuojelun asiakkaana. Itsenäistyvää nuorta ei kuitenkaan saa jättää ilman tukea tämän jälkeenkään, vaan sosiaalityöntekijän tulee ohjata ja saattaa hänet tarvittaessa käyttämään muita kunnan järjestämiä yleisiä palveluja, tukitoimia ja etuusjärjestelmiä. Sosiaalityöntekijän on tarvittaessa laadittava nuoren kanssa yhdessä suunnitelma, jossa kuvataan jälkihuollon jälkeen nuoren käytettävissä olevat palvelut.

Perhehoidon korvaukset v. 2019

Lasten ja nuorten toimeksiantosuhteinen perhehoito

Perhehoitomuoto	Hoitopalkkio	Kulukorvaus
<p>Pitkäaikainen perhehoito – Perushoitopalkkio</p> <p>Vähimmäismäärän mukainen hoitopalkkio</p> <p>– alaikäinen nuori asuu opiskelija-asuntolassa tai opiskelupaikkakunnalla ja käy viikonloppuisin sijaisperheessä. Vähimmäismäärän mukainen hoitopalkkio maksetaan opiskelukuukausilta eli syyskuu-toukokuu. Kesälomakuukausilta, jolloin nuori asuu sijaisperheessä, maksetaan perushoitopalkkio</p> <p>– yli 18-vuotias nuori asuu viikot opiskelupaikkakunnalla ja käy viikonloppuisin sijaisperheessä</p> <p>– yli 18-vuotias nuori on yli 2 kk sairaalahoidossa, maksetaan hoitopalkkion vähimmäismäärä 3. sairaalassaolokuukaudesta eteenpäin.</p> <p>– nuori on varusmies- tai siviilipalvelusta suorittamassa ja käy viikonloppuisin sijaisperheessä</p>	<p>1303 e/kk/lapsi</p> <p>799,84 e/kk/lapsi</p>	<p>0 – 12v. 621 e/kk/lapsi 13 – 20 v. 754 e/kk/lapsi</p> <p>Vähimmäismäärän mukainen kulukorvaus 420,09 e/kk/lapsi</p> <p>– omaa lasta hoitavalle jolloin kulukorvauksesta vähennetään vanhempien oman elatusvastuun osuus</p> <p>– nuori on suorittamassa asevelvollisuuttaan, siviilipalvelusta tai opiskelee toisella paikkakunnalla ja käy viikonloppuisin sekä lomillaan sijaisperheessä.</p> <p>–nuori on pitkäaikaisessa (yli 6 kk) työsuhteessa perhesijoituksen aikana, jolloin tehdään yksilöllinen suunnitelma siitä, mistä kuluista ja hankinnoista nuori vastaa itse. (Kulukorvausta ei suoriteta, mikäli nuori kykenee elättämään itsensä.)</p> <p>–sijoitettavan sairaalahoido tai muu sovittu oleskelu muualla kuin sijaisperheessä kestää yli kuukauden</p>
<p>Korotettu hoitopalkkio (50 %) -määräytymisperusteet s. 39</p>	<p>1955 e/kk/lapsi</p>	
<p>Erityishoitopalkkio (100 %) -määräytymisperusteet s. 39</p>	<p>2606 e/kk/lapsi</p>	

Kriisiperhehoito	60 e/päivä/lapsi	38 e/päivä/lapsi
Tukiperhehoito	50 e/päivä/lapsi	38 e/päivä/lapsi
Lyhytaikainen perhehoito	50 e/päivä/lapsi	38 e/päivä/lapsi
Perhe perheessä –sijoitus	60 e/päivä/henkilö	38 e/päivä/henkilö

Kilometrikorvaus: 0,43 e/km (kyydissä olevista matkustajista ei makseta lisäsenttejä)
– Lapsen kuljetus perhetapaamisiin, terapiakäynneille, verkostotapaamisiin. Kriisiperheiden osalta myös sijoittajan edellyttämät kuljetukset esim. kouluun ja päiväkotiin kiireellisen sijoituksen aikana
– Lapsen haku tukiperheeseen ja paluukyyditys takaisin vanhemmilleen (matkat kumpaankin suuntaan korvataan)

Lapsilisä maksetaan perhehoitajalle.

Vammaistuki peritään kunnalle itsenäistymisvarojen kerryttämistä varten. Kunta maksaa lapsen hoitoisuuden perusteella korotettua hoitopalkkiota tai vaihtoehtoisesti vammaistukea vastaavan summan perhehoitajalle perushoitopalkkion lisäksi.

Pitämätön vapaa: korvataan perhehoitajalle 34 e/pitämätön vapaavrk. Perhehoitajalle kertyy vapaata 2vrk/kk, kun on toimittu enemmän kuin 14 vrk/kk perhehoitajana, joten korvaus koko kuukauden pitämättömästä vapaasta on 68e/kk. Vapaan korvaamisesta rahana sovitaan jokaisen sijoitettavan lapsen toimeksiantosopimuksessa, mistä johtuen myös korvaus maksetaan lapsikohtaisesti.

Terapia ja terveydenhuolto: Kulukorvaus sisältää tavanomaiset terveydenhuollon kustannukset, joita ei muun lainsäädännön nojalla korvata. Kulukorvaus sisältää tavanomaiset ja satunnaiset, esim. infektiosairauksiin liittyvät käsikauppalääkkeet ja tilapäiseen sairastamiseen liittyvät reseptilääkekulut, terveyskeskusmaksut, poliklinikkamaksut, lääkärinpalkkiot ja matkakulut.

Kulukorvauksen lisäksi korvataan sellaiset perhehoidossa olevan henkilön yksilöllisistä tarpeista johtuvat terapian ja terveydenhuollon aiheutuvat erityiset kustannukset, joita muun lainsäädännön nojalla ei korvata.

Erikseen korvataan

- lapsen elämäntilanteen kannalta tarvittavat rokotukset sosiaalityöntekijän harkinnan mukaan
- pitkäaikaissairauteen liittyvät lääkärin määräämät reseptilääkkeet ja sairauden hoidon edellyttämät poliklinikkamaksut
- kohtuulliset kustannukset silmälaseista ja piilolaseista,
- sovitut terapiasta aiheutuvat kulut
- terapiaan ja terveydenhoitoon liittyvät matkakulut siltä osin, kun niihin ei saada korvausta Kelan sairausvakuutuksesta,
- hammashoito ja
- muut ei-tavanomaiseksi luokiteltavat terveydenhuoltomenot.

Opiskelun tuki: Kulukorvauksen lisäksi korvataan sellaiset alle 21-vuotiaan lapsen tai nuoren opinnoista aiheutuvat erityiset kustannukset, joita muun lainsäädännön nojalla ei korvata. Erikseen korvataan opiskelusta aiheutuvat ja asiakassuunnitelmassa sovitut suuret kustannukset kuten

- oppikirjat (suositellaan käytettyjen oppimateriaalien hyödyntämistä),
- erityisvaatetus,
- muut välttämättömät erityisvälineet,
- matkakulut (Kelan koulumatkakorvauksen ylittävältä osalta)
- opiskelusta aiheutuvat ylimääräiset menot.

Lomanvietto: Lapsen lomanvietosta aiheutuneita kustannuksia korvataan enintään 500 e/vuosi, mikä sisältää lapsen lento- tai junalipusta ja majoituksesta aiheutuvat kulut. Tämän lisäksi lapsen passin hankinnasta aiheutuneet kulut korvataan. Lomanvietosta korvattavista osuuksista sovitaan etukäteen sosiaalityöntekijän kanssa.

Harrastusraha: Kulukorvaus kattaa tavanomaisista harrastuksista ja harrastusvälineistä aiheutuvat kulut. Lapsen erityistä harrastusta voidaan tukea sosiaalityöntekijän harkinnan mukaan (esim. pitkäaikainen harrastus), kun harrastuksen arvioidaan olevan lapsen kasvun, kehityksen ja sosiaalisten suhteiden kannalta välttämätön. Näitä harrastuskuluja korvataan kulukorvaukseen sisältyvän 600 euron ylittävältä osuudelta. Erikseen korvattavista harrastuksista on sovittava etukäteen sosiaalityöntekijän kanssa, joka harkitsee yhdessä sijaisperheen kanssa, millaista harrastusta perhehoitajan on mahdollista tukea huomioiden harjoitusten määrät, sitovuuden, kuljettamiset ja harrastuksen kokonaiskustannukset.

Päivähoitolaskut: Sijaisperheelle ei määritellä päivähoitomaksua. Koululaisen iltapäivähoidosta aiheutuvat kustannukset korvataan. Sijoitetun lapsen päivähoidon tarve arvioidaan aina lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän kanssa.

Sijoitettuja lapsia **muistetaan enintään 100 e/tapahtuma** (esim. rippijuhlat, koulusta valmistuminen, ammattiin valmistuminen).

Käynnistämiskorvauksen enimmäismäärä on 2983,40 e/lapsi. Enimmäismäärään saakka voidaan korvata lapsikohtaisesti mm.

- asuntoon kohdistuvat pienet välttämättömät korjaus- ja muutostyöt (esim. kaiteiden tai turvaporttien asennus, joita ei korvata vammaispalvelulain perusteella, lapsen huoneen maa- ja seinämaalaminen, tapetointi tms.)
- lapsen käyttöön tulevat tarpeelliset hankinnat (esim. sänky, kirjoituspöytä, vaatteet, oman huoneen sisustus)

Sijaishoitajan kanssa tehdään toimeksiantosopimus jokaisesta hoidettavasta erikseen siltä ajalta, jolloin sijaishoitaja toimii perhehoitajan sijaisena. Sijaishoitajalle maksetaan hoitopalkkiota **alle 5 h hoidosta 17 e/tunti/lapsi ja yli 5h hoidosta 60e/päivä/lapsi**. Matkat sijaishoitopaikkaan ja muut määrätyt matkat korvataan 0,43 e/km mukaan.

Mentoroinnin tarkoitus on, että aloittava sijaisperhe saa alkuvaiheentuekseen mentorin pitkäaikaisen sijoituksen alkamisen jälkeen. Mentorisuhte kestää vuoden. Ennen toiminnan alkamista tehdään toiminnalle suunnitelma ja sopimus käytännön järjestelyistä. Mentorille maksetaan palkkiota **41e/45min./henkilö tai 51e/45min./pariskunta**. Yksi tapaaminen kestää 90 minuuttia.

Perhehoidon asiakasmaksut, lapsen käyttö- ja itsenäistymisvarat

Asiakasmaksu

Laki sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista eli Asiakasmaksulain 7§:n 1 mom. perusteella lastensuojelulain mukaisena sijaishuoltona, avohuollon tukitoimena tai jälkihuoltona järjestetystä perhehoidosta tai laitoshuollosta taikka asumispalveluista **lapsen vanhemmilta perittävä maksu** jaetaan heidän kesken maksukyvyyn mukaan. Perittävä maksu saa olla määrältään enintään elatusavun suuruinen (laki lapsen elatuksesta 1-3§). Vanhemmilta perittävän maksun määrittämisessä voidaan käyttää elatusavun määrittämisen laskukaavaa. Vanhempien maksukyvyyn ohella määritellään oikeusministeriön ohjeiden (2007:2) mukaisesti lapsen elatuksen tarve, josta vähennetään lapselle tuleva ja kunnalle perittävä lapsilisä. Asia on ratkaistava tapauskohtaisesti, vallitsevat erityisolosuhteet huomioiden. Asiakasmaksulain 11§:n mukaan maksu voidaan jättää perimättä tai alentaa, jos henkilön elatusvelvollisuus, toimeentuloedellytykset tai huollolliset näkökohdat sitä edellyttävät. Maksajan ollessa työtön, peritään hoidon ja palvelun korvaukseksi työmarkkinatuen tai työttömyyspäivärahan lapsikorotus. Tarvittaessa on hyvä konsultoida lastenvalvojaa.

Lapsen tai nuoren tuloista sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annetun lain 7 §:n 2 ja 3 momentin perusteella perittävä maksu lastensuojelulain mukaisena avohuollon tukitoimena, sijaishuoltona tai jälkihuoltona järjestetystä perhehoidosta, laitoshuollosta tai asumispalveluista määritellään sosiaali- ja terveysministeriössä. Perittävä maksu ei saa kuitenkaan ylittää palvelun tuottamisesta aiheutuvia kustannuksia. (Asetus sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista 20 § 2 momentti).

Kunta voi periä perhehoitoa saaneen eläkkeet, elinkorot, elatusavut, avustukset tai muut jatkuvat taikka kertakaikkiset tulot, korvaukset tai saamiset siltä ajalta, jonka perhehoito kestää. Kunta ei voi periä itselleen perintöä, rikosvahinkotuloa tai vakuutuskorvausta. Perinnän edellytyksenä on, että kysymyksessä olevat korvaukset ovat tarkoitettut lapsen hoitoon tai huoltoon ja ne maksetaan tätä tarkoitusta varten.

Maksua aletaan periä sijoitusta seuraavan kuukauden alusta. Jos kunta on ilmoittanut tuloon, korvauksen tai saamisen suorittajalle vähintään kaksi viikkoa ennen maksupäivää, että tuloa, korvausta tai saamista ei saa suorittaa henkilölle itselleen, voi suoritus tapahtua laillisin vaikutuksin vain kunnalle. Alle kuukauden pituisista sijoituksista ei maksua peritä.

Maksu määrätään toistaiseksi ja tarkistetaan kalenterivuosittain tammikuussa ja aina silloin, kun maksajan taloudessa tapahtuu olennaisia maksukykyyn vaikuttavia muutoksia.

Käyttövarat

Kodin ulkopuolelle avohuollon tukitoimena, sijaishuoltona tai jälkihuoltona sijoitettu lapsi on oikeutettu saamaan taloudellista tukea käyttövaroina. Kunnan on lisäksi huolehdittava siitä, että lapsen opintoja ja harrastuksia tuetaan tarvittaessa ja että taloudellinen tilanne ei voi olla esteenä näiden jatkumiselle sijaishuollon aikana. Kunnan tulee huolehtia, että lapselle annetaan hänen käyttöönsä kalenterikuukaudessa käyttövaroja henkilökohtaisten tarpeiden hoitamista varten. Käyttövarat henkilökohtaiseen käyttöön määritellään siten, että

- alle 15-vuotiaalle annetaan käyttöön määrä, joka vastaa hänen yksilöllisiä tarpeitaan
- 15 vuotta täyttäneelle annetaan vähintään määrä, joka vastaa kolmasosaa kulloinkin voimassa olevasta elatustuen määrästä (v. 2019 52,91 e/kk).

Velvollisuutta maksaa käyttövaroja ei ole, jos lapsi on sijoitettu väliaikaisesti huoltajansa tai vanhempansa luokse.

Lapselle maksettavia käyttövaroja ei ole tarkoitettu kattamaan lapsen koulunkäyntiä tai harrastuksia, vaan kyse on taskurahan luonteisista varoista. Käyttövaroja ei ole myöskään tarkoitettu käytettäväksi sellaisten hygieniatuotteiden hankkimiseen, joiden on katsottava kuuluvan osaksi kulukorvauksia.

Lapsella on oikeus itse päättää henkilökohtaiseen käyttöön saamistaan käyttövaroista ja opetella itsenäistä rahan käyttöä. Lapsen edunvalvoja (yleensä huoltaja) ei ole siten oikeutettu määräämään varojen käytöstä. Käyttövarojen määrään ja maksamiseen ei vaikuta myöskään lapsen tai nuoren käyttäytyminen sijaishuoltopaikassa. Käyttövarojen määrää ei voida vähentää esimerkiksi lapsen karkumatkojen tai muun käyttäytymisen perusteella.

Perhehoitajan tulee pitää kirjaa lapselle annettujen käyttövarojen maksamisesta ja siten huolehtia lapsen oikeusturvan toteutumisesta. Kirjaukset on lähetettävä vuosittain tiedoksi lapsen asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle. Tarvittaessa lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä voi arvioida, miten käyttövaroja on lapselle maksettu ja mihin niitä on käytetty. Lapsen edunvalvojalla (huoltaja tai määrätty edunvalvoja) on myös oikeus saada selvitys käyttövarojen maksamisesta sijaishuollon aikana.

Itsenäistymisvarat

Kun lapsi tai nuori on sijoitettu kodin ulkopuolelle sijoitusta avohuollon tukitoimena, sijais- huoltoa tai jälkihuoltoa koskevien säännösten mukaisesti, hänen itsenäistymistään varten on kalenterikuukausittain varattava määrä, joka vastaa vähintään 40 prosenttia hänen sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annetun lain 14 §:ssä tarkoitetuista tuloista, korvauksistaan tai saamisistaan. Määrää laskettaessa ei lapsilisää kuitenkaan oteta huomioon. Kyse on minimisäännöksestä, jolloin kunnalla on mahdollisuus varata lapsen tuloista enemmänkin kuin ohjeistetut 40 %. Kunta voi periä perhehoitoa saaneen eläkkeet, elinkorot, elatusavut, avustukset tai muut jatkuvat taikka kertakaikkiset tulot, korvaukset tai saamiset siltä ajalta, jonka perhehoito kestää. Kunta ei voi periä itselleen perintöä, rikos- vahinkotuloa tai vakuutuskorvausta. Perinnän edellytyksenä on, että kysymyksessä olevat korvaukset ovat tarkoitettuja lapsen hoitoon tai huoltoon ja ne maksetaan tätä tarkoitusta varten. Tällä perusteella kertakaikkisena tulona lapselle maksettava ryhmähenkivakuutus voidaan ottaa huomioon itsenäistymisvaroja määrättäessä.

Itsenäistymisvaroja talletetaan kunnan avaamalle lapsen pankkitilille. Sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen on annettava selvitys itsenäistymisvarojen kertymisestä ja maksamisesta sijoituksen päätyttyä ja huoltajan, edunvalvojan tai 15-vuotiaan lapsen sitä pyytäessä myös sijoituksen aikana. Lapselle kertyneitä itsenäistymisvaroja ei voi käyttää osakseen hoidon korvaamiseen.

Sosiaalihuollosta vastaavalla toimielimellä on oikeus päättää itsenäistymisvarojen maksamisen ajankohdasta. Lähtökohtaisesti itsenäistymisvarat on annettava lapselle tai itsenäistymässä olevalle nuorelle jälkihuollon päättyessä taikka lapsen tai nuoren itsenäistymisen tukemiseen tai turvaamiseen liittyvästä erityisestä syystä viimeistään hänen täyttäessään 21 vuotta.

Jollei lapsella tai nuorella ole sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annetun lain 14 §:ssä tarkoitettuja tuloja, korvauksia tai saamia taikka jos ne ovat riittämättömät, sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen on tuettava sijoituksen päättyessä itsenäistymässä olevaa nuorta asumiseen, koulutukseen ja muuhun itsenäistymiseen liittyvissä menoissa tarpeellisilla itsenäistymisvaroilla. Laki ei säätele tarpeellisen suuruisen itsenäistymisvaran enimmäismäärää, mutta itsenäistymisvaroja pitäisi varata ja maksaa aiheutumisperiaatteen mukaisesti eli todellisuudessa aiheutuvien, itsenäistymistä tukevien kustannusten mukaisessa laajuudessa.

Sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen on annettava selvitys itsenäistymisvarojen kertymisestä ja maksamisesta sijoituksen päättyttyä ja huoltajan, edunvalvojan tai 15-vuotiaan lapsen sitä pyytäessä myös sijoituksen aikana.